HESIODAS

Darbai ir dienos

Iš senosios graikų k. vertė, įvadą ir
komentarus parašė
Arnoldas Kazimierėnas

Naujasis Židinys-Aidai
2019

Versta iš:
Hesiod, *Theogony. Works and Days. Testimonia*,
ed. by Glenn W. Most,
Cambridge: Harvard University Press, 2007.

Knygos leidybą rėmė

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Viršeliui panaudota V a. pr. kr. atiško raudonfigūrio skifo, priskiriamo Pentesilėjos dailininkui, Pandoros su satyrais kompozicija.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

ISBN 978-609-8163-21-6

© Arnoldas Kazimierėnas, vertimas iš senosios graikų k., 2019
© VšĮ „Naujasis Židinys-Aidai“, 2019

TURINYS

PRATARMĖ

Išleisdamas šią knygelę į pasaulį, vertėjas jaučia pareigą nepalikti jos plikos ir menkai ginkluotos. Todėl jai į pagalbą, tarsi skydą, įduoda šią pratarmę, kuri bus paskutinis ginklas, galėsiantis padėti apsiginti nuo teisingų ir neteisingų žodžių jos atžvilgiu.

Reikia pripažinti, kad į mano verstinų veikalų sąrašą Hesiodas nebuvo patekęs, tačiau retai kas vyksta pagal planą. Išgirdęs raginimą imtis šio darbo, ilgai bandžiau to išvengti dėl kelių priežasčių. Visų pirma Hesiodo *Darbai ir dienos* jau yra išversti į lietuvių kalbą profesoriaus Jono Dumčiaus. Tiesa, *Graikų literatūros chrestomatijoje* publikuota tik kiek daugiau nei pusė poemos. Antra, tai kūrinys autoriaus, ant kurio, kartu su Homeru, pečių stovi visa Vakarų pasaulio literatūra. Tuomet man atrodė, kad tai būtų dvigubas *hubris* – ir imtis tokio atsakingo darbo, ir tarsi mesti iššūkį žmogui, graikų kalbą mokėjusiam tikriausiai taip pat gerai, kaip ir gimtąją.

Šiek tiek vėliau supratau, kad nuo mūsų pasirinkimo

mažai kas priklauso, todėl būtų neprotinga priešintis lemčiai, galbūt gerajai. Juk taip sako ir vanagas lakštingalai *Darbuose ir dienose*:

> Kvailas tas, kuris nori kovoti prieš galingesnį:
> Pergalės toks nepasieks, be gėdos patirs dar ir skausmą.
>
> (Hes. *Op*. 210–211)

Juk ir Hesiodas, būdamas tik paprastas piemuo, negalėjo pasipriešinti Helikono Mūzoms, kurios jį išsirinko apgiedoti dievų kilmę ir dieviškos tvarkos žemėje įsteigimą. Todėl negalima atmesti tikimybės, kad šiais laikais vietoj piemens Mūzos galėjo pasirinkti ir banko tarnautoją.

Studijų metais teko net ketverius metus praleisti su romėnų autoriais, rašiusiais apie žemdirbystę ir atrasti, kad jų kūriniai apima ne tik praktinius patarimus, bet ir moralinius pamokymus bei vertybines nuostatas, literatūrinius siužetus bei aukščiausio lygio poetines formules. Todėl gana logiška buvo pasižiūrėti ir į visų šių kūrinių įkvėpimo šaltinį. Juk Hesiodo poema apima visus jau minėtus aspektus, taip suteikdama įkvėpimą ir daugeliui kitų antikinių tekstų.

Deja, šiam darbui negalėjau atiduoti tiek laiko, kiek būčiau norėjęs, kadangi Dzeuso sprendimu *pragyvenimo šaltinis yra paslėptas nuo žmonių* ir dėl to jie yra priversti dirbti. Visgi kiek laisvesniu metu, kurį romėnai vadino *otium*, stengiausi atiduoti visas man likusias jėgas. Vakarai, savaitgaliai, šventės, atostogos – deja, tai tik minimalus laikas, kurį galėjau aukoti šiam darbui. Dėl to teko imtis vienos gudrybės ir vasaros atostogų metu keliauti į Graikiją ir įkopus į Olimpą prašyti dievų, čia *turinčių būstus*, pagalbos. Gal tai buvo šiek tiek įžūlu (net Hesiodas į Dzeusą kreipiasi per Mūzas), tačiau šitai atrodė bene vienintelis būdas, užtikrinsiantis tinkamą baigtį.

Vertimui artėjant prie pabaigos, iš vieno žmogaus sulaukiau klausimo: „Juk *Darbai ir dienos* yra išversti. Ar tavo vertimas bus geresnis?“ Nežinodamas, kaip išmatuoti ir nustatyti vertimo gerumą, atsakiau: „nežinau, ar geresnis, tačiau bus kitoks“. Tenka pripažinti, kad anksčiau žmonės daug geriau mokėjo senąsias kalbas ir būtų sunku su jais varžytis. Todėl aš juos laikau aukso ir sidabro kartos atstovais. Galbūt ir mūsų laikais dar galima rasti herojų, kurie yra įvaldę šias kalbas ir geba adekvačiai perskaityti senuo-

sius tekstus. Tačiau man, geležies kartos atstovui, tai jau buvo iššūkis, todėl, kaip liepia Hesiodas, prieš darbą reikėjo pasirūpinti tinkamais įrankiais. Visgi nauji laikai suteikia ir naujas galimybes. Ne veltui kažkas yra pasakęs, kad Biblija ir kiti svarbiausi tekstai turi būti verčiami iš naujo kiekvienai kartai – kas dvidešimt penkerius metus. Knygos, duomenų bazės, naujausi straipsniai ir kitos teksto analizavimo priemonės leido naujai prieiti prie to paties kūrinio, todėl natūralu, kad ir vertimas yra kitoks. Žinoma, teko apsikrauti ir visais prieinamais vertimais į kitas man įveikiamas kalbas.

Naujajame Hesiodo variante stengiausi pateikti kuo tikslesnį vertimą, galbūt kartais dėl to kartais aukodamas poetiškesnį skambesį. Kadangi graikišku hegzametru parašytų sakinių žodžių tvarka yra gana nuosekli ir panaši į lietuviškų sakinių struktūrą, tai stengiamasi išlaikyti ir vertime. Jei Hesiodas sakinio paskutinį žodį perkelia į naują eilutę, to siekiama ir lietuviškame tekste. Taip pat didelis dėmesys skiriamas meninių priemonių, tokių kaip anaforos, perteikimui (182–184, 317–319, 961–962, 744–748).

Hesiodas vartoja daug bendrašaknių žodžių gretimose eilutėse, todėl tekstas gali pasirodyti svetimas mūsų gero stiliaus sampratai. Visgi Hesiodo kūrinys yra labai archajiškas ir todėl šie atsikartojimai turi savo logiką. Tikriausiai šis kūrinys arba atskiros jo dalys galėjo būti deklamuojamos ir iš atminties, todėl įvairūs pasikartojimai galėjo pagelbėti įsiminti tekstą. Be to, žodžių atsikartojimai ar tos pačios minties pakartojimas kitais žodžiais galėjo turėti ritualinės prasmės ar net magiškos galios. Būtent tai, kiek įmanoma, stengiamasi išlaikyti vertime. Pavyzdžiui, 9-iose eilutėse net 5 kartus pavartojamas žodis *teisybė* (275–283), arba 12-os eilučių fragmente net 11 kartų panaudojamas žodis *darbas* ar jo vediniai (302–314). Net 5-ios eilutės paeiliui turi žodį *kaimynas* (345–349) ir t. t.

Vertime pasirodo ir tokios archajinės formos kaip dviskaita, ten, kur jas naudoja pats Hesiodas. Kartais žodis vertime įgauna du kirčius. Tai yra sąmoningas vertėjo pasirinkimas, siekiant perteikti tikslesnę prasmę, išsaugant teksto ritmiką. Mat ji nebuvo problema graikams: jie rėmėsi toniniu kirčiu ir dėl to galėjo panaudoti net mažiau nei šešis žodžius vienoje eilu-

tėje. Nors stengiamasi laikytis visų lietuvių kalbos kirčiavimo taisyklių, keletas žodžių vis tik liko su tokiu kirčiu, koks buvo naudojamas ankstesniuose epų vertimuose. Tokie epitetai jau giliai įstrigę atmintyje ir, atrodo, skamba visiškai natūraliai (pvz., žmonėms mirtingíesiems)[1].

Verčiant graikiškus vardus stengtasi sekti *Antikinių tikrinių vardų skaitmenine duomenų baze*[2] vis dėlto padarant vieną išimtį. Šioje knygoje naudojama labiausiai paplitusi ir lietuvių raštijoje jau nusistovėjusi vardo forma „Hesiodas". *Darbuose ir dienose*, kaip ir *Teogonijoje*, Hesiodas dažnai suasmenina abstrakcijas, todėl kartais neaišku, ar geriau jas išversti pažodžiui, ar graikiškąjį žodį laikyti tikriniu vardu. Dėl aiškumo ir paprastesnio skaitymo daugelis abstrakcijų yra sulietuvintos ir pažymėtos didžiąja raide (pvz., Gėda ir Padorumas, Badas ir Beprotybė, Priesaika ir Teisybė). Tačiau kai kurių dievybių vardai yra transkribuoti pagal graikišką formą. Pavyzdžiui, Eridžių, kurių vardas galėtų būti verčiamas kaip Nesantaika arba Ginčas. Tačiau Eridės yra dvi, o jų vertinimas

[1] Pvz., Antanas Dambrauskas 1981: *Iliada* XVI, 867; XVIII, 519 ir t. t.

[2] http://www.vardynas.flf.vu.lt

yra skirtingas: viena yra pateikiama kaip nenaudinga, antroji – priešingai, kaip palanki žmonėms. Todėl tiesioginis vardo vertimas iškreiptų dvejopą jo prasmę. Tokiu atveju yra paliktas originaliai skambantis vardo variantas.

Perteikiant Hesiodą lietuviškai, buvo pasitelkti kiti vertimai į įvairias kalbas, jie kartais gerokai skirdavosi vienas nuo kito, tačiau tuo pačiu parodydavo kryptį ar pateikdavo netikėtų pasiūlymų bei interpretavimo variantų. Jono Dumčiaus vertimas dirbant nevartytas, norint išvengti jo tiesioginės įtakos.

Čia pateikiamas naudotų vertimų sąrašas:

Andrea Ercolani, 2010: *Esiodo. Opere e giorni*, Roma: Carocci editore.

Apostolos N. Athanassakis, 2004: *Hesiod. Theogony, Works and Days*, Shield, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Aslak Rostad, 2014: *Theogonien, Arbeid og dager, skjoldet*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Catherine M. Schlegel, Henry Weinfield, 2006: *Theogony and Works and Days*, Ann Arbor: Univer-

sity of Michigan Press.

David W. Tandy, Walter C. Neale, 1996: *Hesiod's Works and Days*, Berkeley: Univ. of California Press.

Glenn W. Most, 2010: *Hesiod. Theogony, Works and Days*, Testimonia, Cambridge: Massachusetts & London: England: Harvard University Press.

Hine Daryl, 2007: *Works of Hesiod and the Homeric Hymns*, Chicago: University of Chicago Press.

Jonas Dumčius, 2008: „Darbai ir dienos", *Graikų literatūros chrestomatija*, sudarė Dalia Dilytė, Vilnius: Mintis.

Martin L. West, 2008: *Hesiod. Theogony and Works and days*, New York: Oxford University Press.

Kai kurios *Darbų ir dienų* eilutės ar jų dalys randamos ir kituose Homero ir Hesiodo kūriniuose:

Audronė Kudulytė-Kairienė, 2002: *Hesiodas. Teogonija*, Vilnius: Aidai.

Audronė Kudulytė-Kairienė, 2016: *Homeriniai himnai*, Vilnius: Aidai.

Antanas Dambrauskas, 1979: *Homeras. Odisėja*, Vilnius: Vaga.

Antanas Dambrauskas, 1981: *Homeras. Iliada*, Vilnius: Vaga.

Darbų ir dienų komentaras sudarytas remiantis visais anksčiau minėtais leidiniais, kuriuose šalia vertimo yra pateikiamas ir tekstų komentaras. Vis dėlto išlieka du svarbiausi komentarų šaltiniai. Tai W. J. Verdenius atlikta išsami pirmos kūrinio pusės analizė. Čia apžvelgiami ir visi kiti pagrindiniai iki tol Hesiodą tyrinėjusių mokslininkų komentarai, daugelis kurių buvo neprieinami vertėjui. Antrasis svarbus komentarų šaltinis – tai M. L. Westo atliktas darbas, kuriuo dažniausiai remiasi visi kiti vertėjai, pateikdami savo platesnį ar siauresnį komentarą.

W. J. Verdenius, 1985: *A Commentary on Hesiod: Works and Days*, Vv. 1–382, Leiden: Brill.

M. L. West, 1996: *Hesiod. Works & days*, Oxford: Clarendon Press.

Atskiro paminėjimo dėl savo originalumo vertas jau anksčiau nurodytoje A. N. Athanassakio knygoje pateiktas komentaras. Pats autorius XX a. viduryje atliko sociologinį tyrimą ir aplankė visas vietas, kurias galima nustatyti pagal Hesiodo kūrinius. Ten,

kalbindamas senus žmones, jis bandė nustatyti, ar *Darbų ir dienų* tekstas vis dar aktualus šiomis dienomis. Būtina paminėti, kad kai kurie pastebėjimai kelia nuostabą, kadangi įvairios Hesiodo minimos praktikos, prietarai ar posakiai vis dar naudojami ir aktualūs šiuolaikinėje Graikijoje, tarsi poemos nuo mūsų dienų neskirtų daugiau kaip 2500 metų. Nors šie pastebėjimai į lietuviškąjį komentarą nebuvo įtraukti, tačiau tikrai verti dėmesio norint giliau ir kiek kitu kampu pažvelgti į Hesiodo kūrinį.

Šios knygos įvadas ir komentarai turi grynai pragmatinę funkciją – padėti skaitytojui suprasti tekstą ir jo istorinę situaciją. Vertėjas juos rašydamas nesiekė originalių įžvalgų ir neformulavo naujų hipotezių. Antra vertus, visi netikslumai ar abejotini teiginiai krenta ant vertėjo galvos.

Pagrindiniai, bet ne vieninteliai, šaltiniai įvadiniam straipsniui neabejotinai yra išsamūs Westo ir Mosto įvadai į hesiodiškąjį pasaulį:

M. L. West, 1996: *Hesiod. Works & days*, Oxford: Clarendon Press.

> Glenn W. Most, 2010: *Hesiod. Theogony, Works and Days, Testimonia*, Cambridge: Massachusetts & London: England: Harvard University Press.

Šioje knygoje pateikiamas tik glaustas jų apibendrinimas, siekiant koncentruotai supažindinti skaitytoją su Hesiodo laikų graikiškuoju pasauliu, paties dainiaus vieta jame. Be jau minėtų knygų būtina dar kartą nurodyti David W. Tandy ir Walter C. Neale darbą, kuriame autoriai pagrindinį dėmesį skiria vertimo tikslumui ir istorinių, o ne poetinių, prasmių paieškai. Čia bandoma nustatyti tokie gilios praeities dalykai, kaip minimų karalių socialinės funkcijos visuomenėje ar net kokio dydžio galėjo būti Hesiodo valdomas žemės plotas ir kiek šeimynykščių galėjo priklausyti jo namų ūkiui (*oikos*):

> David W. Tandy, Walter C. Neale, 1996: *Hesiod's Works and Days*, Berkeley: Univ. of California Press.

Įvade pat neišvengiamas Hesiodo palyginimas su Homeru, kadangi jau Antikoje šie du autoriai beveik visada būdavo minimi kartu. Plačiau aptariamas ir pats *Darbų ir dienų* turinys, nagrinėjami atskiri kūrinio elementai. Į Rytų kultūrų ir literatūros įtaką

Hesiodo poemoms dėmesį atkreipia tiek Westas, tiek Mostas. Be jųdviejų, vertingų pastabų šia tema yra pateikęs ir B. B. Powellas. Jis plačiau lygina dangaus dievo įsiviešpatavimo mitus skirtingose civilizacijose, jo kovas su chtoniškaisiais milžinais ir kitus dieviškosios teogonijos epizodus:

> Barry B. Powell, 2017: *Poems of Hesiod: Theogony, Works and Days, and the Shield of Herakles*, Oakland: University of California Press, 12–19.

Galiausiai trumpai aptariama Hesiodo kūrinių recepcija iki mūsų dienų. Mums ypač svarbus aspektas – Kristijono Donelaičio *Metai*, kurie neabejotinai įkvėpti Antikos autorių, o ypač Hesiodo. Apie tai plačiau rašo ir ankstesnius straipsnius šia tema apžvelgia Dalia Dilytė knygoje, skirtoje Donelaičio santykiui su Antika aptarti:

> Dalia Dilytė, 2005: Kristijonas *Donelaitis ir Antika*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 117–146.

Iki šiol pasirodę lietuviški Hesiodo vertimai į lietuvių kalbą yra šie:

Audronė Kudulytė-Kairienė, 2002: *Hesiodas. Teogonija*, Vilnius: Aidai.

Audronė Kudulytė-Kairienė, 2006: „Heraklio skydas“, *Literatūra* 48(3), 40–51.

Jonas Dumčius, 2008: „Darbai ir dienos“, *Graikų literatūros chrestomatija*, sudarė Dalia Dilytė, Vilnius: Mintis.

Atskirai paminėtinas sprendimas skelbti graikišką tekstą lygiagrečiai lietuviškam. Lietuvoje tai nebėra naujiena – per nepriklausomybės laiką išėjo nemaža tokių klasikinių autorių knygų. Hesiodo *Teogonija* irgi pasirodė su patikimu graikišku tekstu. Vis dėlto norisi dar kartą priminti, kad skaitytojo graikiškasis tekstas niekaip neįpareigoja. Jis gali graikiškus rašmenis tiesiog ignoruoti. Antra vertus, net nedaug graikų kalbą išmanantis žmogus turės progą susirasti originalo sąvokas ar įvaizdžius. Negausiems, bet uoliems studentams klasikams po ranka bus graikiškas tekstas su, tikėkimės, jį padedančiu aiškintis vertimu. Galiausiai, tikri didžiųjų klasikų kalbos mokovai gaus progą pasimėgauti autentišku Hesiodo skambesiu ir nesunkiai palyginti bei įvertinti lietuvišką vertimą. Graikiškasis tekstas, Glenno W. Mosto parūpintas *Loeb Classical*

Library (Glenn W. Most, 2018), skelbiamas rengėjui maloniai pritarus ir *Harvard University Press* leidus. Šioje knygoje, dėl kitokio jos pobūdžio, atsisakyta to teksto kritinio aparato.

Ši knyga nebūtų atsiradusi be Vytauto Ališausko, kuris ir paakino imtis šio užmojo. *Naujojo Židinio-Aidų* žmonės palankiai pažiūrėjo į pasiūlymą išleisti Hesiodo vertimą, Tomas Riklius suteikė jam viršelį ir maketą – dėkui visiems. Jau minėtas Glenn W. Most ir *Harvard University Press* nusipelno nuoširdžios padėkos už suteiktą galimybę knygą praturtinti autoritetinga graikiškojo teksto recenzija. Taip pat privalau padėkoti doc. dr. Nijolei Juchnevičienei, kuri peržiūrėjo galutinį vertimą ir suteikė vertingų pastabų ir pasiūlymų, be kurių tekstas nebūtų toks sklandus ir tikslus. Vyresnio kolegos klasiko Jono Morkaus vaidmuo telieka žinomas jam vienam ir Dangui. Be abejo, reikia tarti ačiū ir visiems, kurie palaikė šio darbo metu, ir tiems, kurie žiūrėjo skeptiškai. Atskira padėka kolegoms darbe, kurie, atsiradus laisvai minutei ar neveikiant sistemoms, leisdavo man ramiai išversti vieną kitą eilutę.

A. K.

Įvadas

VIENAS IŠ DVIEJŲ: HESIODO LAIKAI, APLINKA IR TRADICIJOS

Žlugus iki tol klestėjusiems Mikėnų civilizacijos miestams, Graikija XII a. pr. Kr. pasineria į vadinamuosius Tamsiuosius amžius. Nors iki tol raštas naudotas gana intensyviai, tiesa, daugiausia rūmų apskaitai, kitus keturis ar penkis šimtmečius stoja visiška rašto tyla. Vis dar mažai ką galima pasakyti apie šį laikotarpį. Tačiau kūryba niekur neišnyko: po visą dabartinę Graikiją, Mažosios Azijos pakrantę ir tarp jų išsimėčiusias salas klajojo dainiai, vadinami aoidais. Jie atlikdavo savo kūrinius įvairiose viešose ir privačiose vietose, taip skleisdami žinias ir tradicinius pasakojimus po visą šalį, visai kaip *Odisėjoje* aprašomas dainius Demodokas, fajakų rūmuose giedojęs apie Trojos karą (Hom. *Od.* IX, 63–92). Graikų mitai ir legendos tuomet įgavo poetinę formą ir ėmė sklisti iš vienos vietos į kitą, kol galiausiai tapo pagrindiniu graikų gyvenimo būdo ir moralės ramsčiu. Juk nevalia pamiršti, jog epinės poezijos kilmė buvo suprantama kaip dieviška.

Maždaug VIII a. šimtmečius trukęs dainių judėjimas pasiekė kulminaciją ir istorijai iškėlė du pirmuosius autorius, tapusius tvirtu pamatu visai Europos kultūrai. Tai epinių pasakojimų meistras Homeras ir didaktinio žanro pradininkas Hesiodas. Šios dvi figūros buvo praktiškai neatsiejamos ir turėjo panašią svarbą visos Antikos metu. Nors jie neatskiriami, tačiau ir labai skirtingi. Homeras yra epo, arba įtraukiančios istorijos pasakotojas, kinematografiškai vaizduojantis sudėtingai komponuojamą siužetą su puikiai išvystytais herojų charakteriais, vienas kitą sekančiais įvykiais ir draminiais epizodais. Tuo tarpu Hesiodas yra didaktikas, savo poemomis sisteminantis turimas žinias, siekiantis viską sudėti į logišką grandinę, kuri būtų aiškiai suprantama jo skaitytojams (arba klausytojams). Skiriasi ir jųdviejų kūrinių apimtis: išlikusios dvi Hesiodo poemos yra tokio paties ilgio kaip viena Homero epų knyga. Tačiau pirmojo turinys yra daug tirštesnis, labiau koncentruotas ir pripildytas informacijos, todėl ne mažiau vertingas. Antikos žmonėms abiejų šių poetų kūrinai buvo pamatiniai tekstai, iš kurių buvo galima pasisemti tiek praktinių žinių, tiek moralinių pamokymų. Šie kūriniai tarnavo ir kaip graikų jaunuomenės švietimo pagrindas.

Tačiau jau graikus neramino klausimas, kuris iš jų gyveno anksčiau, kuris pirmesnis. Be abejonės, visi trys galimi variantai (pirmesnis Homeras, pirmesnis Hesiodas arba bendraamžiai) turėjo savų šalininkų ir daugelis Antikos autorių, nagrinėjusių šiuos poetus, būtinai įtraukdavo ir jų datavimo klausimą. Dėl to mes ir šiandien turime gana nemažai antikinių tekstų, nagrinėjusių šią problemą.

Vis dėlto tradiciškai būtent Homeras yra laikomas ankstesniu autoriumi, ir šią teoriją patvirtinančių argumentų galime atrasti jų pačių kūriniuose. Pirmiausia – tai paties autoriaus tikrumo klausimas. Mes turime daug mažiau pagrindo netikėti Hesiodo, kaip istorinio asmens, tikrumu, tuo tarpu Homero asmens klausimas buvo keliamas jau Antikos laikais. Buvo manoma, kad pastarasis gimė tuoj po Trojos karo ir dėl to galėjo gana tiksliai atpasakoti herojiškus to meto įvykius. Tačiau Antikoje buvo populiarus ir kitas pasakojimas, kur Homeras poetinėse varžybose varžėsi su Hesiodu, kurio gyvenamąjį laikotarpį turėtume nukelti keliais šimtmečiais vėliau. Jei tikėsime, kad Hesiodas *Darbuose ir dienose* pateikia tikrus faktus iš savo gyvenimo, tuomet jis turėjo gyventi maž-

daug VIII a. pr. Kr. viduryje. Toks laikotarpis nustatomas pagal aprašytą Hesiodo kelionę į Eubojos saloje vykusias poetines varžybas Amfidamanto garbei, kuris laikomas Chalkidikės didvyriu kovoje prieš kitą salos polį – Eretriją. Tokie renginiai laidotuvių proga aprašyti jau Homero, kuomet Achilas surengia panašias varžybas Patroklo garbei (Hom. *Il.* XXIII). Didieji poetų, kartu su atletais, festivaliai vykdavo Olimpijoje, Delfuose, Istme ir Nemėjoje, kasmet toks įvykdavo ir Dele. Taigi, jei Homeras čia būtų varžęsis su Hesiodu, kaip teigia gana vėlyvas II a. pasakojimas apie judviejų kovą *Homero ir Hesiodo varžybos* (*Ἀγὼν Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου*), tai ir paties Homero gyvenimas pavėlinamas beveik 400 metų.

Yra ir daugiau faktorių, parodančių Homero ankstyvumą. Visų pirma, paties poeto autorinė savirefleksija. Homeras niekada tiesiogiai neužsimena apie savo autorystę. Tiesa, *Odisėjoje* pasakojama, kaip dainius gieda giesmę apie Trojos karą ir jo herojus Odisėjo namuose susirinkusiems Penelopės jaunikiams (Hom. *Od.* I, 325–359). Kai kas mano, kad taip Homeras įterpia save į epo veiksmą, tarsi pats dalyvautų to laiko įvykiuose. Tačiau šis epizodas

yra vienintelis, iš kurio mes galime ką nors pasakyti apie Homero įvaizdį, bet ne konkrečią istorinę asmenybę. Vis dėlto žinių nebuvimas netrukdė Antikos autoriams parašyti ištisų Poeto biografijų. Tuo tarpu Hesiodas palieka daug daugiau informacijos apie save, savo artimuosius ir įvykius, kuriuose jam teko dalyvauti. Iš jos galime susidaryti gana nuoseklų vaizdą. Tokį savo asmens, kaip autoriaus, vaizdavimą galime laikyti Hesiodo inovacija ne tik graikiškame pasaulyje, tačiau ir literatūroje apskritai. Visa ligtolinė literatūra, daugiausiai iš Artimųjų Rytų, neturėjo išbaigtos autorystės sampratos, taigi ir konkrečių autorių. Tačiau Hesiodas įvardina save būtent kaip autorių, kuris gali prisiimti atsakomybę už kūrinį. Tiesa, *Teogonijoje* jis dar bando apriboti savo autorystę, vadina save tik Mūzų tarpininku, jų išminties skelbėju. Tačiau *Darbuose ir dienose* jau aiškiai jaučiamas pats autorius, kuris turi savo autoritetą ir kurio galima pasitikėti. Žinoma, visada išlieka klausimas, ar poemose pateikiama informacija yra tikra, ar tai tik literatūrinė fikcija. Kita vertus, kai kas mano, kad jei poemos aplinkybės tebūtų fikcija, o ne tikrovė, tuomet ir visi pateikiami patarimai ar pamokymai neturėtų tokios įtaigos, kaip juos pagrindžiant realiais gyvenimo pavyzdžiais.

Jei sutiksime, kad Hesiodo kūryboje pateikiami faktai, tegu ir kūrybiškai apdoroti, nėra grynas pramanas, jo biografiją galime rekonstruoti iš dviejų kūrinių, neabejotinai priskiriamų būtent jam: *Teogonijos* bei *Darbų ir dienų*. *Darbuose ir dienose* sužinome, kad jo tėvas yra kilęs iš Mažosios Azijos miesto Kimės (635), buvusios ajoliečių gyvenamoje teritorijoje priešais Lesbo ir Chijo salas. Iš ten, spaudžiamas nepritekliaus[1], tėvas jūra atvyko į žemyninę Graikiją ir įsikūrė Bojotijoje, Askroje, šalia Helikono kalno, kur, kaip rašo Hesiodas, negera nei žiemą, nei vasarą (640). Antikiniai šaltiniai nurodo Hesiodo tėvų vardus – Dijas ir Pikimidė. Sudos žodynas taip pat mini ir jo senelio bei prosenelio vardus. Ten pat sakoma, kad pastarasis buvo ir Homero senelis, taigi Homeras ir Hesiodas turėję būti antros eilės pusbroliais. Be to, Suda teigia, jog Hesiodas atkeliavo kartu su savo tėvais iš Kimės, tačiau pats Hesiodas sakosi niekada nekeliavęs jūra didelių atstumų, todėl jis veikiausiai gimė jau Bojotijoje. Čia, būdamas jaunas, ganė gyvulių bandas, kai vieną sykį ant Helikono kalno susitiko devynias Mūzas, kurios jam suteikė poetinį

[1] Vienas iš scholijų nurodo, kad jis pabėgo nužudęs giminaitį.

įkvėpimą ir įdavė poetinius atributus: puikų skeptrą ir pražydusio lauro šakelę (Hes. *Theog.* 22–34). Galiausiai jos paskyrė ir svarbią užduoti: apdainuoti dievų kilmę. Taigi logiška manyti, kad būtent *Teogonija* yra pirmasis Hesiodo kūrinys.

Kai kurie tyrėjai mano, kad būtent su *Teogonija* Hesiodas varžėsi poetinėse varžytuvėse Eubojoje, kur ir nugalėjo. Vis dėlto minėtas kūrinys apie Homero ir Hesiodo varžytuves nurodo, kad Hesiodas nugalėjo su ištrauka iš *Darbų ir dienų*, kur kalbama apie žemės darbus[2]. Teisėjai nusprendė, kad Hesiodo kūryba, pasakojanti apie taiką ir žemdirbystę, turi didesnę vertę poliui, nei Homero apdainuotas karas ir jo žudynės. Kaip toje pačioje poemoje nurodo pats Hesiodas, gautą dovanų trikojį jis paaukojo Mūzoms, suteikusioms jam galią giedoti. *Darbuose ir dienose* taip pat sužinome, jog Hesiodas turėjo brolį vardu Persas, kuris tampa pagrindiniu kūrinio adresatu. Po jųdviejų tėvo mirties, Persas neteisėtais būdais pasi-

[2] Gali pasirodyti keista, kaip *Darbuose ir dienose* Hesiodas aprašo savo dalyvavimą žaidynėse ir kartu su tuo pačiu kūriniu nugali jose. Tačiau mūsų turima kūrinio versija galėjo būti parengta vėliau, jau po pergalės poetinėse varžytuvėse.

savino Hesiodui turėjusią tekti tėvo palikimo dalį, ir tai paskatino parašyti pamokančią poemą.

Žinoma, beveik visą šią informaciją galime atmesti laikydami tai poetine išmone. Jau Antikoje ir viduramžiais buvo sukurta daugybė Hesiodo biografijų, kuriose nemaža neįtikėtinų istorijų. Išties, sunku patikėti, kad praėjus tiek daug laiko po autoriaus mirties žinios galėjo būti tikslios ir patikimos. Todėl beveik viskas, ko negalima aptikti Hesiodo kūriniuose, šiais laikais laikoma vėlesniais pramanais. Vis dėlto neverta pulti į kitą kraštutinumą ir visą informaciją atmesti kaip fikciją. Kaip anksčiau žmonės manė žinantys apie Hesiodą daug daugiau, nei iš tikrųjų buvo, taip dabar kartais linkstama manyti, jog mes žinome daug mažiau nei iš tikrųjų. Tikriausiai būtų teisinga laikytis nuosaikaus vidurio kelio, nes vargu ar kada nors turėsime galimybę sužinoti tikrąją tiesą.

Tad verta pažvelgti, kaip Antikoje buvo įsivaizduojama poeto mirtis. Antikinė tradicija mums yra palikusi keletą šio įvykio aprašymų, kurių pagrindinė gija tokia: Hesiodas aplankęs Delfų orakulą sužino, kad jam reikia vengti šventos Nemėjos Dzeuso gi-

raitės, nes jo ten laukia mirtis. Taigi, jis stengiasi aplenkti minėtą vietovę ir išvyksta į Oinojės miestą, kur apsistoja pas brolius Amfifaną ir Ganiktrorą. Toliau žinomos kelios istorijos versijos: arba Hesiodas išprievartauja jų seserį, arba tai padaro kažkoks miletietis, su kuriuo Hesiodas dalinosi kambariu ir, žinodamas apie nedorybę, nesuskubo užkirsti tam kelio, arba tiesiog pasipainiojo ne laiku ir ne vietoje. Baigtis abiem atvejais ta pati: broliai keršydami už išprievartavimą nužudo Hesiodą, galbūt tyčia, galbūt ne. Galiausiai jo kūnas įmetamas į jūrą, kur jį randa delfinai ir išneša į krantą. Vietiniai, radę kūną, jį palaidoja netoli Nemėjos Dzeuso šventyklos. Žudikai taip pat susilaukia atpildo: pagal vieną versiją žūsta bėgdami jūra, pagal kitą – patys įmetami į jūrą, kur nuskęsta.

RYTŲ IŠMINTIES LITERATŪRA GRAIKŲ EPUOSE

Tiek Homero, tiek Hesiodo literatūriniame palikime stipriai jaučiama Rytų įtaka. Jų poezija nėra kilusi iš niekur, ji irgi remiasi dar senesnėmis tradicijomis. Žmonės Artimuosiuose Rytuose, lygiai kaip vėliau graikai, domėjosi pasaulio atsiradimu, ankstesnius laikus laikė „aukso amžiumi", mąstė apie lyčių skirtingumą ir neišvengiamą žmogaus dalią dirbti. Rytų dievai taip pat galėjo būti tiek palankūs, tiek priešiški žmonėms; visus valdė vyriausiasis dangaus ir šviesos dievas. Rytiečiai irgi turėjo dangaus, žemės ir požemių sferas, o gyvenamąją erdvę supo tie patys neperplaukiami vandenys. Todėl tikėtina, jog graikų teogonijoje atsispindi mesopotamiškieji mitai[3], tikriausiai eubojiečių parsiplukdyti jūra iš kolonijų dabartinės Sirijos pakrantėje. Galbūt Rytų pasakojimai Graikiją pasiekė per Kretos salą.

---

[3] Platesnis Mesopotamijos mitų ir Hesiodo Teogonijos palyginimas yra pateiktas Barry B. Powell, knygos *The Poems of Hesiod* įžangoje (12–19 psl.) Čia lyginami dangaus dievo įsiviešpatavimo mitai, jo kova su chtoniškais milžinais ir kiti dieviškojo pasaulio epizodai.

Pats žanras – didaktinė arba išminties literatūra, kurios puikių pavyzdžių randame ir Biblijoje, yra Rytų civilizacijų palikimas. Būtent tokiam žanrui priskiriami Hesiodo kūriniai, jie sistemina turimas žinias, siekia pamokyti tiek praktinių, tiek moralinių aspektų. Darbo būtinybės tema ir nusistatymas prieš tinginystę nebuvo svetimi ir Tarpupio civilizacijų didaktiniams tekstams. Juose galime atrasti daugybę elementų, vėliau panaudotų ir Hesiodo: dievų bendradarbiavimas (Pandoros sukūrimas), žmonijos kartų degeneracija, alegorinės pasakėčios, kuriose žmogiškąsias situacijas įkūnija gyvūnai (vanago ir lakštingalos pasakėčia). Pastarasis žanras buvo ypač paplitęs šumerų pasaulyje.

Reikia pastebėti, kad tiek akadų ar babiloniečių, tiek hebrajų, tiek egiptiečių tekstuose dažniausiai tėvas išsako pamokymus savo sūnui. Tuo tarpu Hesiodas pasirenka pamokyti savo brolį, kadangi jųdviejų tėvas tuo metu jau buvo miręs. Nors iš poemos žinome, kad Hesiodas turėjo sūnų, kuriam galėjo adresuoti pamokymus apie gyvenimą ir darbo būtinybę, blogu pavyzdžiu pasitelkiant Persą, tačiau adresatu visgi pasirenkamas pats brolis. Šitaip tradiciniai Rytų šablonai buvo pritaikyti konkrečiai situacijai.

RAŠTO ATSIRADIMO ĮTAKA POEMŲ TURINIUI

Nors graikai ir patyrė didelę Rytų kultūrų įtaką, tačiau sugebėjo visą tai pritaikyti savo pasaulėžiūrai, savo gyvenamajai aplinkai. Hesiodas ir Homeras renkasi skirtingas kryptis, skirtingas aprėptis. Pastarasis, kaip pastebi Horacijus *Poezijos mene*, šoka tiesiai *in medias res*, prie dalykų esmės: *nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo*[4] (Hor. *Ars P.* 147–148). Jis apdainuoja herojų kartos įvykius, kurie išsidėstę labai konkrečiu metu ir gana ribotą laiką. *Iliada* prasideda dešimtaisiais Trojos karo apgulties metais, tuo tarpu *Odisėja* – dešimtmetį po Trojos žlugimo. Tačiau Hesiodas pasielgia priešingai: savo kūrinais jis aprėpia visą visatos laiką. *Teogonijos* vyksmas prasideda „pramušus kiaušinio lukštą" iš kurio „išsirita" Chaosas – pirmykštė beformė substancija, visko pradžia. Po to seka viso dieviško pasaulio gimimas: atsiranda pirmosios abstrakčios būtybės, Titanai, Olimpo dievai ir kitos dievybės, galiausiai ir pusdieviai. Poemos er-

---

[4] „Karo nepradeda Trojos dvyniais arba nuo kiaušinio".

dvėje atsiranda vietos ir žmonėms. Čia pat Hesiodas aprašo Prometėjo mitą, kaip jis globodamas žmones, iš kurių buvo atimta ugnis, atvagia ją atgal, paslėpęs tuščiaviduręje nendrėje. Dzeusas, keršydamas žmonijai, sukuria moterį, apginkluotą klastomis ir piktavališkais vyliais. Ši istorija tampa jungtimi į kitą Hesiodo kūrinį – *Darbai ir dienos*.

Galima teigti, kad dainiai Trojos karo epe išnaikina pusdievius, ir nors jų likučiai dar grįžta į savo karalystes ir tėvonijas, tačiau jau nebevaidina reikšmingo vaidmens ir užleidžia sceną žmonėms. Todėl Hesiodas *Darbuose ir dienose* pereina į žmogiškąją plotmę, kur svarbūs nebe dievų tarpusavio santykiai, tačiau žmonių santykis tiek su kitais žmonėms, tiek su dievais. Kaip pavyzdį galime prisiminti Prometėjo mitą, kuris papasakojamas abiejuose kūriniuose. *Teogonijoje*, kur pagrindinis elementas yra dieviškasis, Dzeusas baudžia patį Prometėją. Tuo tarpu *Darbuose ir dienose* Dzeusas pasiunčia bausmę žmonijai, bandydamas Prometėją nubausti ne tiesiogiai, tačiau per jo kūrinius. Čia pat jis aprašo penkias žmonijos kartas, kurios keičia viena kitą regresuodamos. Struktūriškai tai šiek tiek panašu į *Teogonijos* dievų kartas, tačiau

vertinimas yra kitoks. Hesiodas niekada nebandė parodyti, kad viena kuri nors dievų karta yra pranašesnė už kitą, kitaip nei žmonijos kartos. Šie du kūriniai laiko atžvilgiu nuo tam tikro momento pradeda eiti paraleliai ir vienas kito atžvilgiu persidengia:

TEOGONIJA	*DARBAI IR DIENOS*
Pirmosios būtybės (Chaosas, Gaja ir t. t.)	
Titanai ir jų palikuonys	Auksinė karta (gyveno prie Krono)
Olimpo dievai ir jų vaikai	Sidabrinė karta (sukūrė Olimpiečiai)
	Varinė karta (sukūrė Dzeusas)
Pusdievių – Herojų karta (sukūrė Dzeusas)	Pusdievių – Herojų karta (sukūrė Dzeusas)
	Dabartinė karta (kilę iš Herojų)
	Paskesnė karta (bus sukurta sunaikinus dabartinę, jei žmonija nepradės dorai gyventi)

Taigi Hesiodas sugeba ne tik aprėpti viską nuo laikų pradžios, tačiau kreipia žvilgsnį ir į tai, kas dar tik bus. Nors *Darbai ir dienos* taip pat apima nenusakomai ilgą laiko intervalą, tačiau viskas tarnauja tik

kaip įžanga į dabarties momentą, kuriame gyvena ir pats Hesiodas.

Abu poetai atsiremia į žodinę tradiciją, jų kūriniai neabejotinai įkvėpti ankstesnių dainių pasakotų istorijų ir išsakytų pamokymų. Tačiau pasakojamosios tradicijos perėjimas prie rašytinės leido pasiekti naują kūrinių lygį. Tikriausiai giesmės apie Trojos karą ir Odisėjo žygius sklandė visoje Graikijoje ir už jos ribų, kur šimtai dainių deklamuodavo atskirus epizodus karalių rūmuose ir turtingųjų menėse. Tačiau būtent Homeras, arba kitas žmogus tokiu pačiu vardu, jei netikėsime pirmojo egzistavimu, sugebėjo visas giesmes surinkti ir surikiuoti į vientisą pasakojimą. Dėl savo apimties visas kūrinys vargu ar galėjo būti deklamuojamas atmintinai, todėl turėjo būti užrašytas. Manoma, kad pirmasis Homero kūrinių korpusas buvo sudarytas VI a. pr. Kr. Atėnuose, valdant tiranui Peisistratui. Būtent jo paliepimu į vieną vietą buvo surinkta visa Homero kūryba ir sudėta taip, kaip mes ją žinome šiandien. Ar galėjo pats Homeras užrašyti šiuos kūrinius? Į tai sunku atsakyti. Tiesa, *Iliados* VI knygoje yra užsimenama apie raštą, kuomet karalius Proitas, nedrįsdamas nužudyti

Belerofonto, įduoda jam lenteles, kurios skirtos Proito žentui. Jose yra prašymas nužudyti patį Belerofontą, kuris tas lenteles pasiųstas perduoti (Hom. *Il.* VI, 166–170). Taigi, jei ši ištrauka mus pasiekė iš seniausių laikų, tai Homero laikas tikriausiai neturėjo būti svetimas ir raštas.

Tikėtina, kad Hesiodas buvo žingsniu arčiau rašto nei vien tik žodinės tradicijos. Tai svarbu prisimenant, jog jis identifikuoja save paties kūriniuose, priešingai nei Homeras. Pastarasis, ar kiti aoidai, neturėjo to daryti, nes jų klausytojai sėdėdavo priešais ir galėdavo patys atpažinti atlikėją. Tuo tarpu Hesiodas jau turi nurodyti autorystę, idant skaitytojai žinotų, kieno yra parašytas skaitomas kūrinys. Antras svarbus bruožas – Hesiodo sukomponuota dievų genealogija nėra vien tik linijinis pasakojimas, kurį galima papasakoti kaip siužetinį pasakojimą. Nors Hesiodas sakosi buvęs piemuo, įkvėptas Mūzų, jis neabejotinai turėjo išmanyti daug daugiau nei paprastas piemuo. Taigi galimi du variantai: arba jis aktyviai klausydavosi į Bojotiją atvykstančių rapsodų, arba pats turėjo nemažai pakeliauti, kad surinktų ir susistemintų tiek skirtingų mitinių pasakojimų iš skirtingų Hela-

dės vietų ir galutinis *Teogonijos* variantas taptų tarsi panhelėnine „Biblija“, atsiribojusia nuo lokalių mitų versijų ir radusia visiems priimtinus pasakojimo variantus. Tikėtina, kad tam turėjo būti pasitelkiamas ir raštas. Vis tik manoma, kad *Teogonija* galėjo būti atliekama dvaruose ar aikštėse taip, kaip ir Homero kūriniai, tačiau vargu ar tokiam atlikimui buvo skirti *Darbai ir dienos*.

Galima daug diskutuoti klausimais dėl Homero ir Hesiodo pirmumo, jų veikalų autorystės ar net pačių poetų realumo. Tačiau jų įtaka graikų ir visos Europos civilizacijai yra neišmatuojama ir sunkiai palyginama tarpusavyje. Jei ir buvo dar ankstesnių autorių, šiedu savo kūriniais nušlavė viską, kas egzistavo iki tol. Jie ne tik padėjo Europos literatūros pagrindus, bet ir patys tapo literatūriniais herojais. Vis dėlto nereikėtų pamiršti, kad apie pačius autorius galime tik spėlioti, tačiau jų parašyti tekstai yra tai, kur mes turime sutelkti didžiausią dėmesį. Kartais apie archeologus sakoma, kad jie džiaugiasi atradę statinę, tačiau nesugeba joje pamatyti Diogeno. Todėl ir mums, kad tokie nebūtume, vertėtų atidžiau pažvelgti į pačią *Darbų ir dienų* poemą.

Kai kurie tyrėjai mano, kad kūrinys iš pradžių nebuvo vientisas, tik vėliau sudarytas iš atskirų epizodų. Visgi jo dalys nėra atsitiktinės, sukabintos kaip papuola, jos būdingos didaktiniam tekstui. Visa poema nepaprastai turtinga skirtingų žanrų, įterptų pasakojimų, netikėtų perėjimų nuo vienos temos prie kitos. Todėl iš tiesų gana sudėtinga ją išskaidyti į atskiras dalis, kurias būtų lengva aptarti. Atrodo, kad visa struktūra yra gana laisva, temos keičia temas staiga, tarsi būtų pasakojama asociatyviniu minčių srautu. Hesiodas tarsi šaudo iš kulkosvaidžio, nesirinkdamas taikinio. Galbūt toks pasakojimo modelis tikrai galėjo pataikyti į kiekvieną klausytoją: ne visa apimtimi, tačiau bent tuo, ką kiekvienas galėdavo pasiimti ir pritaikyti sau. Svarbu pažymėti, kad nors *Darbai ir dienos* dažnai yra laikomas patarimų apie žemdirbystę rinkiniu, tačiau tam yra skirta tik ketvirtadalis teksto. Dar vienas svarbus aspektas – toks mišrus pasakojimo

stilius ne tik moko klausytojus, kaip reikia teisingai gyventi, tačiau kartu suteikia ir estetinį malonumą, padaro tekstą ne nuobodų ir monotonišką, vien tik pamokymų prisodrintą pamokslą.

Hesiodas bando laikytis panašaus nuoseklumo kaip ir *Teogonijoje*. Kūrinys prasideda invokacija, tačiau visas dėstymas apima seniausius laikus, kuomet Dzeusas įterpia į žemės šaknyną Eridę ir iškart peršoka prie Perso, parodydamas jam, kad darbo prigimtis yra dieviška. Tuomet poetas pereina prie žmonijos kartų mito, taip atskleisdamas, kodėl atsirado būtinybė darbui. Toliau seka dabarties momentas, kuriame išdėstoma, kaip reikia tinkamai dirbti, ir galiausiai ateities pranašystė, jog ir dabartinė karta bus sunaikinta, jei žmonės nepakeis savo moralės.

Kaip ir *Teogonija*, *Darbai ir dienos* prasideda kreipimusi į Mūzas. Visų pirma tai diktuoja epo tradicija. Tokias įžangas randame ir ankstesniuose, Homero, kūriniuose (jei sutiksime jį gyvenus ir kūrus anksčiau), ir daug vėlesniuose kūriniuose, tokiuose kaip Apolonijaus Rodiečio *Argonautika*. Tokį įžangos

būdą perima ir romėnai, nuo pat pirmo lotyniško Gnėjaus Nevijaus epo *Pūnų karas*, ar gerai žinomos Vergilijaus *Eneidos*. *Teogonijoje* Mūzos pačios išsirenka Hesiodą ir įkvepia jam dieviškąją išmintį, kad šis galėtų apdainuoti dievų gimimą. Žmogui be dievų pagalbos toks užmojis būtų neįgyvendinamas. Taip Hesiodas legitimuoja savo žinias, nes jis save pateikia tik kaip mediatorių tarp dievų ir žmonių, Mūzų įbalsintoją. *Darbuose ir dienose* situacija kitokia. Čia Hesiodui nereikia viską apimančio dieviško žinojimo, verčiau – dieviškos pagalbos. Jis kreipiasi į Mūzas, kurias jau pažįsta, prašydamas, kad jos užtartų jį prieš savo tėvą Dzeusą, sergstintį teisingumo sritį. Hesiodas turi konkrečią priežastį. Jo brolis pasisavino jam priklausančią palikimo dalį papirkdamas teisėjus ir taip korumpuodamas žmogiškąjį teisingumą. Todėl vienintelė Hesiodui likusi išeitis – kreiptis į aukštesnę, dieviškąją instanciją. O tai geriausia padaryti per jau žinomas užtarėjas, kurioms jis jau yra įrodęs savo vertę ankstesniu kūriniu. Nors Hesiodas šneka pirmu asmeniu, taip savo autoritetu suteikdamas kūriniui patikimumo, tačiau ir Mūzų pagalba sustiprina kūrinyje dėstomų argumentų poveikį.

Pagrindinė *Darbų ir dienų* tema yra teisingumas[5]. Aplink jį jungiasi visi kiti kūrinio aspektai, tokie kaip darbas. Pats teisingumas gali turėti daug aspektų. Pirmasis glaudžiai susijęs su tokiu, kuris turėtų vyrauti ir tarp žmonių. Hesiodas kreipiasi į savo brolį ir į karalius (teisėjus), kurie tą teisingumą pamina. Šitaip jis bando parodyti, kad toks elgesys veda ne kur kitur, bet į žmonijos pražūtį (180), jei ji nesilaikys teisingumo principų. Įdomu tai, kad *Teogonijoje* karaliai yra vaizduojami teigiamai, kaip teisingumo gynėjai ir saugotojai (Hes. *Theog.* 81–93). Taigi Hesiodas nėra nusistatęs prieš šį institutą *per se*. Teisingo karaliavimo (ar teisėjavimo) galimybė taip pat parodoma *Darbuose ir dienose*. Tokio elgesio pasekmės įvardijamos kaip taika ir visuotinis klestėjimas (225–237). Tačiau čia pat pateikiamas ir priešingas vaizdas: neteisingumas atneša marą, badą ir beprotystę (238–247). Taigi tokia Hesiodo kritika *Darbuose ir dienose*

---

[5] Galima daryti prilaidą, kad šis aspektas yra vienas pagrindinių visoje senojoje graikų literatūroje. Į Homero poemas taip pat galima pažvelgti per šią prizmę: *Iliadoje* bandomas atstatyti teisingumas, kuomet Paris pažeidžia svetingumą (gr. ξενία, *xenia*) ir pagrobia šeimininko žmoną; *Odisėjoje* – Odisėjo sugrįžimas namo ir teisėtos valdžios atstatymas bei kerštas tiems, kurie taip pat piktnaudžiavo karališkų rūmų svetingumu (taip pat ξενία, *xenia*). Teisingumas nagrinėjamas ir graikų dramose ar vėlesniuose filosofų veikaluose (ypač Platono).

veikiausiai turėjo realų pagrindą. Paprastai manoma, kad jis apeliuoja į konkrečią situaciją ir konkrečius teisėjus, su kuriais jam teko susidurti asmeniškai. Galbūt tokia teisingumo degeneracija yra logiškas žmonijos amžių degeneracijos pavyzdys.

Kreipdamasis į Dzeusą Hesiodas apeliuoja į dieviškąjį teisingumą, kuris ne tik vertina žmonių dorybes, bet ir nustato, kaip jie turi gyventi. Galima sakyti, kas šiuo aspektu *Darbai ir dienos* atliepia *Teogoniją*, kur teisingumas taip pat turi savo vietą. Ten visas kūrinys gali būti traktuojamas kaip pasakojimas, kokiu būdu Dzeusas įvedė ir nustatė teisingumą tarp dievų. *Darbuose ir dienose* šis aspektas yra nustatomas žmonėms. Vis dėlto reikia pastebėti, kad teisingumo tema praktiškai visiškai išnyksta iš akiračio po 334 eilutės, užleisdama vietą kitam kertiniam kūrinio aspektui – darbo būtinybei. Kita vertus, darbą galime laikyti viena iš teisingumo manifestacijų, Dzeuso paskirtų žmonėms.

Hesiodo prielankumas darbui nėra paties darbo išaukštinimas. Kadangi darbas yra atsiųstas dievų, jį atlikti kartu reiškia gyventi teisingai. Tam parodyti

Hesiodas panaudoja mitus, pasakėčias ir empirinius patyrimus. Pirmiausia jis užsimena apie anksčiau buvusias žmonių kartas, kurios buvo laisvos nuo darbo. Šis kartų degeneracijos mitas nėra Hesiodo inovacija. Jis yra labai senas ir aptinkamas daugelyje senųjų kultūrų. Kaip matyti iš šumerų ir babiloniečių karalių sąrašų, buvo manoma, kad pirmieji karaliai galėjo gyventi ir valdyti net kelis tūkstantmečius. Panašus mitas yra aptinkamas ir indų kultūroje. Tuo tarpu zoroastrai tikėjo, kad zoroastrizmas tęsiasi 4 skirtingus amžius, kurie atitinka keturias medžio šakas, kurį Ahura Mazda atskleidė vizijoje Zaratustrai. Šios šakos buvo iš keturių skirtingų metalų: iš aukso, sidabro, plieno ir geležies. Kadangi Hesiodas aprašo paprasto žemdirbio vargus, todėl jam yra reikalingas paaiškinimas, iš kur yra atsiradę visi šie sunkumai. Vergilijus *Georgikose*, remdamasis Hesiodu, taip pat pažymi, kad iki Jupiterio (Dzeuso) visas gėrybės žmonėms teikdavo pati žemė, tačiau vėliau atsirado būtinybė dirbti, nes juk *labor omnia vincit* (Verg. *G.* I, 145–146).

Tiesa, reikia pabrėžti, kad Hesiodo kartų kaita nėra pasakojimas apie devoliuciją – kartos nėra susijusios

tarpusavyje, jos negimsta viena iš kitos, o yra dieviškos intervencijos padaras. Hesiodas nemano, kad blogėjimas yra natūralus procesas, kaip kad mes manome apie evoliucinį tobulėjimą.

Hesiodas pagrindinę poemos dalį vėl pradeda *ob ovo*, tai yra, nuo Prometėjo mito, kur pasakojama, kaip šis apgauna Dzeusą, o pastarasis keršija sunkumais apkraudamas Prometėjo sutvertus žmones. Jis atima iš žmonių ugnį, kurią galiausiai atvagia Prometėjas. Dzeusas, pasipiktinęs, jog ugnis grįžo žmonėms, sukuria naują blogybę: įterpia vieną iš dviejų Eridžių į žemės šaknis ir taip sukuria būtinybę žmonėms dirbti. Jie nebegali kaip pirmosios kartos gyventi be rūpesčių, žemė jiems nebeteikia pragyvenimo šaltinio pati savaime. Būtent todėl darbas yra būtinas, nes jis yra Dzeuso dieviškojo teisingumo išraiška žmonėms. Taip Hesiodas kritikuoja Persą ir teisėjus, kurie elgiasi ne pagal prigimtį, ne pagal dievų nustatytas taisykles, tačiau nori gyventi nieko nedirbdami, iš svetimo gėrio, tarsi tranai bičių avilyje. Šitaip jie pažeidžia teisingumą ir įžeidžia dievus: tiek teisingumo deivę Dikę, tiek jos tėvą, žmonių ir dievų valdovą Dzeusą.

Didelę kūrinio dalį užima pavyzdžiai, pagrindžiantys Hesiodo teigiamas tiesas. Antai jis pasitelkia pasakėčią, vieną seniausių literatūros formų, daug moralinių pamokymų, tikriausiai visiems gerai žinomų patarlių ar priežodžių. Tokiu būdu jis bando sustiprinti savo poziciją, pagrįsti teiginių teisingumą. Palaipsniui, jau įrodęs darbo būtinybę, jis pereina prie praktinių patarimų, kuriais gali būti įgyvendinama tvarka ir dieviškas teisingumas. Reikia pastebėti, kad patarimai daugiausiai susiję su „kada“, bet ne su „kaip“. Nepaisant to, ši vidurinė dalis mums suteikia daug informacijos apie to laikmečio socialinį ir ekonominį graikų gyvenimą. Vėlgi, galima svarstyti, ar pats Hesiodas savo praktikoje užsiiminėjo žemės ūkiu, ar turėjo tikslių žinių, kaip atlikti vienus ar kitus darbus. Galbūt visa tai, ką sužinome iš Hesiodo, irgi buvo tik jo įsivaizdavimas, kaip vyksta dalykai ar netgi kaip jie turėtų vykti. Tačiau reikia manyti, kad jis negalėjo į informacijos patikimumą žiūrėti abejingai, kadangi tai būtų kompromitavę ir visą kūrinį. Žinias, kada ir ką daryti, Hesiodas sieja su astronominiais ir meteorologiniais reiškiniais, vykstančiais ištisus metus. Šis aspektas daug labiau susijęs su dieviškumo sfera ir todėl, atrodo, daug artimesnis ir palankesnis Hesiodui, dievų įkvėptam dainiui.

Pagrindinis metų ciklo indikatorius yra žvaigždžių patekėjimas ir nusileidimas. Poetas vėl viską pradeda nuo pat pradžių: rudenį reikia paruošti dirvą, artėjant žiemai nusikirsti tinkamus medžius, iš kurių per žiemą galima bus pasigaminti reikiamų įrankių. Po žiemos laukia grūdų kūlimas, vynuogienojų genėjimas, o visą darbų ciklą baigia vynuogių skynimas. Po to jau seka malonumai ir pasiruošimas naujam žemdirbystės ciklui. Įdomu, kad šiame aprašyme vyrauja tik dvi kultūros – javai ir vynuogės. Gyvuliai yra skirti tik žemės darbams atlikti. Hesiodas pateikia ir kitų naudingų ūkyje patarimų: kaip pasigaminti tinkamus įrankius, kokius pagalbininkus samdytis ir, galiausiai, kaip išsirinkti tinkamą žmoną.

Žvelgiant plačiau, galima svarstyti, kokiai auditorijai iš tiesų buvo skirtas šis kūrinys. Nors čia galime aptikti įvairių mitų ir pasakėčių, tikriausiai tai nėra poema, skirta vien pramogai. Vargu ar ji buvo atliekama kilmingųjų dvaruose ar kitose aristokratų susibūrimo vietose taip, kaip ten skambėdavo Homero kūriniai ar *Homeriniai himnai*. *Darbai ir dienos* didžiausią poveikį galėjo turėti žemesnių sluoksnių žmonėms, kurie kas dieną sunkiai dirbo ir galbūt

dažnai patirdavo neteisybę. Pastarieji galėdavo susitapatinti su pačiu Hesiodu, kuris jiems teikė viltį, kad sunkus darbas visada įveikia skurdą, tiesa visada triumfuoja prieš neteisybę. Reikia atkreipti dėmesį, kad tuometinę bendruomenę daugiausia sudarė būtent žemdirbiai, jų pagrindinis pragyvenimo šaltinis priklausė nuo gamtos ir, tikriausiai, nuo dievų malonės. Hesiodui nebuvo svetima žemdirbystė, bent jau teoriškai. Jūreivystė – priešingai, čia jis iškart prisipažįsta ne daug ką išmanąs. Apie šią jis kalba tik tai, ką galima pasakyti stebint šią veiklą nuo kranto: kada prasideda laivybos sezonas ir kaip paruošti laivą bei jo įrangą žiemai krante.

XIX a. vokiškoje Hesiodo tyrimų tradicijoje buvo populiari nuomonė, kad po žemdirbystės ciklo aprašymo baigiasi ir Hesiodo kūrinys taip, kaip pirmiausiai jis buvo sugalvotas. Vėlesnės dalys buvo laikomos pridėtomis vėliau, galbūt ir paties Hesiodo. Kai kas išskiria esant net 8 trumpas poemas, skirtas Persui, kurios vėliau galėjo būti sujungtos į vieną. Ir iš tiesų, kūrinys po žemdirbystės aprašymo šiek tiek pasikeičia: Hesiodas ima šnekėti apie laivininkystę, žmonių socialinius santykius ir galiau-

siai apie palankias ir nepalankias mėnesio dienas. Vis dėlto dabar linkstama manyti, kad kūrinys yra pakankamai vienalytis, ir tam randama užtektinai argumentų. Visų pirma, pamokymai vis dar adresuojami Persui. Laivyba jam pasiūloma kaip alternatyva, tačiau pabrėžiama, kad ji daug blogesnė už sunkų ir sąžiningą darbą krante. Šis perėjimas prie laivų visiškai suprantamas ir kitu atžvilgiu. Natūralu, kad pasibaigus žemdirbystės sezonui ir į aruodus parsigabenus gausiai užderėjusį derlių, perviršį galima parduoti. Dėl kalnuoto reljefo Graikijoje tam geriausiai tiko laivai. Todėl toks poemos tęsinys atrodo sklandus ir visiškai pateisinamas.

Daugiau klausimų kelia *dienų* dalis. Ji išties atrodo šiek tiek atsieta nuo viso kūrinio, kuriame Hesiodas dėsto daugelio žmonių empiriškai sukauptą patirtį, vadovaujasi logiškais gamtos siunčiamais ženklais savo veiksmams pagrįsti. Tuo tarpu *dienos* yra veikiau prietarų ir tikėjimo plotmėje, kurią dažniausiai sunku racionaliai paaiškinti. Jis dažniausiai aiškiai nenurodo, kodėl viena ar kita diena yra sėkminga arba ne, o jei ir pateikia priežastis, jos atrodo abejotinos. Antra vertus, neturime į tai žvelgti iš šiuolaikinės perspektyvos: prie-

tarų kilmė, tabuizuoti veiksmai ir laikai nėra paprastas išsigalvojimas, mes negalime rasti jų pagrindimo, tačiau archajinės epochos žmonės jų pagrįstumu tikėjo lygiai taip pat, kaip ir praktinės veiklos taisyklėmis.

Reikia atkreipti dėmesį, kad skirtingi laiko žymėjimo būdai yra skirti nevienodiems procesams. Dangaus ženklai dažniausiai nurodo žemdirbystės ciklo etapus, tuo tarpu mėnesio dienos apibrėžia buitinius darbus ar žmogaus asmeninius siekius, susijusius su šeimos sritimi. Kai kurios jų nurodo ir reikiamus atlikti ūkio darbus, kurie gali būti atliekami nepriklausomai nuo metų laiko. Tiesa, *dienų* dalyje Hesiodas nurodo ir dienas, tinkamas sėti ir sodinti, taip pat nuimti derlių. Tačiau juk tai daroma ne kiekvieną mėnesį, todėl galima manyti, kad pirmiausia tokie darbai būdavo nustatomi pagal dangaus ženklus, ir tik po·to patikslinami pagal mėnulio kalendorių. Toks nevienodas kalendorius buvo naudojamas ir romėnų autorių. Vienus darbus jie nurodydavo remdamiesi saulės saulėgrįžomis arba lygiadieniais, žvaigždžių patekėjimais, tuo tarpu kitus – pagal tradicinį romėnišką kalendorių arba paprasčiausias mėnulio fazes.

Žvelgiant į viso kūrinio kontekstą, Hesiodas nurodo, kad dienos yra nustatytos Dzeuso. Taigi, mes vėl grįžtame prie dieviškosios tvarkos ir teisingumo viršenybės prieš žmogiškuosius atitikmenis. Tokiu būdu ir ši dalis, atrodo, nebėra tokia tolima nuo viso kūrinio. Laimingos ir nelaimingos dienos yra dar vienas aspektas, kuris buvo plačiai paplitęs Rytuose (tiek Mesopotamijoje, tiek ir Egipte) ir tikriausiai graikų paveldėtas. Tačiau rytietiškos laimingos ir nelaimingos dienos nesutampa su Hesiodo minimomis. Todėl buvo perimtas tik pats įsivaizdavimas, o ne konkrečios dienos. Toks dienų skirstymas dar kartą suklesti helenizmo laikais, kuomet pradėti rengti ištisi dienų katalogai[6].

Šioje poemoje, kaip ir *Teogonijoje*, kur mitai nėra lokalūs, tačiau apima didžiąją dalį graikų pasaulio, Hesiodas vėlgi mąsto panheleniškai ir naudoja tris kalendoriaus sistemas vienu metu. Jis mėnesį (29–30 dienų) padalija trimis skirtingais būdais: pirmasis – pagal mėnulį, t. y. pirmoji mėnesio dalis, kuomet mėnulis pilnėja, ir antroji, kuomet jis dyla. Antrasis

[6] Konkrečius jų pavyzdžius Hesiodo *Darbų ir dienų* komentare pateikia M. L. West (1996), 348.

skirstymas dalija mėnesį į tris dalis po 10 dienų. Trečiasis, įprasčiausias mums, skaičiuoja dienas paeiliui nuo mėnesio pirmosios. Toks trijų sistemų naudojimas padaro tekstą gana painų, o kai kurios dienos, atrodo, tampa ir palankios, ir ne tuo pat metu. Kadangi skirtingi poliai naudojo nevienodas sistemas, galbūt tai yra bandymas apimti kuo platesnę auditoriją.

HESIODO KŪRINIŲ RECEPCIJA

Žiūrint iš šių laikų perspektyvos, Hesiodo aktualumas gali pasirodyti ne toks jau didelis. Vargu ar daugelis su pasimėgavimu skaito dievų genealogijas ar patarimus apie žemdirbystę. Didaktinis žanras tikriausiai visuomet pralaimėdavo kovą prieš nuotykių literatūrą, kur Homero herojai demonstruoja visus žmogiškus jausmus: nuo meilės iki neapykantos, nuo begalinės drąsos iki gėdingo bailumo, nuo begėdiškų išdavysčių iki penelopiškos ištikimybės. Homerą galime pavadinti literatūros, Herodotą – istorijos, Hipokratą – medicinos tėvais. Tikriausiai būtų sunku suskaičiuoti, kieno tėvas yra Hesiodas: jo kūriniai jį padaro teologijos[7], žemdirbystės, ekonomikos, astronomijos, laiko skaičiavimo tėvu. Turbūt būtų galima rasti bent triskart tiek kitų sričių, kurioms įkvėpimą

[7] Hesiodo kūrinai yra seniausi žinomi šaltiniai tokiems graikų mitologijos epizodams kaip žmonėms ugnį pavagiantis Prometėjas, Pandora ir jos puodynė ar dievų ir titanų kova. Prometėjo mitas yra laikomas vienu reikšmingiausiu ir didžiausią įtaką visam Vakarų pasauliui padariusių epizodų iš graikiškosios mitologijos.

davė būtent Hesiodas. Žinoma, galbūt jis nebus pats žinomiausias šių sričių atstovas, tačiau neabejotinai bus įkvėpęs tikruosius, vėliau gyvenusius šių sričių žinovus.

Jei Homero bei Hesiodo kūriniai ir nebuvo vienintelis graikų mokslo pagrindas, jie neabejotinai įkvėpė graikų dramaturgus. Manoma, kad dabar tik fragmentiškai išlikęs *Moterų katalogas* buvo vienas svarbiausių šaltinių graikų dramos kūrėjams. Tiesa, negalime būti tikri, kad šio kūrinio autorius tikrai buvo Hesiodas. Atėnajas rašo, kad Aischilas savo kūrinius laikė tik likučiais nuo Homero puotos stalo (Ath. 347e). Taigi epai tikrai turėjo įtakos naujoms meno rūšims atsirasti.

Hesiodo kūrinių aidai aptinkami archajinių poetų kūriniuose, tokių kaip Alkajas, Bakchilidas, Semonidas ir Tirtajas. Net Platonas, savo idealioje valstybėje neradęs vietos poetams, randa vietą Hesiodo pateiktam žmonių kartų mitui, šiek tiek jį pakeisdamas ir pateikdamas kaip kilnų melą. Jis pasakoja, kad reikia įtikinti žmones, jog jie visi yra kilę iš motinos žemės, tačiau kiekvienas turi skirtingo metalo priemaišų, o

pagal tai kiekvienam yra skirta ir jo vieta – nuo valdovų iki žemdirbių (Pl. *Resp.* 441e–415c)[8]. Hesiodu domėjosi ir Aristotelis, netgi parašęs neišlikusį veikalą, kuriame tyrinėjo su Hesiodu susijusius klausimus (*ἀπορήματα Ἡσίοδου*). Tiesa, savo raštuose jis galutinai taip ir nenusprendė, ar Hesiodas vertas būti vadinamas pirmuoju filosofu. Hesiodo kūriniai buvo labai populiarūs helenizmo metu. Jiems komentarus rašė tiek garsūs Aleksandrijos filologai, tiek ir tokie žinomi autoriai kaip Plutarchas. Hesiodu sekė ir helenizmo laikotarpio poetai, kurių žinomiausias yra Teognidas. Pats Hesiodas graikams netgi buvo tapęs kulto objektu, tautinės religijos pradininku. Jo kulto vietos buvo ne tik Helikone ar Olimpijoje, tačiau ir gerokai toliau nuo šių centrų – Makedonijoje ar Arménijoje.

Ne mažesnė Hesiodo įtaka buvo ir romėnams. Visų pirma, epinės formos elementams (invokacija į mūzas, poetinis įkvėpimas ir t. t.) Jis buvo pavyzdys ir

[8] Platono *Valstybė* taip pat yra skirta aptarti, kas yra teisingumas, todėl dažnai referuoja į Hesiodo pateiktus pavyzdžius. Galima teigti, jog Platonas bando teisingumą apibrėžti per filosofijos prizmę, kai tuo tarpu Hesiodas jį mato per religiją: teisinga elgtis taip, kaip yra nustatyta dievų.

apie žemdirbystę rašiusiems romėnų autoriams. Katonas Vyresnysis, nors apie žemdirbystę rašė daug konkrečiau, irgi bandė savo kūriniu akcentuoti žmogiškąsias vertybes: patikimumą ir pagarbą, sunkų ir kruopštų darbą, saikingumą ir aukso vidurį visuose dalykuose, bei, žinoma, pamaldumą ir nuolankumą dievams ir jų dieviškajai tvarkai. Kitas autorius, Markas Varonas, nors ir rašė proza, tačiau neatsisakė invokacijos savo traktato pradžioje. Tiesa, jis kreipiasi ne į Mūzas, nes žemdirbystę išmanė empiriškai, todėl jam nereikėjo dieviškojo įkvėpimo, tačiau į dvylika dievų, globojančių romėnų žemdirbius. Žinoma, tai yra duoklė būtent Hesiodo suformuotai tradicijai. Hesiodas veikė ir hegzametru rašiusius romėnus. Jo atgarsių aptinkama Ovidijaus *Metamorfozėse*, jis taip pat nurodė kryptį Lukrecijui bei jo didaktinei poemai *Apie daiktų prigimtį*. Neabejotinai reikšmingas ir Hesiodo išplėtotas Aukso amžiaus konceptas, tapęs svarbiu simboliu respublikos pabaigos ir principato literatūroje, kuomet ypač imta idealizuoti respublikos laikus ir protėvių papročius. Tai yra reikšmingas visų Vergilijaus kūrinių aspektas, pradedant *Bukolikomis* ir *Georgikomis*, baigiant monumentaliu *Eneidos* epu.

Poeto įtaka nemenko ir vėlesniais laikais. Įsigalėjus krikščionybei, *Teogonija* bandyta aiškinti alegoriškai. Bizantiečiai taip pat nagrinėjo jo poemas. Galiausiai šie kūriniai pasiekė naujuosius laikus. Įdomu tai, kad viduramžių ir naujųjų laikų rankraščiuose dominuoja *Darbai ir dienos* (260 rankraščių), stipriai lenkdami *Teogonijos* nuorašus (70). *Heraklio skydas* aptinkamas 60 rankraščių.

Hesiodo atgarsiai neaplenkė ir mūsų krašto. Galbūt simboliška, tačiau pirmuoju lietuvišku grožiniu kūriniu laikomi Donelaičio *Metai* taip pat yra Hesiodo įtakos sferoje. Nors nesiginčijama, kad Donelaičio kūrinys yra visiškai originalus, tačiau taip pat nėra abejonių, jog šis poetas buvo susipažinęs tiek su Hesiodo, tiek su Vergilijaus kūriniais. Visus šiuos kūrinius sieja bendra forma – hegzametras, bendras veiksmo laikas – metų ciklas, taip pat ir bendra tema – žemdirbio gyvenimas. Donelaitis panašus į Hesiodą savo moraliniais pamokymais, ieškojimu to, kas teisinga. Vergilijaus įtaka jaučiama labiau techniniuose žemdirbystės aprašymuose. Antra vertus, Vergilijaus *Georgikos*, kuriose gyva Hesiodo tradicija, yra vienas gausiausiai į lietuvių kalbą verstų antikinės

literatūros kūrinių[9]. Taigi, norėdami suprasti savos literatūros ištakas neabejotinai turime pažvelgti ir į graikiškąsias.

Darbų ir dienų kompozicija[10]

1. Įžanga (1–10): himnas Dzeusui, jo galios išaukštinimas ir Hesiodo tikslo nurodymas – paaiškinti Persui apie Teisingumą.

2. Dvi Eridės (11–41): senesnioji kursto karus ir konfliktus. Antroji, geresnioji, skatina žmones darbui. Persas turėtų nukreipti savo dėmesį nuo pirmosios antrosios link.

3. Prometėjo ir Pandoros mitas (45–105): žmonija patiria sunkumus ir yra priversta darbu užsidirbti pragyvenimui. Taip nutiko dėl to, kad Dzeusas nubaudė žmones dėl Prometėjo pavogtos ugnies ir nusiuntė jiems Pandorą.

---

[9] Dalia Dilytė, Vergilijaus „Georgikos" lietuviškai, *Naujasis Židinys-Aidai*, 1993(11), 17–27.

[10] Pagal Glenn W. Most (2010), xxxvi–xxxvii.

4. Kartų mitas (106–201): dabartinė žmonių karta, priešingai nei ankstesnės, gyvena gyvenimą, kuris nėra nei idiliškas, nei pavaldus teisingumui. Bet ir ši karta bus sunaikinta kaip ankstesnės, jei nesieks teisingumo.

5. Teisingumas ir neteisybė (202–285): Teisingumas yra nepažinus gyvūnams, tačiau suteiktas žmonėms. Dzeusas apdovanoja teisinguosius ir baudžia neteisiuosius.

6. Darbas (286–334): darbas yra geresnis pasirinkimas nei smurtas ar nedorybės, norint įgyti būtiną pragyvenimo šaltinį.

7. Kaip tinkamai elgtis su žmonėmis ir dievais (335–380): bendri pamokymai, susiję su religija ir su vietine bei išorine ekonomika.

8. Patarimai ūkyje (381–617): pamokymai, kuriais žemdirbys turi vadovautis ištisus metus.

9. Patarimai laivybai (618–693): pamokymai, kada ir kaip naudingiausia prekiauti jūroje.

10. Patarimai apie socialinius santykius (694–723): konkretūs pamokymai apie tai, kaip svarbu dosniai atsilyginti kitiems žmonėms už pagalbą.

11. Patarimai, kaip elgtis dievų atžvilgiu (724–764): konkretūs pamokymai, koks turi būti elgesys, neįžeidžiantis dievų.

12. Geros ir blogos dienos (765–821): mėnesio dienos, kurios yra tinkamos arba netinkamos tam tikriems veiksmams atlikti.

13. Išvados (822–828).

Ἔργα καὶ Ἡμέραι

Darbai ir dienos

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ

1 Μοῦσαι Πιερίηθεν, ἀοιδῇσι κλείουσαι,
δεῦτε, Δί' ἐννέπετε σφέτερον πατέρ' ὑμνείουσαι,
ὅν τε διὰ βροτοὶ ἄνδρες ὁμῶς ἄφατοί τε φατοί τε
ῥητοί τ' ἄρρητοί τε Διὸς μεγάλοιο ἕκητι.
5 ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει,
ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει καὶ ἄδηλον ἀέξει,
ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν καὶ ἀγήνορα κάρφει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης ὃς ὑπέρτατα δώματα ναίει.
κλῦθι ἰδὼν ἀιών τε, δίκῃ δ' ἴθυνε θέμιστας
10 τύνη· ἐγὼ δέ κε Πέρσῃ ἐτήτυμα μυθησαίμην.

οὐκ ἄρα μοῦνον ἔην Ἐρίδων γένος, ἀλλ' ἐπὶ γαῖαν
εἰσὶ δύω· τὴν μέν κεν ἐπαινήσειε νοήσας,
ἡ δ' ἐπιμωμητή· διὰ δ' ἄνδιχα θυμὸν ἔχουσιν.
ἡ μὲν γὰρ πόλεμόν τε κακὸν καὶ δῆριν ὀφέλλει,
15 σχετλίη· οὔ τις τήν γε φιλεῖ βροτός, ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης
ἀθανάτων βουλῇσιν Ἔριν τιμῶσι βαρεῖαν.
τὴν δ' ἑτέρην προτέρην μὲν ἐγείνατο Νὺξ ἐρεβεννή,
θῆκε δέ μιν Κρονίδης ὑψίζυγος, αἰθέρι ναίων
γαίης τ' ἐν ῥίζῃσι καὶ ἀνδράσι πολλὸν ἀμείνω·

DARBAI IR DIENOS

1 Mūzos pijerijietės, giesmėm suteikiančios garbę,*
Eikšit bylot apie Dzeusą, pašlovinkit savąjį tėvą.*
Vyrai dėl jo mirtingíeji – nežymūs, lygiai taip žymūs,*
Nepagerbti arba garbūs tik didžiojo Dzeuso malone.
5 Veikiai stiprius jis padaro, ir veikiai stipriuosius numaldo,
Veikiai nuramdo išdidų, o menką į didų paverčia.
Veikiai ištiesina kreivą, įžūlų tuoj sunaikina,
Dzeusas vis, griaudžiąs danguj ir gyvenantis rūmuos aukštybių.
Tu nuspręski teisingai, pamatęs ir viską išgirdęs,*
10 Aš gi, Persai, tuoj pat išdėstysiu tiesą gryniausią.*

Juk ne viena padermė Eridžių žemėj gyvena,*
Esti jos dvi: jeigu vieną žmogus pažinęs pagirtų,
Būtų antra smerktina. Jos prigimtis turi skirtingas.
Ši, žiaurioji, mūšius ir baisųjį karą vis kursto,
15 Joks žmogus jos nemyli, tačiau verčiami būtinybės,
Nemirtingųjų valia Eridę nuožmiąją gerbia.
Antrą tamsioji Naktis, pirmagimę savo, pagimdė,*
Ją aukštasostis Kronidas, gyvenantis eterio toliuos,
Įterpė žemės šaknyne – žmonėms ji daug naudingesnė.*

* Žvaigždutė eilutės pabaigoje nurodo į komentarą.

20 ἥ τε καὶ ἀπάλαμόν περ ὁμῶς ἐπὶ ἔργον ἐγείρεν.
εἰς ἕτερον γάρ τίς τε ἰδὼν ἔργοιο χατίζων
πλούσιον, ὃς σπεύδει μὲν ἀρώμεναι ἠδὲ φυτεύειν
οἶκόν τ' εὖ θέσθαι, ζηλοῖ δέ τε γείτονα γείτων
εἰς ἄφενος σπεύδοντ'· ἀγαθὴ δ' Ἔρις ἥδε βροτοῖσιν.
25 καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ τέκτονι τέκτων,
καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.
ὦ Πέρση, σὺ δὲ ταῦτα τεῷ ἐνικάτθεο θυμῷ,
μηδέ σ' Ἔρις κακόχαρτος ἀπ' ἔργου θυμὸν ἐρύκοι
νείκε' ὀπιπεύοντ' ἀγορῆς ἐπακουὸν ἐόντα.
30 ὤρη γάρ τ' ὀλίγη πέλεται νεικέων τ' ἀγορέων τε,
ᾧτινι μὴ βίος ἔνδον ἐπηετανὸς κατάκειται
ὡραῖος, τὸν γαῖα φέρει, Δημήτερος ἀκτήν.
τοῦ κε κορεσσάμενος νείκεα καὶ δῆριν ὀφέλλοις
κτήμασ' ἐπ' ἀλλοτρίοις. σοὶ δ' οὐκέτι δεύτερον ἔσται
35 ὧδ' ἔρδειν, ἀλλ' αὖθι διακρινώμεθα νεῖκος
ἰθείῃσι δίκῃς, αἵ τ' ἐκ Διός εἰσιν ἄρισται.
ἤδη μὲν γὰρ κλῆρον ἐδασσάμεθ', ἄλλά τε πολλὰ
ἁρπάζων ἐφόρεις μέγα κυδαίνων βασιλῆας
δωροφάγους, οἳ τήνδε δίκην ἐθέλουσι δικάσσαι,
40 νήπιοι, οὐδὲ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός,
οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

20 Netgi ir bergždžią visai ji vyrą paragina triūsui.
Toks ir pats tuoj panorsta darbuotis, turtingą išvydęs
Kitą, kuris nekantrauja tiek árti, tiek imtis sodinti,
Bei namais pasirūpint. Kaimyno pavydas kaimynui*
Gausina turtą: naudinga Eridė šita mirtingíesiems.
25 Pyksta puodžius ant puodžiaus ir ant dailidės dailidė,
Elgeta elgetos taip neapkenčia ir dainius taip dainiaus.
Persai, tu šitai gerai savon širdin įsidėki,
Lai piktavalė Eridė nuo darbo širdies nenukreipia,
Kai po agorą šlaistaisi, kur vėpsai ir ginčų klausaisi.*
30 Rūpestis mažas juk būna kivirčai, tiek ir agoros,
Tam, kam pakankamas derlius laiku nesukrautas aruoduos,*
Grūdas nunokęs Demetros, kurį mums suteikia Žemė.
Šito gerokai prikaupęs galėtum ginčus ir kivirčą
Kelti dėl svetimo turto: bet progos antros neturėsi*
35 Taip pasielgti. Verčiau išspręskime mes šitą ginčą
Dėsniu teisingu, kuris geriausias esti iš Dzeuso.
Juk kai dalinomės mes palikimą, tu dalį didesnę
Sau paviliojai užgrobęs, karaliams visaip įsiteikęs,*
Dovių rijikams, kurie sprendimus tokius pratę priimti.
40 Jie nesupranta, kvailiai, kiek daugiau yra pusė už visą,
Nė kiek gėrybių didžių dedešvoj arba asfodelėj.*

κρύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισιν·
ῥηιδίως γάρ κεν καὶ ἐπ' ἤματι ἐργάσσαιο
ὥστέ σε κεὶς ἐνιαυτὸν ἔχειν καὶ ἀεργὸν ἐόντα·
45 αἶψά κε πηδάλιον μὲν ὑπὲρ καπνοῦ καταθεῖο,
ἔργα βοῶν δ' ἀπόλοιτο καὶ ἡμιόνων ταλαεργῶν.
ἀλλὰ Ζεὺς ἔκρυψε χολωσάμενος φρεσὶν ᾗσιν,
ὅττί μιν ἐξαπάτησε Προμηθεὺς ἀγκυλομήτης.
τούνεκ' ἄρ' ἀνθρώποισιν ἐμήσατο κήδεα λυγρά·
50 κρύψε δὲ πῦρ· τὸ μὲν αὖτις ἐὺς πάις Ἰαπετοῖο
ἔκλεψ' ἀνθρώποισι Διὸς παρὰ μητιόεντος
ἐν κοίλῳ νάρθηκι, λαθὼν Δία τερπικέραυνον.
τὸν δὲ χολωσάμενος προσέφη νεφεληγερέτα Ζεύς·
"Ἰαπετιονίδη, πάντων πέρι μήδεα εἰδώς,
55 χαίρεις πῦρ κλέψας καὶ ἐμὰς φρένας ἠπεροπεύσας,
σοί τ' αὐτῷ μέγα πῆμα καὶ ἀνδράσιν ἐσσομένοισιν.
τοῖς δ' ἐγὼ ἀντὶ πυρὸς δώσω κακόν, ᾧ κεν ἅπαντες
τέρπωνται κατὰ θυμόν, ἑὸν κακὸν ἀμφαγαπῶντες."
Ὣς ἔφατ', ἐκ δ' ἐγέλασσε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.
60 Ἥφαιστον δ' ἐκέλευσε περικλυτὸν ὅττι τάχιστα
γαῖαν ὕδει φύρειν, ἐν δ' ἀνθρώπου θέμεν αὐδὴν
καὶ σθένος, ἀθανάτῃς δὲ θεῇς εἰς ὦπα ἐίσκειν,
παρθενικῆς καλὸν εἶδος ἐπήρατον· αὐτὰρ Ἀθήνην
ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἱστὸν ὑφαίνειν·
65 καὶ χάριν ἀμφιχέαι κεφαλῇ χρυσῆν Ἀφροδίτην,

Laiko paslėpę dievai nuo žmonių gyvybės šaltinį.*
Juk ir per dieną lengvai vienintelę tu užsidirbtum
Tiek, kad ir metams užtektų išlikti tau būnant be darbo.
45 Greit ir vairāirklį savo virš dūmų tu pasidėtum,*
Darbus su jaučiais ir mulais darbingaisiais greitai pamirštum.
Bet savoje širdyje supykęs tą paslėpė Dzeusas,
Nes jį buvo apgavęs klasta žymus Prometėjas:*
Ta dingstimi sugalvojo žmonėms jis vargus pragaištingus:
50 Paslėpė ugnį. Tačiau drąsusis vaikas Japeto
Atvogė vėl ją žmonėms iš Dzeuso, protingo tarėjo,*
Tuščiavidurėje nendrėj paslėpęs nuo Dzeuso griausmvaldžio.
Pykdamas kreipės į jį debesų suvarytojas Dzeusas:*
„Vaike Japeto, visuos sumanymuos pats pramaniausias,
55 Džiūgauji ugnį pavogęs ir mano širdį apgavęs.
Tau pačiam ir žmonėms būsimiems tai bus rykštė didžiulė:
Jiems aš vietoj ugnies suteiksiu blogį; kiekvienas
Džiaugsis juo savoje širdyje, apkabindamas blogį."
Šitaip pasakė: ir juokės Tėvas dievų ir žmonijos.
60 Liepė Hefaistui gabiam, kad jis kuo greičiau sumaišytų*
Vandenį su žeme ir įdėtų žmogišką kalbą
Beigi jėgas, o veidą nemirštančių deivių suteiktų,
Išvaizdą gražią ir meilią mergelės: Atėnei prisakė
Darbus išmokyt atlikti, drobulę nagingai nuausti.
65 O Afroditei auksinei aplieti jos galvą žavumais,

καὶ πόθον ἀργαλέον καὶ γυιοβόρους μελεδώνας·
ἐν δὲ θέμεν κύνεόν τε νόον καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
Ἑρμείην ἤνωγε, διάκτορον ἀργειφόντην.
ὣς ἔφαθ', οἱ δ' ἐπίθοντο Διὶ Κρονίωνι ἄνακτι.
70 αὐτίκα δ' ἐκ γαίης πλάσσε κλυτὸς Ἀμφιγυήεις
παρθένῳ αἰδοίῃ ἴκελον Κρονίδεω διὰ βουλάς·
ζῶσε δὲ καὶ κόσμησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
ἀμφὶ δέ οἱ Χάριτές τε θεαὶ καὶ πότνια Πειθὼ
ὅρμους χρυσείους ἔθεσαν χροΐ, ἀμφὶ δὲ τήν γε
75 Ὧραι καλλίκομοι στέφον ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν·
πάντα δέ οἱ χροῒ κόσμον ἐφήρμοσε Παλλὰς Ἀθήνη.
ἐν δ' ἄρα οἱ στήθεσσι διάκτορος Ἀργειφόντης
ψεύδεά θ' αἱμυλίους τε λόγους καὶ ἐπίκλοπον ἦθος
τεῦξε Διὸς βουλῇσι βαρυκτύπου· ἐν δ' ἄρα φωνὴν
80 θῆκε θεῶν κῆρυξ, ὀνόμηνε δὲ τήνδε γυναῖκα
Πανδώρην, ὅτι πάντες Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
δῶρον ἐδώρησαν, πῆμ' ἀνδράσιν ἀλφηστῇσιν.
αὐτὰρ ἐπεὶ δόλον αἰπὺν ἀμήχανον ἐξετέλεσσεν,
εἰς Ἐπιμηθέα πέμπε πατὴρ κλυτὸν Ἀργειφόντην
85 δῶρον ἄγοντα, θεῶν ταχὺν ἄγγελον· οὐδ' Ἐπιμηθεὺς
ἐφράσαθ', ὥς οἱ ἔειπε Προμηθεὺς μή ποτε δῶρον
δέξασθαι πὰρ Ζηνὸς Ὀλυμπίου, ἀλλ' ἀποπέμπειν
ἐξοπίσω, μή πού τι κακὸν θνητοῖσι γένηται.
αὐτὰρ ὁ δεξάμενος, ὅτε δὴ κακὸν εἶχ' ἐνόησεν.

Geismą suteikti įkyrų ir sielvartą, gniuždantį kojas.
Šunišką protą įdėti ir būdą klastingą įterpti
Hermiui, vėlių palydovui ir Argo žudikui, įsakė.*
Šitaip pasakė: pakluso dievai Kronijonui valdovui.
70 Greitai žemių pasėmęs nulipdė šlubius šaunusis*
Drovią mergelę, kuri panašėjo į norus Kronido.
Apjuosė ir išdabino ją deivė šviesakė Atėnė,
Dargi valdovė Peitò kartu su dievaitėm Charitėm*
Šiai auksinius karolius uždėjo ant kūno; o Horos
75 Apvainikavo žiedais pavasario ją, gražiaplaukės.
Puošmenas kūnui visas pritaikė Paladė Atėnė,
O į krūtinę, vėlių palydovas Argo žudikas
Vylius klastingus, žodžius ir veidmainišką būdą įstatė,
Dzeuso griaudinčio garsiai įsakymu; lygiai taip balsą
80 Įterpė žinianešys dievų ir moterį šitą
Pandora pavadino, nes visi Olimpe gyveną*
Dovaną padovanojo – nelaimę žmonėms duonavalgiams.
Vos tik užbaigė Tėvas vyliùs didžiùs ir klastingus,*
Pasiuntė Epimetėjui jis šaunųjį Argo žudiką,*
85 Nešantį dovaną, greitą žygūną dievų. Nepaklausė
Epimetėjas, nors jam Prometėjas sakė neimti
Niekad dovių iš Dzeuso, Olimpe gyvenančio, betgi
Siųsti juos atgalios, kad blogybių nekiltų mirtingiems.
Bet tik priėmęs jis tai, jau turėdamas blogį, suprato.

90 πρὶν μὲν γὰρ ζώεσκον ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων
νόσφιν ἄτερ τε κακῶν καὶ ἄτερ χαλεποῖο πόνοιο
νούσων τ' ἀργαλέων αἵ τ' ἀνδράσι κῆρας ἔδωκαν·
[αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσιν.]
ἀλλὰ γυνὴ χείρεσσι πίθου μέγα πῶμ' ἀφελοῦσα
95 ἐσκέδασ'· ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυγρά.
μούνη δ' αὐτόθι Ἐλπὶς ἐν ἀρρήκτοισι δόμοισιν
ἔνδον ἔμιμνε πίθου ὑπὸ χείλεσιν, οὐδὲ θύραζε
ἐξέπτη· πρόσθεν γὰρ ἐπέμβαλε πῶμα πίθοιο
αἰγιόχου βουλῇσι Διὸς νεφεληγερέταο.
100 ἄλλα δὲ μυρία λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάληται·
πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα·
νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρῃ, αἱ δ' ἐπὶ νυκτὶ
αὐτόματοι φοιτῶσι κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι
σιγῇ, ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητίετα Ζεύς.
105 οὕτως οὔ τί πῃ ἔστι Διὸς νόον ἐξαλέασθαι.

εἰ δ' ἐθέλεις, ἕτερόν τοι ἐγὼ λόγον ἐκκορυφώσω,
εὖ καὶ ἐπισταμένως, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῇσιν,
ὡς ὁμόθεν γεγάασι θεοὶ θνητοί τ' ἄνθρωποι.
χρύσεον μὲν πρώτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων
110 ἀθάνατοι ποίησαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες.
οἳ μὲν ἐπὶ Κρόνου ἦσαν, ὅτ' οὐρανῷ ἐμβασίλευεν·
ὥστε θεοὶ δ' ἔζωον ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,

90 Matgi gentys žmonių prieš tai ant žemės gyveno
Nuošalyje nuo blogybių ir nuošalyje nuo sunkumų,*
Bei nuo skausmingų ligų, kurios jiems pražūtį lėmė.
[Greitai juk mirtingíeji susensta nuo nedorybių.]*
Bet nuo puodynės rankom nukėlusi moteris dangtį*
95 Paskleidė jas: taip žmonėms atsirado vargai pragaištingi.
Vien tik Viltis tenai pat, namuose neįveikiamom sienom,*
Liko, puodynės viduj, pro duris nespėjo išskristi,
Nes prieš tai ją pačiupo didžiulis dangtis puodynės
Aigidvaldžio valia, debesų suvarytojo Dzeuso.
100 Bet begalybė vargų tarp žmonių nuolatos klydinėja.
Žemė pilna juk blogybių, taip lygiai pilna jų ir jūra.
Lankosi ligos pas žmones tiek dieną, tiek ir per naktį,
Pačios savaime ir neša blogybes mirtingųjų genčiai.
Tyliai, nes atėmė balsą joms Dzeusas, protingas tarėjas.
105 Taigi, nė vienas negali sprendimo Dzeuso išvengti.

Jeigu tik nori – dar kitą išdėstysiu tau padavimą,*
Puikiai ir išmaniai, o tu įsimesk sau į širdį,
Kaip iš ten pat atsirado dievai ir žmonės mirtingi.*
Pirmąją kartą žmonių mirtingų auksinę sutvėrė*
110 Nemirtingieji dievai, Olimpe turintys būstus.
Jie gyveno prie Krono, kai šis danguje karaliavo.*
Buvo tarytum dievai, širdies jiems nespaudė sunkumai,

νόσφιν ἄτερ τε πόνου καὶ ὀιζύος· οὐδέ τι δειλὸν
γῆρας ἐπῆν, αἰεὶ δὲ πόδας καὶ χεῖρας ὁμοῖοι
115 τέρποντ' ἐν θαλίῃσι κακῶν ἔκτοσθεν ἁπάντων·
θνῆσκον δ' ὥσθ' ὕπνῳ δεδμημένοι· ἐσθλὰ δὲ πάντα
τοῖσιν ἔην· καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα
αὐτομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον· οἱ δ' ἐθελημοὶ
ἥσυχοι ἔργ' ἐνέμοντο σὺν ἐσθλοῖσιν πολέεσσιν.
120 ἀφνειοὶ μήλοισι, φίλοι μακάρεσσι θεοῖσιν.
αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τοῦτο γένος κατὰ γαῖα κάλυψεν,
τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι Διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς
ἐσθλοί, ἐπιχθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων,
οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα
125 ἠέρα ἑσσάμενοι, πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν,
πλουτοδόται· καὶ τοῦτο γέρας βασιλήιον ἔσχον.
δεύτερον αὖτε γένος πολὺ χειρότερον μετόπισθεν
ἀργύρεον ποίησαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες,
χρυσέῳ οὔτε φυὴν ἐναλίγκιον οὔτε νόημα.
130 ἀλλ' ἑκατὸν μὲν παῖς ἔτεα παρὰ μητέρι κεδνῇ
ἐτρέφετ' ἀτάλλων μέγα νήπιος ᾧ ἐνὶ οἴκῳ·
ἀλλ' ὅτ' ἄρ' ἡβήσαι τε καὶ ἥβης μέτρον ἵκοιτο,
παυρίδιον ζώεσκον ἐπὶ χρόνον, ἄλγε' ἔχοντες
ἀφραδίῃς· ὕβριν γὰρ ἀτάσθαλον οὐκ ἐδύναντο
135 ἀλλήλων ἀπέχειν, οὐδ' ἀθανάτους θεραπεύειν
ἤθελον οὐδ' ἔρδειν μακάρων ἱεροῖς ἐπὶ βωμοῖς,

Nuošaly nuo vargų ir kančios. Baisiosios senatvės
Būti nebuvo. Jų kojos ir rankos niekad nekito,*
115 Šventėse leisdavo laiką toli nuo blogybių visokių.
Miego lyg įveikti, numirdavo; visos gėrybės*
Būdavo jiems: ir derlių savaime javadavė žemė
Tiekdavo gausų ir dosnų. O jie patenkinti, romūs
Džiaugėsi savojo darbo gėrybėm, turėdami visko,
120 Pertekę gausiai avių, malonūs dievams laimingiesiems.*
Bet kai šitoji karta po žeme paslėpta atsidūrė
Tapo jie daimonais žemės, malone didžiojo Dzeuso,*
Beigi sargais ir geraisiais gynėjais žmonių mirtingųjų.*
Sergsti jie teisingumą ir stebi darbus niekingus,
125 Apsisiautę migla, po visą kraštą klajoja,*
Turtų davėjai: štai tokią karališką garbę jie gavo.
Antrąją kartą vėliau, sidabrinę, gerokai blogesnę,*
Vėl iš naujo sukūrė Olimpe turintys būstus.
Ši nei savo stotu, nei protu neprilygo auksinei.
130 Ištisą šimtmetį vaikas prie motinos rūpestingos
Dūkdamas augdavo savo namuos, neišmanėlis didis.
Bet kai subręsdavo jau ir brandos pasiekdavo ribą,
Trumpą gyvendavo laiką, kentėdamas skaudulius nuolat.
Dėl kvailumo: puikybės baisios visai negebėjo*
135 Vienas prieš kitą sutramdyt. Nei garbint dievų nemariųjų,
Nei atnašaut nenorėjo aukų ant šventųjų altorių –*

ἣ θέμις ἀνθρώποισι κατ' ἤθεα. τοὺς μὲν ἔπειτα
Ζεὺς Κρονίδης ἔκρυψε χολούμενος, οὕνεκα τιμὰς
οὐκ ἔδιδον μακάρεσσι θεοῖς οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν.
140 αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ τοῦτο γένος κατὰ γαῖα κάλυψεν,
τοὶ μὲν ὑποχθόνιοι μάκαρες θνητοὶ καλέονται,
δεύτεροι, ἀλλ' ἔμπης τιμὴ καὶ τοῖσιν ὀπηδεῖ.
Ζεὺς δὲ πατὴρ τρίτον ἄλλο γένος μερόπων ἀνθρώπων
χάλκειον ποίησ', οὐκ ἀργυρέῳ οὐδὲν ὁμοῖον,
145 ἐκ μελιᾶν, δεινόν τε καὶ ὄβριμον, οἷσιν Ἄρηος
ἔργ' ἔμελε στονόεντα καὶ ὕβριες· οὐδέ τι σῖτον
ἤσθιον, ἀλλ' ἀδάμαντος ἔχον κρατερόφρονα θυμόν·
ἄπλαστοι· μεγάλη δὲ βίη καὶ χεῖρες ἄαπτοι
ἐξ ὤμων ἐπέφυκον ἐπὶ στιβαροῖσι μέλεσσιν.
150 τῶν δ' ἦν χάλκεα μὲν τεύχεα, χάλκεοι δέ τε οἶκοι,
χαλκῷ δ' εἰργάζοντο· μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.
καὶ τοὶ μὲν χείρεσσιν ὑπὸ σφετέρῃσι δαμέντες
βῆσαν ἐς εὐρώεντα δόμον κρυεροῦ Ἀίδαο,
νώνυμνοι· θάνατος δὲ καὶ ἐκπάγλους περ ἐόντας
155 εἷλε μέλας, λαμπρὸν δ' ἔλιπον φάος ἠελίοιο.
αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ τοῦτο γένος κατὰ γαῖα κάλυψεν,
αὖτις ἔτ' ἄλλο τέταρτον ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Ζεὺς Κρονίδης ποίησε, δικαιότερον καὶ ἄρειον,
ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται
160 ἡμίθεοι, προτέρῃ γενεῇ κατ' ἀπείρονα γαῖαν.

Priedermės jų paprotinės. Ilgainiui Dzeusas Kronidas
Pykdamas paslėpė žmones, nes šie pagarbos net nemanė
Rodyt dievams laimingiesiems, kurie viešpatauja Olimpe.
140 Bet ir šitoji karta po žeme paslėpta atsidūrė:
Jie laimingais maruoliais vadinami, esti po žemėm,*
Nors ir antri, bet garbė vienoda nuolat juos lydi.
Kitą, trečiąją kartą žmonių mirtingųjų, sukūrė
Tėvas Dzeusas varinę, skirtingą visai nuo sidabro.
145 Jai iš uosio – galingai ir baisiai, vien tik Arėjo*
Žiaurūs ir graudūs darbai terūpėjo. Jokios jie nevalgė*
Duonos, bet drąsią širdį turėjo iš kieto metalo.
Stiprūs jėga didžiule. Ir dar neįveikiamos rankos
Augo jiems iš pečių nuo kūno galingo ir tvirto.
150 Ginklai variniai jų buvo, varinės jų ir buveinės,
Dirbdavo tik su variu, geležies juodosios nebuvo.*
Šie naikindami patys viens kitą, rankomis savo,
Nužengė į drėgnus namus šiurpingojo Hado,
Likę bevardžiai: Mirtis juodoji visus juos, nuožmiuosius,
155 Pagriebė – ryškiąją šviesą turėjo saulės apleisti.
Bet kai šitoji karta po žeme paslėpta atsidūrė,
Kitą, ketvirtą, iš naujo ant viską nokinančios žemės
Dzeusas Kronidas sukūrė, geresnę ir teisingesnę,*
Dievišką kartą žmonių-herojų, jie pavadinti*
160 Pusdieviais. Žemėj bekraštėj karta tai ankstesnė nei mūsų.*

καὶ τοὺς μὲν πόλεμός τε κακὸς καὶ φύλοπις αἰνὴ
τοὺς μὲν ὑφ' ἑπταπύλῳ Θήβῃ, Καδμηίδι γαίῃ,
ὤλεσε μαρναμένους μήλων ἕνεκ' Οἰδιπόδαο,
τοὺς δὲ καὶ ἐν νήεσσιν ὑπὲρ μέγα λαῖτμα θαλάσσης
165 ἐς Τροίην ἀγαγὼν Ἑλένης ἕνεκ' ἠυκόμοιο.
ἔνθ' ἦ τοι τοὺς μὲν θανάτου τέλος ἀμφεκάλυψεν,
τοῖς δὲ δίχ' ἀνθρώπων βίοτον καὶ ἤθε' ὀπάσσας
168 Ζεὺς Κρονίδης κατένασσε πατὴρ ἐς πείρατα γαίης,
170 καὶ τοὶ μὲν ναίουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες
ἐν μακάρων νήσοισι παρ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην·
ὄλβιοι ἥρωες, τοῖσιν μελιηδέα καρπὸν
τρὶς ἔτεος θάλλοντα φέρει ζείδωρος ἄρουρα.
μηκέτ' ἔπειτ' ὤφελλον ἐγὼ πέμπτοισι μετεῖναι
175 ἀνδράσιν, ἀλλ' ἢ πρόσθε θανεῖν ἢ ἔπειτα γενέσθαι.
νῦν γὰρ δὴ γένος ἐστὶ σιδήρεον· οὐδέ ποτ' ἦμαρ
παύσονται καμάτου καὶ ὀιζύος οὐδέ τι νύκτωρ
τειρόμενοι· χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερίμνας.

---

173 a–e τηλοῦ ἀπ' ἀθανάτων · τοῖσιν Κρόνος ἐμβασιλεύει.
αὐτὸς γὰρ μ]ιν ἔλυσε πατ[ὴρ ἀνδρῶ]ν τε θε[ῶν τε·
νῦν δ' αἰεί] μετὰ τοῖς τιμὴ[ν ἔ]χει ὡς ἐ[πιεικές.
Ζεὺς δ' αὖτ' ἄ]λλο γένος θῆκ[εν μερόπων ἀνθρώπων
ὅσσοι νῦ]ν γεγάασιν ἐπὶ [χθονὶ πουλυβοτείρῃ.

Karas bjaurus juos pražudė, bei mūšių griausmai šiurpulingi,
Žemėje Kadmo vienus, prie Tėbų septyniavarčių,*
Kai jie kovojo visi dėl bandų gausingų Oidipo,
O antruosius laivais per jūros gelmę didžiulę
165 Trojos link nugabentus vien dėl gražiaplaukės Helenės.
Ten mirtina pabaiga pasiglemžė vienus apgaubus,*
O kitus, atskirai nuo žmonių suteikdamas būvį,*
168 Tėvas Dzeusas Kronidas pasaulio krašte apgyveno.
170 Rūpesčio jokio širdy nepatyrę jie sau buvoja
Ten, palaimingų saloj, prie gilių Okeano verpetų.*
Džiugūs herojai, kuriems medaus saldumo gėrybes
Metuose triskart suteikia vešlioji javadavė žemė.*
O, kad nebūtų man tekę gyventi kartu su penktąja:*
175 Žymiai geriau būti miręs anksčiau ar gimti po to jau.*
Esti dabar geležies karta: ji negali nei dieną
Darbo sunkaus ir nelaimių pamiršti, taip lygiai ir naktį
Nusiraminti. Dievai jiems rūpesčių naštą suteikia:

Kai kuriuose rankraščiuose įterpiamos eilutės:

173 a–e Nuo žmonių atokiau: jiems Kronas tenai karaliauja.
Juk išlaisvino jį pats Tėvas dievų ir žmonijos:
Turi jis nuolat tarp jų dabar jam derančią garbę.
Dzeusas kitą vėl kartą sukūrė žmonių mirtingųjų,
Šie ir dabar užgimsta ant viską nokinančios žemės.

ἀλλ' ἔμπης καὶ τοῖσι μεμείξεται ἐσθλὰ κακοῖσιν.
180 Ζεὺς δ' ὀλέσει καὶ τοῦτο γένος μερόπων ἀνθρώπων,
εὖτ' ἂν γεινόμενοι πολιοκρόταφοι τελέθωσιν.
οὐδὲ πατὴρ παίδεσσιν ὁμοίιος οὐδέ τι παῖδες,
οὐδὲ ξεῖνος ξεινοδόκῳ καὶ ἑταῖρος ἑταίρῳ,
οὐδὲ κασίγνητος φίλος ἔσσεται, ὡς τὸ πάρος περ.
185 αἶψα δὲ γηράσκοντας ἀτιμήσουσι τοκῆας·
μέμψονται δ' ἄρα τοὺς χαλεποῖς βάζοντες ἔπεσσιν,
σχέτλιοι, οὐδὲ θεῶν ὄπιν εἰδότες· οὐδέ κεν οἵ γε
γηράντεσσι τοκεῦσιν ἀπὸ θρεπτήρια δοῖεν.
χειροδίκαι· ἕτερος δ' ἑτέρου πόλιν ἐξαλαπάξει·
190 οὐδέ τις εὐόρκου χάρις ἔσσεται οὐδὲ δικαίου
οὔτ' ἀγαθοῦ, μᾶλλον δὲ κακῶν ῥεκτῆρα καὶ ὕβριν
ἀνέρα τιμήσουσι· δίκη δ' ἐν χερσί· καὶ αἰδὼς
οὐκ ἔσται· βλάψει δ' ὁ κακὸς τὸν ἀρείονα φῶτα
μύθοισι σκολιοῖς ἐνέπων, ἐπὶ δ' ὅρκον ὀμεῖται.
195 Ζῆλος δ' ἀνθρώποισιν ὀιζυροῖσιν ἅπασιν
δυσκέλαδος κακόχαρτος ὁμαρτήσει, στυγερώπης.
καὶ τότε δὴ πρὸς Ὄλυμπον ἀπὸ χθονὸς εὐρυοδείης
λευκοῖσιν φάρεσσι καλυψαμένω χρόα καλὸν
ἀθανάτων μετὰ φῦλον ἴτον προλιπόντ' ἀνθρώπους
200 Αἰδὼς καὶ Νέμεσις· τὰ δὲ λείψεται ἄλγεα λυγρὰ
θνητοῖς ἀνθρώποισι· κακοῦ δ' οὐκ ἔσσεται ἀλκή.

Juk gėrybės visad susimaišę kartu su blogybėm.
180 Dzeusas kartą ir šią sunaikins, žmonių laikinųjų,
Kai vos užgimę vaikai jau smilkiniuose bus pražilę.*
Ir nei į tėvą vaikai, nei tėvas į juos panašus bus,
Ir nei svetys šeimininkui, ar draugas draugui savajam,*
Ir nei brolis daugiau jau mielas nebus, kaip kadaise.*
185 Vos tik susenus tėvams vaikai ims jų nebegerbti,*
Peiks juos visaip ir šiurkščius žodžius kalbėdami niekins.
Šlykštūs ir keršto dievų nepažinę; jie net neketina
Senstantiems savo tėvams, kurie juos maitino, padėti.
Teisę jėgos pripažinę, miestùs išgriaus jie viens kito.
190 Ir pagarbos nesulauks besilaikantis priesaikos, doras,*
Nei garbingas; veikiau jau blogybių darytoją, niekšą
Vyrą pagirs. Teisingumas slypės jėgoje, Gėdingumo
Jau nebeliks. Ir menkesnis norės pakenkti gerajam:
Žodžiais suktais apkalbėjęs net priesaikos duot nesigėdys.
195 Tarpe žmonijos visos, labai nelaimingos, Pavydas,*
Spengiantis ir piktavalis, sukiosis nuolat grėsmingai.
Tuosyk Olimpo link iš žemės, keliaĩs išraižytos,
Savo apsiaustais baltais apsigaubę gražųjį kūną,
Nemirtingųjų būrin išvyks, apleidę žmoniją,
200 Gėda ir Padorumas. Paliks vien skausmai pražūtingi*
Mums, mirtingiems žmonėms. Apsaugos nebus niekur nuo blogio.

νῦν δ' αἶνον βασιλεῦσ' ἐρέω, φρονέουσι καὶ αὐτοῖς.
ὧδ' ἴρηξ προσέειπεν ἀηδόνα ποικιλόδειρον,
ὕψι μάλ' ἐν νεφέεσσι φέρων, ὀνύχεσσι μεμαρπώς·
205 ἡ δ' ἐλεόν, γναμπτοῖσι πεπαρμένη ἀμφ' ὀνύχεσσιν,
μύρετο· τὴν ὅ γ' ἐπικρατέως πρὸς μῦθον ἔειπεν·
"δαιμονίη, τί λέληκας; ἔχει νύ σε πολλὸν ἀρείων·
τῇ δ' εἶς ᾗ σ' ἂν ἐγώ περ ἄγω καὶ ἀοιδὸν ἐοῦσαν·
δεῖπνον δ' αἴ κ' ἐθέλω ποιήσομαι ἠὲ μεθήσω.
210 ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλῃ πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν·
νίκης τε στέρεται πρός τ' αἴσχεσιν ἄλγεα πάσχει."
ὣς ἔφατ' ὠκυπέτης ἴρηξ, τανυσίπτερος ὄρνις.
ὦ Πέρση, σὺ δ' ἄκουε Δίκης, μηδ' Ὕβριν ὄφελλε·
Ὕβρις γάρ τε κακὴ δειλῷ βροτῷ· οὐδὲ μὲν ἐσθλὸς
215 ῥηιδίως φερέμεν δύναται, βαρύθει δέ θ' ὑπ' αὐτῆς
ἐγκύρσας ἄτῃσιν· ὁδὸς δ' ἑτέρηφι παρελθεῖν
κρείσσων ἐς τὰ δίκαια· Δίκη δ' ὑπὲρ Ὕβριος ἴσχει
ἐς τέλος ἐξελθοῦσα· παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω.
αὐτίκα γὰρ τρέχει Ὅρκος ἅμα σκολιῇσι δίκῃσιν,
220 τῆς δὲ Δίκης ῥόθος ἑλκομένης ᾗ κ' ἄνδρες ἄγωσιν.
δωροφάγοι, σκολιῇς δὲ δίκῃς κρίνωσι θέμιστας.
ἡ δ' ἕπεται κλαίουσα πόλιν καὶ ἤθεα λαῶν,
ἠέρα ἑσσαμένη, κακὸν ἀνθρώποισι φέρουσα
οἵ τέ μιν ἐξελάσουσι καὶ οὐκ ἰθεῖαν ἔνειμαν.
225 οἳ δὲ δίκας ξείνοισι καὶ ἐνδήμοισι διδοῦσιν

Tuoj pasakėčią paseksiu karaliams, nors jie ir sumanūs.*
Vanagas šitaip pasakė lakštingalai margakaklei,
Nešdamas virš debesų aukštai, nagais ją nutvėręs,
205 Šioji kol gailiai raudojo, nagais pasmeigta jo lenktaisiais,
Tokius negailestingus žodžius jai paukštis pasakė:
„Klykauji ko gi, vargšele? Juk laiko tave daug stipresnis.
Vyksi tenai, kur aš nešiu, net ir būdama giesmininkė.*
Jei panorėsiu – maistu tu man tapsi, o gal ir paleisiu.
210 Kvailas tas, kuris nori kovoti prieš galingesnį.
Pergalės toks nepasieks, be gėdos patirs dar ir skausmą."
Vanagas šitaip greitasis, paukštis plačsparnis, kalbėjo.
Persai, paklusk tu Teisybei ir pažabok Įžūlumą:*
Juk Įžūlumas žalingas menkam mirtingajam; net didis*
215 Jo nepajėgia lengvai pakelti, kai svoris nelaimių
Sunkiai prislegia patį. Yra juk kelias geresnis,
Kitas, į teisingumą. Teisybė prieš Įžūlumą
Laimi, į tikslą atvykus. Kvailys tai supras tik patyręs.
Ima vos Priesaika eiti drauge su suktais nutarimais,*
220 Triukšmas dėl Teisybės, vis tampomos, kyla, kai vyrai,
Dovių rijikai, jos gviešias ir teisia suktais nutarimais.
Seka jinai ir apraudа miestùs ir gyventojų būvį,
Apsisiautus migla, žmonėms ji dalina blogybes,*
Tiems, kurie ją pavarė ir nepasielgė teisiai.
225 Tiems gi, kurie tiek svečiams, tiek saviems teisingumą suteikia,*

ἰθείας καὶ μή τι παρεκβαίνουσι δικαίου,
τοῖσι τέθηλε πόλις, λαοὶ δ' ἀνθέουσιν ἐν αὐτῇ·
Εἰρήνη δ' ἀνὰ γῆν κουροτρόφος, οὐδέ ποτ' αὐτοῖς
ἀργαλέον πόλεμον τεκμαίρεται εὐρύοπα Ζεύς·
230 οὐδέ ποτ' ἰθυδίκῃσι μετ' ἀνδράσι λιμὸς ὀπηδεῖ
οὐδ' ἄτη, θαλίῃς δὲ μεμηλότα ἔργα νέμονται.
τοῖσι φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον, οὔρεσι δὲ δρῦς
ἄκρη μέν τε φέρει βαλάνους, μέσση δὲ μελίσσας·
εἰροπόκοι δ' ὄιες μαλλοῖς καταβεβρίθασι·
235 τίκτουσιν δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσιν·
θάλλουσιν δ' ἀγαθοῖσι διαμπερές· οὐδ' ἐπὶ νηῶν
νίσονται, καρπὸν δὲ φέρει ζείδωρος ἄρουρα.
οἷς δ' ὕβρις τε μέμηλε κακὴ καὶ σχέτλια ἔργα,
τοῖς δὲ δίκην Κρονίδης τεκμαίρεται εὐρύοπα Ζεύς.
240 πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἀπηύρα,
ὅστις ἀλιτραίνει καὶ ἀτάσθαλα μηχανάαται.
τοῖσιν δ' οὐρανόθεν μέγ' ἐπήγαγε πῆμα Κρονίων,
λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν· ἀποφθινύθουσι δὲ λαοί·
οὐδὲ γυναῖκες τίκτουσιν, μινύθουσι δὲ οἶκοι
245 Ζηνὸς φραδμοσύνῃσιν Ὀλυμπίου· ἄλλοτε δ' αὖτε
ἢ τῶν γε στρατὸν εὐρὺν ἀπώλεσεν ἤ' ὅ γε τεῖχος
ἢ νέας ἐν πόντῳ Κρονίδης ἀποτείνυται αὐτῶν.
ὦ βασιλῆς, ὑμεῖς δὲ καταφράζεσθε καὶ αὐτοὶ
τήνδε δίκην· ἐγγὺς γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἐόντες

Tiesiai žengia ir niekad nuo teisės neatsitraukia,
Tarpsta miestas tokių, ir žmonės jame visad klesti:
Žemėje esti Taika, jaunuolių augintoja, šiems gi
Neskiria karo baisumų kiekvieną regintis Dzeusas.
230 Sprendžiančių vyrų teisingai joks Badas niekad nelydi,*
Nei Beprotystė, puotoj jie džiaugiasi darbo gėrybėm.*
Gausų derlių jiems žemė suteikia, kalnų ąžuolynai
Savo viršūnėse tiekia giles, jų kamienuose – bitės.
Ganosi avys gauruotos nuo vilnų apsunkusiom kojom,
235 Žmonos gimdo vaikus, labai panašius į jų tėvus.*
Nuolat šaunūs jie auga ir į laivus nesiveržia,*
Nes gi derlių gausingą jiems tiekia javadavė žemė.
Tie, kam parūpsta puikybė, piktybė ar darbas nedoras,
Atpildą gauna Kronido, kiekvieną reginčio Dzeuso.
240 Ištisas miestas dažnai dėl vyro nedoro nukenčia,*
Jeigu šis šventvagystėms arba nedorybėms tarnauja.
Šiems dangiškasis Kronidas suteikia baisingas nelaimes
Marą ir badą kartu: tuoj mirti pradeda vyrai,*
Žmonos negimdo vaikų, o ūkiai ima menkėti,
245 Dzeuso vien tik valia, Olimpiečio: taip pat kitą sykį
Ar tai kariuomenę gausią pražudo, ar sienas tvirtovės,
Ar ir jūroj laivus Kronidas jų sunaikina.
Jūs, karaliai, gerai įsiminkit ir patys šią tiesą:
Juk nemirtingieji būna šalia žmonių netoliese*

250 ἀθάνατοι φράζονται, ὅσοι σκολιῇσι δίκῃσιν
ἀλλήλους τρίβουσι θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.
τρὶς γὰρ μύριοί εἰσὶν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
ἀθάνατοι Ζηνὸς φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων,
οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα,
255 ἠέρα ἑσσάμενοι, πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν.
ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ Δίκη, Διὸς ἐκγεγαυῖα,
κυδρή τ' αἰδοίη τε θεοῖς οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν·
καί ῥ' ὁπότ' ἄν τίς μιν βλάπτῃ σκολιῶς ὀνοτάζων,
αὐτίκα πὰρ Διὶ πατρὶ καθεζομένη Κρονίωνι
260 γηρύετ' ἀνθρώπων ἄδικων νόον, ὄφρ' ἀποτείσῃ
δῆμος ἀτασθαλίας βασιλέων, οἳ λυγρὰ νοέοντες
ἄλλῃ παρκλίνωσι δίκας σκολιῶς ἐνέποντες.
ταῦτα φυλασσόμενοι βασιλῆς ἰθύνετε μύθους
δωροφάγοι, σκολιῶν δὲ δικέων ἐπὶ πάγχυ λάθεσθε.
265 οἷ τ' αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ ἄλλῳ κακὰ τεύχων,
ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.
πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας
καί νυ τάδ' αἴ κ' ἐθέλῃσ' ἐπιδέρκεται, οὐδέ ἑ λήθει
οἵην δὴ καὶ τήνδε δίκην πόλις ἐντὸς ἐέργει.
270 νῦν δὴ ἐγὼ μήτ' αὐτὸς ἐν ἀνθρώποισι δίκαιος
εἴην μήτ' ἐμὸς υἱός, ἐπεὶ κακὸν ἄνδρα δίκαιον
ἔμμεναι, εἰ μείζω γε δίκην ἀδικώτερος ἕξει.
ἀλλὰ τά γ' οὔ πω ἔολπα τελεῖν Δία μητιόεντα.

250 Ir vis stebi, kas kiek, nutarimais savo suktaisiais,
Vienas kitą kankina ir keršto dievų nesibijo.
Trisdešimt tūkstančių esti ant viską nokinančios žemės*
Dzeuso sargų nemarių̨jų žmonėms mirtingíesiems paskirta.
Sergsti jie teisingumą ir stebi darbus niekingus,
255 Apsisiautę migla, po visą kraštą klajoja.
Esti dar ir mergelė Teisybė, Dzeuso gimdyta.*
Ji dievų gerbiama, kurie viešpatauja Olimpe.
Ir tik jei kas ją sužeidžia, suktai ištardamas žodį,
Ši iš karto prisėdus prie tėvo Dzeuso Kronido
260 Perteikia kėslą nedorą žmonių, idant atkentėtų
Liaudis karalių niekšybes, kai šie, pražūtingai sumąstę,
Nutarimus iškraipo ir nuosprendį suktą paskelbia.
Tai įsiminkit, karaliai, ir nutartis vien tik teisingas,
Dovių rijikai, priimkit, ir savo suktybę užmirškit.
265 Sau vyras blõga padaro kitam bedarydamas bloga.
Blogas juk patarimas pačiam patarėjui blogesnis.
Viską Dzeuso akis pamato ir viską pagauna:
Net ir tai, jei norės, atskleis, ir jau nepaslėpsi,
Kiekgi ir kokią teisybę viduj koks miestas talpina.
270 Nūn nei aš pats tarp žmonių teisingas būt nenorėčiau,
Nei manasis sūnus, kai vyras nedoras teisingu
Dedas, ir kai neteisusis daugiau teisingumo sulaukia.
Bet, tikiuosi, neleis šito Dzeusas, protingas tarėjas.

ὦ Πέρση, σὺ δὲ ταῦτα μετὰ φρεσὶ βάλλεο σῇσιν,
275 καί νυ Δίκης ἐπάκουε, βίης δ' ἐπιλήθεο πάμπαν.
τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων,
ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσὶ καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς
ἔσθειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ Δίκη ἐστὶ μετ' αὐτοῖς·
ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε Δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη
280 γίνεται· εἰ γάρ τίς κ' ἐθέλῃ τὰ δίκαι' ἀγορεῦσαι
γινώσκων, τῷ μέν τ' ὄλβον διδοῖ εὐρύοπα Ζεύς·
ὃς δέ κε μαρτυρίῃσιν ἑκὼν ἐπίορκον ὀμόσσας
ψεύσεται, ἐν δὲ Δίκην βλάψας νήκεστον ἀάσθῃ,
τοῦ δέ τ' ἀμαυροτέρη γενεὴ μετόπισθε λέλειπται·
285 ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.

σοὶ δ' ἐγὼ ἐσθλὰ νοέων ἐρέω, μέγα νήπιε Πέρση.
τὴν μέν τοι Κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι
ῥηιδίως· λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει·
τῆς δ' Ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
290 ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐς αὐτὴν
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
ῥηιδίη δήπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.
οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτῷ πάντα νοήσει,
φρασσάμενος τά κ' ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ᾖσιν ἀμείνω·
295 ἐσθλὸς δ' αὖ καὶ κεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται·
ὃς δέ κε μήτ' αὐτὸς νοέῃ μήτ' ἄλλου ἀκούων

Persai, tu šitai savojon širdin gerai įsimeski
275 Ir paklausyki Teisybės, o smurtą visai tu užmirški.
Juk įstatymą tokį žmonėms nustatė Kronidas:
Žuvys bei žvėrys laukiniai, taip pat ir paukščiai skraiduoliai
Ėda viens kitą, nes jiems Teisybė nėra numatyta;
Davė tuo tarpu žmonėms Teisybę, kuri iš gėrybių
280 Esti didžiausia. Jei kas atpažįsta ir trokšta teisybę
Skelbti viešai, tam laimę suteiks visa regintis Dzeusas.
Tas, kas laisva valia melagingą priesaiką duoda,*
Siekia apgauti, žodžiu nepagydomai Tiesą sužeidęs,
To nežymi giminė ilgainiui visai taps išnykus.
285 Vyro tuotarp giminė sąžiningo ilgainiui garsės tik.

Tau aš, norėdamas gero, patarsiu, Persai, kvaily tu:
Skurdą įgyti lengvai ir gausiai gali kiekvienas:
Lygus ten kelias, visai netoli jis nuo mūsų gyvena.
Bet dėl gerovės dievai nemirtingi prakaitą gausų
290 Verčia lieti: status ir ilgas takas ten veda.
Daug akmenų pradžioje, bet vos pasirodo viršūnė
Lengvas iškart pasidaro, nors buvo prieš tai kuo sunkiausias.
Tas puikiausias visų, kuris, pats viską apmąstęs,
Tuoj supranta, katras bus vėliau ir gale naudingesnis.*
295 Geras taipogi ir tas, kas paklauso gudraus patarimo.
Tas, kas nei pats nesupranta, nei geba į širdį priimti

ἐν θυμῷ βάλληται, ὁ δ' αὖτ' ἀχρήιος ἀνήρ.
ἀλλὰ σύ γ' ἡμετέρης μεμνημένος αἰὲν ἐφετμῆς
ἐργάζεο Πέρση, δῖον γένος, ὄφρα σε Λιμὸς
300 ἐχθαίρῃ, φιλέῃ δέ σ' ἐυστέφανος Δημήτηρ
αἰδοίη, βιότου δὲ τεὴν πιμπλῆσι καλιήν·
Λιμὸς γάρ τοι πάμπαν ἀεργῷ σύμφορος ἀνδρί.
τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἀνέρες, ὅς κεν ἀεργὸς
ζώῃ, κηφήνεσσι κοθούροις εἴκελος ὀργήν,
305 οἵ τε μελισσάων κάματον τρύχουσιν ἀεργοὶ
ἔσθοντες· σοὶ δ' ἔργα φίλ' ἔστω μέτρια κοσμεῖν,
ὥς κέ τοι ὡραίου βιότου πλήθωσι καλιαί.
ἐξ ἔργων δ' ἄνδρες πολύμηλοί τ' ἀφνειοί τε·
καί τ' ἐργαζόμενος πολὺ φίλτερος ἀθανάτοισιν
310 ἔσσεαι ἠδὲ βροτοῖς· μάλα γὰρ στυγέουσιν ἀεργούς.
ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος.
εἰ δέ κεν ἐργάζῃ, τάχα σε ζηλώσει ἀεργὸς
πλουτέοντα· πλούτῳ δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ·
δαίμονι δ' οἷος ἔησθα, τὸ ἐργάζεσθαι ἄμεινον,
315 εἴ κεν ἀπ' ἀλλοτρίων κτεάνων ἀεσίφρονα θυμὸν
εἰς ἔργον τρέψας μελετᾷς βίου, ὥς σε κελεύω.
αἰδὼς δ' οὐκ ἀγαθὴ κεχρημένον ἄνδρα κομίζειν,
αἰδώς, ἥ τ' ἄνδρας μέγα σίνεται ἠδ' ὀνίνησιν·
αἰδώς τοι πρὸς ἀνολβίῃ, θάρσος δὲ πρὸς ὄλβῳ.
320 χρήματα δ' οὐχ ἁρπακτά· θεόσδοτα πολλὸν ἀμείνω.

Kitą išklausęs, tai toks visiškai esti vyras bevertis.
Tu tad patarimus visada prisimindamas mano
Dirbki, Persai dievų giminės, kad tavęs neapkęstų*
300 Badas, ir tam, kad pamiltų garbi Demetra, vainikuota*
Puõšniai, ir peno pilnas tau ji pripildytų klėtis.
Badas yra visiškai nedirbančio vyro lydovas.
Piktina tai ir dievus, ir žmones, jei kas vis be darbo*
Būna, nes toks panašus į tranus pagal prigimtį savo:*
305 Šie, begeliuoniai, triūsus eikvoja bičių, be darbo
Vis rydami: tad tu darbą pritinkantį radęs pamilki,
Tam, kad tinkamas metas penu pripildytų klėtis.
Žmonės darbo dėka turtingi ir kaimenių gausūs:
Dirbantis daugelį kartų juk nemirtingíesiems mielesnis,
310 Lygiai taip ir mirtingiems: visi tinginių juk nemėgsta.*
Darbo gėdingo nėra, gėdinga tik nieko nedirbti.
Jeigu tik dirbsi – tuoj pat tau ims pavydėti bedarbis,
Kaupiančiam turtą: o turtą dar lydi šlovė ir šaunumas.*
Koks tik bebūtų likimas – darbuotis yra naudingiausia.
315 Jeigu nuo svetimo gėrio tu kvailąją širdį nukreipsi
Darbo link, tai turtus susikrausi, kaip tau esu sakęs.
Gėda nėra pajėgi pasirūpinti skurstančiu vyru.*
Gėda – ji žmogui labai pagelbsti, lygiai ir kenkia.
Gėda arti negerovės, drąsa – arti prie gerovės.
320 Turtas ne prisigrobtas, dievų dovanotas geresnis.

εἰ γάρ τις καὶ χερσὶ βίῃ μέγαν ὄλβον ἕληται,
ἤ' ὅ γ' ἀπὸ γλώσσης ληίσσεται, οἷά τε πολλὰ
γίνεται, εὖτ' ἂν δὴ κέρδος νόον ἐξαπατήσει
ἀνθρώπων, Αἰδῶ δέ τ' Ἀναιδείη κατοπάζῃ,
325 ῥεῖα δέ μιν μαυροῦσι θεοί, μινύθουσι δὲ οἶκον
ἀνέρι τῷ, παῦρον δέ τ' ἐπὶ χρόνον ὄλβος ὀπηδεῖ.
ἶσον δ' ὅς θ' ἱκέτην ὅς τε ξεῖνον κακὸν ἔρξει,
ὅς τε κασιγνήτοιο ἑοῦ ἀνὰ δέμνια βαίνῃ
κρυπταδίῃς εὐνῆς ἀλόχου, παρακαίρια ῥέζων,
330 ὅς τέ τεο ἀφραδίῃς ἀλιτήνεται ὀρφανὰ τέκνα,
ὅς τε γονῆα γέροντα κακῷ ἐπὶ γήραος οὐδῷ
νεικείῃ χαλεποῖσι καθαπτόμενος ἐπέεσσιν·
τῷ δ' ἦτοι Ζεὺς αὐτὸς ἀγαίεται, ἐς δὲ τελευτὴν
ἔργων ἀντ' ἀδίκων χαλεπὴν ἐπέθηκεν ἀμοιβήν.
335 ἀλλὰ σὺ τῶν μὲν πάμπαν ἔεργ' ἀεσίφρονα θυμόν,
κὰδ δύναμιν δ' ἔρδειν ἱέρ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν
ἁγνῶς καὶ καθαρῶς, ἐπὶ δ' ἀγλαὰ μηρία καίειν·
ἄλλοτε δὲ σπονδῇσι θύεσσί τε ἱλάσκεσθαι,
ἠμὲν ὅτ' εὐνάζῃ καὶ ὅτ' ἂν φάος ἱερὸν ἔλθῃ,
340 ὥς κέ τοι ἵλαον κραδίην καὶ θυμὸν ἔχωσιν,
ὄφρ' ἄλλων ὠνῇ κλῆρον, μὴ τὸν τεὸν ἄλλος.
τὸν φιλέοντ' ἐπὶ δαῖτα καλεῖν, τὸν δ' ἐχθρὸν ἐᾶσαι·
τὸν δὲ μάλιστα καλεῖν ὅστις σέθεν ἐγγύθι ναίει·
εἰ γάρ τοι καὶ χρῆμ' ἐγχώριον ἄλλο γένηται,

Net jei kas rankų jėga didžiulį grobį įgijo,
Ar liežuviu prasimanė, dažnai juk taip ir nutinka,
Tuosyk, kai pelno troškimas žmonėms jų protus sumaišo
Ir begėdystė galiausiai į šalį gėdą pavaro,
325 Tokį lengvai prigesina dievai ir sumenkina turtą
vyro; ir laiką neilgą prigrobtos gėrybės jį lydi.
Lygiai taip svečiui kas kenkia, ar tam, kuris prašo pagalbos,*
Tas, kas į savojo brolio slapta mėgina patekti*
Lovą ir guolį žmonos, darydamas tai, kas nedora,
330 Tas, kas dėl savo kvailumo vaikus našlaičius nuskriaudžia,*
Tas, kas senąjį tėvą, prie pat jau slenksčio senatvės,*
Engia visaip ir rūsčiais pasakymais jį užgaulioja:
Laiko pyktį ant tokio pats Dzeusas, beigi galiausiai
Dėl darbų neteisingų pasiunčia atpildą rūstų.
335 Tu todėl visiškai neprotingą širdį sutramdyk
Ir pagal išgales savo dievams atnašauk nemirtingiems,
Tyras ir nesusitepęs, puikiausias šlaunis jiems sudegink.*
Kitąsyk smilkalais ir vyno auka numaldyki,
Ir kai guliesi, ir kai šventoji šviesa vėl pargrįžta,
340 Kad palankios ir mintys, ir širdys malonios tau būtų,
Tam, kad tu kito sklypą, ne tavo kas kitas įgytų.
Draugą į puotą pakvieski palikdamas nuošaly priešą:
Tą pirmiausia pakvieski, kuris prie tavęs įsikūręs,
Nes, jei koks reikalas rastųs tavajam ūky negeras,

345 γείτονες ἄζωστοι ἔκιον, ζώσαντο δὲ πηοί.
πῆμα κακὸς γείτων, ὅσσόν τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ·
ἔμμορέ τοι τιμῆς, ὅς τ' ἔμμορε γείτονος ἐσθλοῦ·
οὐδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ', εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.
εὖ μὲν μετρεῖσθαι παρὰ γείτονος, εὖ δ' ἀποδοῦναι,
350 αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώιον, αἴ κε δύνηαι,
ὡς ἂν χρηίζων καὶ ἐς ὕστερον ἄρκιον εὕρῃς.
μὴ κακὰ κερδαίνειν· κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτῃσιν.
τὸν φιλέοντα φιλεῖν καὶ τῷ προσιόντι προσεῖναι,
καὶ δόμεν ὅς κεν δῷ, καὶ μὴ δόμεν ὅς κεν μὴ δῷ·
355 δώτῃ μέν τις ἔδωκεν, ἀδώτῃ δ' οὔ τις ἔδωκεν·
Δὼς ἀγαθή, Ἅρπαξ δὲ κακή, θανάτοιο δότειρα.
ὃς μὲν γάρ κεν ἀνὴρ ἐθέλων ὅ γε καὶ μέγα δώῃ,
χαίρει τῷ δώρῳ καὶ τέρπεται ὃν κατὰ θυμόν·
ὃς δέ κεν αὐτὸς ἕληται ἀναιδείηφι πιθήσας,
360 καί τε σμικρὸν ἐόν, τό γ' ἐπάχνωσεν φίλον ἦτορ.
364   οὐδὲ τό γ' εἰν οἴκῳ κατακείμενον ἀνέρα κήδει·
365 οἴκοι βέλτερον εἶναι, ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ θύρηφιν.
366 ἐσθλὸν μὲν παρεόντος ἑλέσθαι, πῆμα δὲ θυμῷ
367 χρηίζειν ἀπεόντος· ἅ σε φράζεσθαι ἄνωγα.
361 εἰ γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο,
362 καὶ θαμὰ τοῦτ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο.
363 ὃς δ' ἐπ' ἐόντι φέρει, ὁ δ' ἀλέξεται αἴθοπα λιμόν·
368 ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι,

345 Tuoj nesiruošęs ateitų kaimynas, kol giminės ruoštųs.*
Vargas blogas kaimynas, kiek geras – didžiulė pagalba.
Gauna juk naudą tasai, kas gauna dorą kaimyną.
Jautis joks neprapultų, jei prasto kaimyno nebūtų.*
Kruopščiai atsverk, kas kaimyno, ir kruopščiai atgal atiduoki
350 Tuo pačiu saiku ir dar gausesniu, jei įstengi,
Kad, jei stokotum ir vėl, palankumą jau būtum įgijęs.
Nesipelnyk nedorai, nes pelnas nedoras – nelaimė.
Mylintį irgi mylėk ir atlankantį pats atlankyki.
Duoki tam, kuris duoda, o tam, kas neduoda, neduoki.
355 Duodančiam duoda kiekvienas, neduodančiam niekas neduoda.
Dovis – naudingas, Grobimas – blogybė, mirties suteikėja.*
Tas gi vyras, kuris savo noru duoda, ir gausiai,
Džiaugiasi ta dovana ir patiria sieloje laimę.
Tas gi, kas pats pasigrobtų, kokios begėdystės apimtas,
360 Kad ir mažiausią dalyką, sustingdytų mieląją širdį.
364   Tuo, kas namie pasidėta, nereikia rūpintis vyrui.
365 Būti daiktams namuose geriausia, grėsminga – už durų.
366 Gera paimt, kai turì, bet vargas apima širdį
367 Trokštant, ko neturi. Prašau tai gerai apmastyki!
361 Jeigu tu menkniekį mažą prie mažo nuolat pridėsi
362 Ir dažnai taip darysi – tai greit pataps jis didžiulis.
363 Tas, kas prie turimo deda, išvengia kankinančio bado.
368 Semk, kol statinė pilna ar apytuštė, tiek, kiek tik nori,

μεσσόθι φείδεσθαι· δειλὴ δ' ἐν πυθμένι φειδώ.
370 μισθὸς δ' ἀνδρὶ φίλῳ εἰρημένος ἄρκιος ἔστω·
καί τε κασιγνήτῳ γελάσας ἐπὶ μάρτυρα θέσθαι·
πίστεις † δ' ἄρ' ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας.
μηδὲ γυνή σε νόον πυγοστόλος ἐξαπατάτω
αἱμύλα κωτίλλουσα, τεὴν διφῶσα καλιήν·
375 ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ' ὅ γε φιλήτῃσιν.
μουνογενὴς δὲ πάις εἴη πατρῴιον οἶκον
φερβέμεν· ὧς γὰρ πλοῦτος ἀέξεται ἐν μεγάροισιν·
γηραιὸς δὲ θάνοι ἕτερον παῖδ' ἐγκαταλείπων.
ῥεῖα δέ κεν πλεόνεσσι πόροι Ζεὺς ἄσπετον ὄλβον·
380 πλείων μὲν πλεόνων μελέτη, μείζων δ' ἐπιθήκη.

σοὶ δ' εἰ πλούτου θυμὸς ἐέλδεται ἐν φρεσὶν ᾗσιν,
ὧδ' ἔρδειν, καὶ ἔργον ἐπ' ἔργῳ ἐργάζεσθαι.
Πληιάδων Ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων
ἄρχεσθ' ἀμήτου, ἀρότοιο δὲ δυσομενάων·
385 αἳ δή τοι νύκτας τε καὶ ἤματα τεσσαράκοντα
κεκρύφαται, αὖτις δὲ περιπλομένου ἐνιαυτοῦ
φαίνονται τὰ πρῶτα χαρασσομένοιο σιδήρου.
οὗτός τοι πεδίων πέλεται νόμος, οἵ τε θαλάσσης
ἐγγύθι ναιετάουσ' οἵ τ' ἄγκεα βησσήεντα
390 πόντου κυμαίνοντος ἀπόπροθι, πίονα χῶρον,
ναίουσιν· γυμνὸν σπείρειν, γυμνὸν δὲ βοωτεῖν,

Bet įpusėjus taupyk: prie dugno jau taupymas bergždžias.
370 Atlygį vyrui mielam suderėtą reikia atseikėt*
Ir net prie brolio, juokais, tu liudininką pastatyki.
Juk pasikliauti taip pat pražūtinga kaip nepasikliauti.
Moteris lai geidulinga galvos neapsuka tavo,*
Vylius vis suokdama, ir teneiššluoja aruodų.*
375 Moterim kas pasikliaus, pasikliaus tas sukčium tikriausiu.
Vaikas vienturtis lai būna tėvų namams išlaikyti;*
Šitaip tik turtas išaugs kiekvienoj tavo būsto kertelėj.
Senas numirk, po savęs jei ir antrą vaiką palieki.
Dzeusas lengvai ir keliems neapsakomą laimę suteiktų.
380 Juk iš kelių keleriopas uolumas – gausesnis augimas.

Jeigu turto širdis tavoj krūtinėje trokšta,
Šitaip daryki ir darbą po darbo nuolat tu dirbki.
Kai tik Atlanto gimdytos Plejadės danguj pasirodys,*
Imkitės tuoj jūs pjovimo, arimo – kai leistis pradės jos.
385 Keturiasdešimt dienų ir naktų pasislėpusios būna,*
Kol iš naujo skliaute, pasikeitus laikotarpiui metų,
Vėl priešaky pasirodo, galandant pjautùvo geležtę.
Tiems patarimas šis tinka, kurie lygumoj ir prie jūros
Apsigyvenę, ir tiems, kas miškinguos tarpekliuos buvoja,
390 Nuo banguojančios jūros nutolę, derlinguose plotuos
Sau įsikūrę: nuogi jūs sėkit, nuogi arkit jaučiais,*

γυμνὸν δ' ἀμάειν, εἴ χ' ὥρια πάντ' ἐθέλῃσθα
ἔργα κομίζεσθαι Δημήτερος, ὥς τοι ἕκαστα
ὥρι' ἀέξηται, μή πως τὰ μέταζε χατίζων
395 πτώσσῃς ἀλλοτρίους οἴκους καὶ μηδὲν ἀνύσσεις–
ὡς καὶ νῦν ἐπ' ἔμ' ἦλθες· ἐγὼ δέ τοι οὐκ ἐπιδώσω
οὐδ' ἐπιμετρήσω· ἐργάζεο, νήπιε Πέρση,
ἔργα, τά τ' ἀνθρώποισι θεοὶ διετεκμήραντο,
μή ποτε σὺν παίδεσσι γυναικί τε θυμὸν ἀχεύων
400 ζητεύῃς βίοτον κατὰ γείτονας, οἱ δ' ἀμελῶσιν.
δὶς μὲν γὰρ καὶ τρὶς τάχα τεύξεαι· ἢν δ' ἔτι λυπῇς,
χρῆμα μὲν οὐ πρήξεις, σὺ δ' ἐτώσια πόλλ' ἀγορεύσεις,
ἀχρεῖος δ' ἔσται ἐπέων νομός. ἀλλά σ' ἄνωγα
φράζεσθαι χρειῶν τε λύσιν λιμοῦ τ' ἀλεωρήν.
405 οἶκον μὲν πρώτιστα γυναῖκά τε βοῦν τ' ἀροτῆρα,
κτητήν, οὐ γαμετήν, ἥτις καὶ βουσὶν ἕποιτο.
χρήματα δ' εἰν οἴκῳ πάντ' ἄρμενα ποιήσασθαι,
μὴ σὺ μὲν αἰτῇς ἄλλον, ὁ δ' ἀρνῆται, σὺ δὲ τητᾷ,
ἡ δ' ὥρη παραμείβηται, μινύθῃ δέ τοι ἔργον.
410 μηδ' ἀναβάλλεσθαι ἔς τ' αὔριον ἔς τε ἔνηφιν·
οὐ γὰρ ἐτωσιοεργὸς ἀνὴρ πίμπλησι καλιὴν
οὐδ' ἀναβαλλόμενος· μελέτη δέ τοι ἔργον ὀφέλλει·
αἰεὶ δ' ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτῃσι παλαίει.
 ἦμος δὴ λήγει μένος ὀξέος ἠελίοιο
415 καύματος εἰδαλίμου, μετοπωρινὸν ὀμβρήσαντος

Pjaukit irgi nuogi, jei norit laiku padaryti
Darbus Demetros visus, ir taip, kad viskas pribręstų
Savo laiku ir kad pats, stokodamas ko, nelakstytum
395 Po kaimynų namus ir nieko iš jų nesulauktum.
Kaip kad dabar pas mane atėjai – bet aš tau neduosiu
Ir daugiau nepridėsiu: eik dirbti, Persai, kvaily tu,
Darbus, kuriuos dievai žmonėms atlikti paskyrė,
Kad niekada su vaikais ir su žmona, širdy nelaimingam,
400 Peno netektų ieškot pas kaimynus, kuriems tu nerūpi.
Dukart, o gal net ir tris pasiseks, bet jei dar įkyrėsi –
Jokio labo negausi, tiesiog bergždžiai prašnekėsi:
Tavo kalba bus bevertė, tad siūlau gerai pagalvoti,
Kaip nusimesti skolas ir kaip nuo bado pabėgti.
405 Namą pirmiausia įgyki ir moterį, jautį arimui,
Vergę, ne žmoną, idant galėtų ši jaučius lydėti.
Tinkamus įrankius būk savuos namuos pasidirbęs,
Kad prašinėti nereiktų: neduos – tu liksi stokojąs;
Tinkamas metas praeis, o derlius paliksiąs sumenkęs.
410 Nieko tu neatidėk nei rytojui, nei dienai paskesnei:
Dirbdamas vyras bergždžiai aruodų juk nepripildo,
Kaip ir atideda kas – juk triūsas padidina derlių.
Vyras, delsiantis, nuolat vien tik su vargais ir kovoja.
 Kai tik saulės kaitros pragaištingas karštis atslūgsta,*
415 Varantis prakaitą gausiai, ir rudenio liūtys užklumpa

Ζηνὸς ἐρισθενέος, μετὰ δὲ τρέπεται βρότεος χρὼς
πολλὸν ἐλαφρότερος· δὴ γὰρ τότε Σείριος ἀστὴρ
βαιὸν ὑπὲρ κεφαλῆς κηριτρεφέων ἀνθρώπων
ἔρχεται ἠμάτιος, πλεῖον δέ τε νυκτὸς ἐπαυρεῖ·
420 τῆμος ἀδηκτοτάτη πέλεται τμηθεῖσα σιδήρῳ
ὕλη, φύλλα δ’ ἔραζε χέει πτόρθοιό τε λήγει·
τῆμος ἄρ’ ὑλοτομεῖν μεμνημένος, ὥριον ἔργον.
ὅλμον μὲν τριπόδην τάμνειν, ὕπερον δὲ τρίπηχυ,
ἄξονα δ’ ἑπταπόδην· μάλα γάρ νύ τοι ἄρμενον οὕτω·
425 εἰ δέ κεν ὀκταπόδην, ἀπὸ καὶ σφῦράν κε τάμοιο.
τρισπίθαμον δ’ ἄψιν τάμνειν δεκαδώρῳ ἁμάξῃ.
πόλλ’ ἐπικαμπύλα κᾶλα· φέρειν δὲ γύην ὅτ’ ἂν εὕρῃς
εἰς οἶκον, κατ’ ὄρος διζήμενος ἢ κατ’ ἄρουραν,
πρίνινον· ὃς γὰρ βουσὶν ἀροῦν ὀχυρώτατός ἐστιν,
430 εὖτ’ ἂν Ἀθηναίης δμῳὸς ἐν ἐλύματι πήξας
γόμφοισιν πελάσας προσαρήρεται ἱστοβοῆϊ.
δοιὰ δὲ θέσθαι ἄροτρα πονησάμενος κατὰ οἶκον,
αὐτόγυον καὶ πηκτόν, ἐπεὶ πολὺ λώιον οὕτω·
εἴ χ’ ἕτερον ἄξαις, ἕτερόν κ’ ἐπὶ βουσὶ βάλοιο.
435 δάφνης ἢ πτελέης ἀκιώτατοι ἱστοβοῆες,
δρυὸς <δ’> ἔλυμα, πρίνου δὲ γύης. βόε δ’ ἐνναετήρω
ἄρσενε κεκτῆσθαι, τῶν γὰρ σθένος οὐκ ἀλαπαδνόν,
ἥβης μέτρον ἔχοντε· τὼ ἐργάζεσθαι ἀρίστω.
οὐκ ἂν τώ γ’ ἐρίσαντε ἐν αὔλακι κὰμ μὲν ἄροτρον

Pasiųstos Dzeuso galingo, tuoj kūnas mirtingojo keičias,
Daug silpnesnis patampa. Žvaigždė tuokart Sirijaus teka*
Virš pasmerktųjų galvos, žmonių mirtingųjų. Ji dieną
Tik trumpam pasirodo, daugiausia keliaudama naktį.
420 Tuosyk geležimi nukirsti netrūnija ir medžiai,*
Lapai jų krenta žemyn ir ūglio jau jokio neleidžia.
Tuosyk kirsti miškus, prisimink, yra tinkamas metas.
Piestą trijų pėdų, o grūstuvę triuolėktę kirski,*
Ašį – pėdų septynių: taip geriausiai jie susijungia.*
425 Jei aštuonpėdė – iš jos dar ir kūlę gali tu iškirsti.*
Ratą sprindžių trijų išsikirsk dešimtdelniui vežimui.*
Daug esti medžių kreivų: namo parsinešk, jei surastum,*
Kokį kerui, kalnuos ieškodamas ar kur arimuos,
Ąžuolo akmeninio: juk arti toks jaučiais tvirčiausias,*
430 Kai tik tarnas Atėnės prie jo noragą pritaikęs*
Vinimis pritaisys ir dar priderins ienelę.
Arklus du pasidėjęs turėk, namuose padarytus,
Vientisą vieną, o kitą – sujungtą, bus šitaip geriausia.
Jeigu vienas sulūžtų, tai kitą jaučiams primestum.
435 Ienos iš lauro ar vinkšnos joks kirminas niekad neliečia,
Ąžuolas – kerui, noragui. Ir jaučius du – devynmečius,*
Du patinu įsigyki: jėga jų negreitai išsenka,
Turi dar didį gajumą: darbuotis tokie tinkamiausi.
Juodu niekad vagoj susipykę plūgo nelaužys,

440 ἄξειαν, τὸ δὲ ἔργον ἐτώσιον αὖθι λίποιεν.
τοῖς δ' ἅμα τεσσαρακονταετὴς αἰζηὸς ἕποιτο,
ἄρτον δειπνήσας τετράτρυφον ὀκτάβλωμον,
ὅς κ' ἔργου μελετῶν ἰθεῖάν κ' αὔλακ' ἐλαύνοι,
μηκέτι παπταίνων μεθ' ὁμήλικας, ἀλλ' ἐπὶ ἔργῳ
445 θυμὸν ἔχων· τοῦ δ' οὔ τι νεώτερος ἄλλος ἀμείνων
σπέρματα δάσσασθαι καὶ ἐπισπορίην ἀλέασθαι·
κουρότερος γὰρ ἀνὴρ μεθ' ὁμήλικας ἐπτοίηται.
φράζεσθαι δ' εὖτ' ἂν γεράνου φωνὴν ἐπακούσεις
ὑψόθεν ἐκ νεφέων ἐνιαύσια κεκληγυίης,
450 ἥ τ' ἀρότοιό τε σῆμα φέρει καὶ χείματος ὥρην
δεικνύει ὀμβρηροῦ· κραδίην δ' ἔδακ' ἀνδρὸς ἀβούτεω·
δὴ τότε χορτάζειν ἕλικας βόας ἔνδον ἐόντας.
ῥηΐδιον γὰρ ἔπος εἰπεῖν· "βόε δὸς καὶ ἅμαξαν"
ῥηΐδιον δ' ἀπανήνασθαι· "πάρα δ' ἔργα βόεσσιν."
455 φησὶ δ' ἀνὴρ φρένας ἀφνειὸς πήξασθαι ἅμαξαν·
νήπιος, οὐδὲ τὸ οἶδ'· ἑκατὸν δέ τε δούρατ' ἀμάξης,
τῶν πρόσθεν μελέτην ἐχέμεν οἰκήια θέσθαι.
εὖτ' ἂν δὴ πρώτιστ' ἄροτος θνητοῖσι φανήῃ,
δὴ τότ' ἐφορμηθῆναι, ὁμῶς δμῶές τε καὶ αὐτός,
460 αὔην καὶ διερὴν ἀρόων ἀρότοιο καθ' ὥρην,
πρωῒ μάλα σπεύδων, ἵνα τοι πλήθωσιν ἄρουραι.
ἔαρι πολεῖν· θέρεος δὲ νεωμένη οὔ σ' ἀπατήσει·
νειὸν δὲ σπείρειν ἔτι κουφίζουσαν ἄρουραν.

440 Dargi ir nebaigto darbo čia pat nenumes nenudirbę.
Vyras lai eina su jais, ketvirtą dešimtį baigęs,*
Ketvirtį duonos užkrimtęs iš kepalo aštuoniadalio.*
Darbu toks rūpinsis uoliai ir vers vagas kuo tiesiausias,
Į draugus jau daugiau nežvairuos, bet į darbą sudėjęs
445 Širdį turės. Ir nė vienas jaunesnis geriau negebėtų
Sėklų barstyti vagoj ir sėjos perteklinės išvengti.
Jaunas juk vyras visàd bendraamžių blaškomas esti.
Tuoj suklusk, kai tik balsą išgirsi klykiančios gervės,*
tarp debesų, iš aukštai, kasmetinį josios kvietimą:
450 Ši juk atneša ženklą arimui ir laiką apreiškia
Žiemai lietingai; bei širdį bejáučiam vyrui ji graužia.
Reikia šerti tuomet riestarāgius jaučius pašiūrėj.
Lengva yra juk prašyti: „paskolink ratus ir du jáučiu".
Lengva ir atsakyti: „darbų mano jaučiams pakanka".
455 Vyras, turtingas minčių, galvoja ratus pasidirbsiąs.
Bet nežino, kvailys: reiks ratams šimto lentelių.*
Jų pasirūpink iš anksto, turėk namuose atsidėjęs.
Kai tik arimo pradžia mirtingíesiems bus apreikšta jau,
Ragink tuomet savo vergus ir pats su jais susiruoški
460 Árti sausą ar drėgną, arimo metui atėjus,
Kuo anksčiau išskubėjęs, kad būtų pilniausi arimai.
Pulki pavasarį, bet neapgaus ir vasaros darbas:*
Pūdymą reiks tau apsėti, gerai išpurenus arimą.

νειὸς ἀλεξιάρη παίδων εὐκηλήτειρα.
465 εὔχεσθαι δὲ Διὶ χθονίῳ Δημήτερί θ' ἁγνῇ
ἐκτελέα βρίθειν Δημήτερος ἱερὸν ἀκτὴν
ἀρχόμενος τὰ πρῶτ' ἀρότου, ὅτ' ἂν ἄκρον ἐχέτλης
χειρὶ λαβὼν ὅρπηκι βοῶν ἐπὶ νῶτον ἵκηαι
ἔνδρυον ἑλκόντων μεσάβῳ. ὁ δὲ τυτθὸν ὄπισθεν
470 δμῳὸς ἔχων μακέλην πόνον ὀρνίθεσσι τιθείη
σπέρμα κατακρύπτων· εὐθημοσύνη γὰρ ἀρίστη
θνητοῖς ἀνθρώποις, κακοθημοσύνη δὲ κακίστη.
ὧδέ κεν ἁδροσύνῃ στάχυες νεύοιεν ἔραζε,
εἰ τέλος αὐτὸς ὄπισθεν Ὀλύμπιος ἐσθλὸν ὀπάζοι,
475 ἐκ δ' ἀγγέων ἐλάσειας ἀράχνια· καί σε ἔολπα
γηθήσειν βιότου αἱρεόμενον ἔνδον ἐόντος.
εὐοχθέων δ' ἵξεαι πολιὸν ἔαρ, οὐδὲ πρὸς ἄλλους
αὐγάσεαι, σέο δ' ἄλλος ἀνὴρ κεχρημένος ἔσται.
εἰ δέ κεν ἠελίοιο τροπῇς ἀρόῳς χθόνα δῖαν,
480 ἥμενος ἀμήσεις, ὀλίγον περὶ χειρὸς ἐέργων,
ἀντία δεσμεύων, κεκονιμένος, οὐ μάλα χαίρων,
οἴσεις δ' ἐν φορμῷ· παῦροι δέ σε θηήσονται.
ἄλλοτε δ' ἀλλοῖος Ζηνὸς νόος αἰγιόχοιο,
ἀργαλέος δ' ἄνδρεσσι καταθνητοῖσι νοῆσαι.
485 εἰ δέ κεν ὄψ' ἀρόσεις, τόδε κέν τοι φάρμακον εἴη·
ἦμος κόκκυξ κοκκύζει δρυὸς ἐν πετάλοισιν
τὸ πρῶτον, τέρπει δὲ βροτοὺς ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν,

Pūdymas saugo nuo vargo, taip pat ir vaikus iščiūčiuoja.
465 Melskis chtoniškam Dzeusui, taip pat ir skaisčiai Demetrai,*
Kad subręstų kieti grūdai, Demetros šventieji,
Kai ankstyvo arimo imiesi ir rankeną plūgo
Rankom sugriebęs, vytim per jaučių nugaras čaižai,
Traukiančių jungą diržais. Tegul iš paskos, atsilikęs,
470 Nešasi vergas kauptuką ir triūsą padidina paukščiams
Slėpdamas sėklas vagoj. Puiki tvarka juk geriausia
Žmogui mirtingam, tuo tarpu bloga tvarka juk blogiausia.
Šitaip pribrendusios varpos nusvirs visiškaĩ prie pat žemės,
Jeigu ir pats Olimpietis galiausiai suteiks gerą baigtį.
475 Tu nuo puodynių nubrauksi voratinklius ir, kaip nuspėju,
Džiaugsies gėrybių įgijęs ir jas viduje susidėsi.
Visko aptekęs pasieksi pavasarį šviesų, į kitą
Nebežiopsosi, bet kitas jau vilsis tavo pagalbos.
Jeigu gręžiantis saulei tu arsi dievišką žemę,*
480 Tai tupėdamas pjausi, mažai ką užčiuopdamas rankom,
Ryšulius dulkinus kerbsi, širdy nelabai šitas džiugins,*
Ir krepšiuose parsineši, bet retas kuris tuo žavėsis.
Dzeuso valia aigidvaldžio skirtingu metu vis skirtinga
Ir sudėtinga žmonėms mirtingíesiems ją numatyti.
485 Jeigu tu artum vėliau, štai tokià tuosyk priemonė būtų:
Kai sukukuoja gegutė lapijoje ąžuolo seno*
Pirmąsyk ir maruolius pradžiugina žemėj bekraštėj,

τῆμος Ζεὺς ὕοι τρίτῳ ἤματι μηδ' ἀπολήγοι,
μήτ' ἄρ' ὑπερβάλλων βοὸς ὁπλὴν μήτ' ἀπολείπων·
490 οὕτω κ' ὀψαρότης πρωιηρότῃ ἰσοφαρίζοι.
ἐν θυμῷ δ' εὖ πάντα φυλάσσεο, μηδέ σε λήθοι
μήτ' ἔαρ γινόμενον πολιὸν μήθ' ὥριος ὄμβρος.
πὰρ δ' ἴθι χάλκειον θῶκον καὶ ἐπαλέα λέσχην
ὥρῃ χειμερίῃ, ὁπότε κρύος ἀνέρας ἔργων
495 ἰσχάνει· ἔνθά κ' ἄοκνος ἀνὴρ μέγα οἶκον ὀφέλλοι·
μή σε κακοῦ χειμῶνος ἀμηχανίη καταμάρψει
σὺν Πενίῃ, λεπτῇ δὲ παχὺν πόδα χειρὶ πιέζῃς.
πολλὰ δ' ἀεργὸς ἀνήρ, κενεὴν ἐπὶ ἐλπίδα μίμνων,
χρηίζων βιότοιο, κακὰ προσελέξατο θυμῷ.
500 ἐλπὶς δ' οὐκ ἀγαθὴ κεχρημένον ἄνδρα κομίζειν,
ἥμενον ἐν λέσχῃ, τῷ μὴ βίος ἄρκιος εἴη.
δείκνυε δὲ δμώεσσι θέρεος ἔτι μέσσου ἐόντος·
"οὐκ αἰεὶ θέρος ἐσσεῖται· ποιεῖσθε καλιάς."
μῆνα δὲ Ληναιῶνα, κάκ' ἤματα, βουδόρα πάντα,
505 τοῦτον ἀλεύασθαι, καὶ πηγάδας, αἵ τ' ἐπὶ γαῖαν
πνεύσαντος Βορέαο δυσηλεγέες τελέθουσιν,
ὅς τε διὰ Θρῄκης ἱπποτρόφου εὐρέι πόντῳ
ἐμπνεύσας ὤρινε· μέμυκε δὲ γαῖα καὶ ὕλη·
πολλὰς δὲ δρῦς ὑψικόμους ἐλάτας τε παχείας
510 οὔρεος ἐν βήσσῃς πιλνᾷ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
ἐμπίπτων, καὶ πᾶσα βοᾷ τότε νήριτος ὕλη·

Pasiunčia Dzeusas tuoj lietų, trečioj dienoj, ir vis pila,
Bet ne daugiau negu jaučio kanopa ir ne mažiau jos.*
490 Šitaip vėlyvas arimas varžysis su ankstyvuoju.
Viską gerai širdyje laikyki ir nepražiopsoki:
Nei kai pavasaris rasis šviesus, nei metas liūtingas.
Priekalą kalvio lankyk, taip pat dirbtuvės jo šiltąsias,*
Kol dar metas žiemos, kai speigas vyrus nuo darbo
495 Laiko. Juk vyras darbštus dėl namų gali daug padaryti,
Kad nenutvertų vargai ir skurdas žiemos nelaimingos,
Ir sulysusiom rankom negniaužtum sutinusios pėdos.*
Nieko nedirbantis vyras, turėdamas tuščią vien viltį,
Turtų stokoja ir daug savo širdžiai blogybių išsako.
500 Juk negali Viltis pasirūpint stokojančiu vyru,*
Sėdinčiu leschėj dykai ir neturinčiu būtino turto.*
Savo vergams tu paaiškink, dar vasaros viduriui esant:
„Vasara ne visada bus, todėl statykit pašiūres".*
Mėnesio Lenajòno tu saugokis, blogos tai dienos,*
505 Odą diriančios jaučiams, ir šerkšno, kuris, viršum žemės*
Pučiant šiaurės Borėjui, patampa negailestingas,*
Kai pro turtingą žirgų jis Trakiją pūsdamas šiaušia*
Plačiąją jūrą: net ūžia tiek žemė, tiekos ir girios.
Daug ąžuolų aukštašakių ir daug stuomingųjų kėnių
510 Kalno tarpekly išverčia ant visą maitinančios žemės
Puldamas. Aidi tuomet nesuskaitomas ištisas miškas.

θῆρες δὲ φρίσσουσ', οὐρὰς δ' ὑπὸ μέζε' ἔθεντο,
τῶν καὶ λάχνῃ δέρμα κατάσκιον· ἀλλά νυ καὶ τῶν
ψυχρὸς ἐὼν διάησι δασυστέρνων περ ἐόντων·
515 καί τε διὰ ῥινοῦ βοὸς ἔρχεται οὐδέ μιν ἴσχει,
καί τε δι' αἶγα ἄησι τανύτριχα· πώεα δ' οὔ τι,
οὕνεκ' ἐπηεταναὶ τρίχες αὐτῶν, οὐ διάησιν
ἲς ἀνέμου Βορέω· τροχαλὸν δὲ γέροντα τίθησιν
καὶ διὰ παρθενικῆς ἁπαλόχροος οὐ διάησιν,
520 ἥ τε δόμων ἔντοσθε φίλῃ παρὰ μητέρι μίμνει
οὔ πω ἔργ' εἰδυῖα πολυχρύσου Ἀφροδίτης·
εὖ τε λοεσσαμένη τέρενα χρόα καὶ λίπ' ἐλαίῳ
χρισαμένη μυχίη καταλέξεται ἔνδοθι οἴκου,
ἤματι χειμερίῳ, ὅτ' ἀνόστεος ὃν πόδα τένδει
525 ἔν τ' ἀπύρῳ οἴκῳ καὶ ἤθεσι λευγαλέοισιν·
οὐ γάρ οἱ ἠέλιος δείκνυ νομὸν ὁρμηθῆναι,
ἀλλ' ἐπὶ κυανέων ἀνδρῶν δῆμόν τε πόλιν τε
στρωφᾶται, βράδιον δὲ Πανελλήνεσσι φαείνει.
καὶ τότε δὴ κεραοὶ καὶ νήκεροι ὑληκοῖται
530 λυγρὸν μυλιόωντες ἀνὰ δρία βησσήεντα
φεύγουσιν, καὶ πᾶσιν ἐνὶ φρεσὶ τοῦτο μέμηλεν,
οἳ σκέπα μαιόμενοι πυκινοὺς κευθμῶνας ἔχουσιν
κὰκ γλάφυ πετρῆεν. τότε δὴ τρίποδι βροτῷ ἶσοι,
οὗ τ' ἐπὶ νῶτα ἔαγε, κάρη δ' εἰς οὖδας ὁρᾶται·
535 τῷ ἴκελοι φοιτῶσιν ἀλευόμενοι νίφα λευκήν.

Uodegas drebantys žvėrys tarp savo paslėpsnių pabrunka,
Net ir odą kurių dengia kailis, nūnai net ir tuosius
Prapučia, būdamas šaltas, kurių gauruota krūtinė.
515 Skūrą net jaučio praeina ir ši sulaikyt nepajėgia.
Taip pro ožkos ilgaplaukės gaurùs jis pučia, avių gi,
Nes jų vilna tanki, prapūsti niekaip negali
Vėjo Borėjo jėga: nors ir senį suriečia į ragą.*
Pro švelniaodę merginą jisai prapūsti negali,*
520 Tos, kuri namuose prie mielosios motinos stovi,
Vìsiškai dar abejinga darbams Afroditės Auksinės.
Ši nusiprausus gerai savo švelnią odą ir riebiai
Ją įsitrynus aliejais, priguls giliausioj kertelėj,
Dieną šaltą žiemos, kai bekáulis tiesia jau koją*
525 Į beliepsnius namus, į niūriąją savo buveinę.
Saulė dar jam nenurodo, kur rasti ganymo plotus;
Betgi po šalį žmonių juodųjų ir po miestùs jų*
Klaidžioja. Šitaip blausiau visiems helėnams ji šviečia.
Tuosyk gyventojai miško, raguoti ir neraguoti,
530 Smarkiai dantim grieždami pro visai neįžengiamus klonius
Braunasi; ir visiems širdyse tik viena terūpi:
Prieglobsčio ieškant surasti slėptuvę tvirtą ir saugią,
Olą dar laisvą. Tuomet į trikojį mirtingą panašūs –*
Perlenkta šio nugara, o galva jau žiūri į žemę –
535 Blaškosi, lygiai kaip jis, kad baltojo sniego išvengtų.

καὶ τότε ἕσσασθαι ἔρυμα χροός, ὥς σε κελεύω,
χλαῖνάν τε μαλακὴν καὶ τερμιόεντα χιτῶνα·
στήμονι δ' ἐν παύρῳ πολλὴν κρόκα μηρύσασθαι·
τὴν περιέσσασθαι, ἵνα τοι τρίχες ἀτρεμέωσιν
540 μηδ' ὀρθαὶ φρίσσωσιν ἀειρόμεναι κατὰ σῶμα.
ἀμφὶ δὲ ποσσὶ πέδιλα βοὸς ἶφι κταμένοιο
ἄρμενα δήσασθαι, πίλοις ἔντοσθε πυκάσσας·
πρωτογόνων δ' ἐρίφων, ὁπότ' ἂν κρύος ὥριον ἔλθῃ,
δέρματα συρράπτειν νεύρῳ βοός, ὄφρ' ἐπὶ νώτῳ
545 ὑετοῦ ἀμφιβάλῃ ἀλέην· κεφαλῆφι δ' ὕπερθεν
πῖλον ἔχειν ἀσκητόν, ἵν' οὔατα μὴ καταδεύῃ.
ψυχρὴ γάρ τ' ἠὼς πέλεται Βορέαο πεσόντος·
ἠῷος δ' ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος
ἀὴρ πυροφόροις τέταται μακάρων ἐπὶ ἔργοις,
550 ὅς τε ἀρυσσάμενος ποταμῶν ἀπὸ αἰεναόντων,
ὑψοῦ ὑπὲρ γαίης ἀρθεὶς ἀνέμοιο θυέλλῃ
ἄλλοτε μέν θ' ὕει ποτὶ ἕσπερον, ἄλλοτ' ἄησιν
πυκνὰ Θρηικίου Βορέω νέφεα κλονέοντος.
τὸν φθάμενος ἔργον τελέσας οἶκόνδε νέεσθαι,
555 μή ποτέ σ' οὐρανόθεν σκοτόεν νέφος ἀμφικαλύψει,
χρῶτα δὲ μυδαλέον θήῃ κατά θ' εἵματα δεύσει·
ἀλλ' ὑπαλεύασθαι· μεὶς γὰρ χαλεπώτατος οὗτος
χειμέριος, χαλεπὸς προβάτοις, χαλεπὸς δ' ἀνθρώποις.
τῆμος τὤμισυ βούσ', ἐπὶ ἀνέρι τὸ πλέον εἴη

Apsaugą odos tuomet užsidėki, tau patariu šitai:
Minkštą chlamidą ir dar chitoną, siekiantį žemę;
(Reikia daug ataudų suausti į metmenį retą).*
Juo gerai apsisiausk, idant plaukai nedrebėtų
540 Ir, pakilę stačiai, ant kūno visi nesišiauštų.
O ant pėdų batus, pasiūtus iš paskersto jaučio,*
Tu susirišk. Iš vidaus padengti lai būna jie vilna.
Pirmo ožiuko vadoj, kai metas bus speigo atėjęs,
Odas tu gyslomis jaučio susiūk, kad prieglobstį rastum
545 Nuo lietaus, užsimetęs ant nùgaros. Savo gi galvai
Vilnos kepurę turėk, idant ausų nesušlaptum.
Šaltas juk rytmetis aušta, kai veržias žvarbusis Borėjas
Rytą virš žemės, ir kai iš dangaus, žvaigždėmis padabinto,
Rūkas nuo darbo derlingus laukus laimingũjų užkloja:
550 Drėgmę semdamas jis iš nuolat tekančių upių,
Kyla tiesiai aukštyn virš žemės nuo vėjo gūsingo.
Kartais pradeda lyti į vakarą, kartais tik pučia,
Kai nuo Trakų Borėjas atvaro debesis tankius.
Jį pralenkdamas darbą užbaik ir namopi sugrįžki,
555 Juodas idant debesis iš dangaus tavęs neapsuptų,
Kūno šlapiu nepaverstų, kiaurai nepralytų drabužių.
Reikia to vengti: šis mėnuo yra iš visų pats sunkiausias,
Darganų pilnas, sunkus gyvuliams, sunkus mirtingíesiems.
Tuosyk jaučiams tik pusę, o žmogui arčiau jau link viso*

560 ἁρμαλιῆς· μακραὶ γὰρ ἐπίρροθοι εὐφρόναι εἰσίν.
ταῦτα φυλασσόμενος τετελεσμένον εἰς ἐνιαυτὸν
ἰσοῦσθαι νύκτας τε καὶ ἤματα, εἰς ὅ κεν αὖτις
Γῆ πάντων μήτηρ καρπὸν σύμμικτον ἐνείκῃ.
εὖτ' ἂν δ' ἑξήκοντα μετὰ τροπὰς ἠελίοιο
565 χειμέρι' ἐκτελέσει Ζεὺς ἤματα, δή ῥα τότ' ἀστὴρ
Ἀρκτοῦρος προλιπὼν ἱερὸν ῥόον Ὠκεανοῖο
πρῶτον παμφαίνων ἐπιτέλλεται ἀκροκνέφαιος·
τὸν δὲ μέτ' ὀρθογόη Πανδιονὶς ὦρτο χελιδὼν
ἐς φάος ἀνθρώποις, ἔαρος νέον ἱσταμένοιο.
570 τὴν φθάμενος οἴνας περιταμνέμεν· ὣς γὰρ ἄμεινον.
ἀλλ' ὁπότ' ἂν φερέοικος ἀπὸ χθονὸς ἂμ φυτὰ βαίνῃ
Πληιάδας φεύγων, τότε δὴ σκάφος οὐκέτι οἰνέων,
ἀλλ' ἅρπας τε χαρασσέμεναι καὶ δμῶας ἐγείρειν·
φεύγειν δὲ σκιεροὺς θώκους καὶ ἐπ' ἠῶ κοῖτον
575 ὥρῃ ἐν ἀμήτου, ὅτε τ' ἠέλιος χρόα κάρφει·
τημοῦτος σπεύδειν καὶ οἴκαδε καρπὸν ἀγινεῖν
ὄρθρου ἀνιστάμενος, ἵνα τοι βίος ἄρκιος εἴη.
ἠὼς γὰρ τ' ἔργοιο τρίτην ἀπομείρεται αἶσαν·
ἠώς τοι προφέρει μὲν ὁδοῦ, προφέρει δὲ καὶ ἔργου,
580 ἠώς, ἥ τε φανεῖσα πολέας ἐπέβησε κελεύθου
ἀνθρώπους, πολλοῖσι δ' ἐπὶ ζυγὰ βουσὶ τίθησιν.
ἦμος δὲ σκόλυμός τ' ἀνθεῖ καὶ ἠχέτα τέττιξ
δενδρέῳ ἐφεζόμενος λιγυρὴν καταχεύετ' ἀοιδὴν

560 Davinio duok, nes juk esti tam ilgos naktys palankios.
Šitai stebėk atidžiai, iki kol užsibaigiančių metų
Dienos ir naktys taps lygios, bei vėl iš naujo ims vesti*
Kuo įvairiausius vaisius visų mūsų motina Žemė.
Kai po saulėgrįžos Dzeusas dienų šešiasdešimt užbaigia,*
565 Darganas nešančių, būtent tada šviesulys pasirodo:
Iš šventosios tėkmės Okeano pakyla Arktūras,*
Šviesdamas pirmąjį syk sutemoj dangaus vakarinio.
Tuoj po jo pasirodo šaiži kregždẽ Pandijono*
Žvilgsniui žmonių, vos tik ima naujai pavasaris rastis.
570 Vynmedžius imkis genėti pralenkdamas ją: taip geriausia.*
Bet kai nãmo nešėja nuo žemės ant augalo šliaužia,*
Taip vengdama Plejadžių, ne laikas jau vynmedžius kaupti.*
Pjautuvus imkis tuomet galąsti ir žadinti vergus,
Venk pavėsingų suolelių ir miego ligi pat ryto
575 Derliaus ėmimo metu, kai saulė svilina odą.
Reikia skubėti tada ir nešti derlių namopi,
Keliantis rytą anksti, kad turtas pakankamas būtų.
Rytas juk trečiąją dalį darbų parūpina žmogui;
Rytas pristato prie kelio, pristato jis ir prie darbo;
580 Rytas, kuomet pasirodo, nužymi daugeliui kryptį
Tarpe žmonių, tuosyk jaučių jis daugeliui uždeda jungą.
Kai pražysta auksinis dagys ir cikados triukšmingos*
Medy sėdėdamos lieja žemyn savo skardžiąją giesmę

πυκνὸν ὑπὸ πτερύγων θέρεος καματώδεος ὥρῃ,
585 τῆμος πιόταταί τ' αἶγες καὶ οἶνος ἄριστος,
μαχλόταται δὲ γυναῖκες, ἀφαυρότατοι δέ τοι ἄνδρες
εἰσίν, ἐπεὶ κεφαλὴν καὶ γούνατα Σείριος ἄζει,
αὐαλέος δέ τε χρὼς ὑπὸ καύματος· ἀλλὰ τότ' ἤδη
εἴη πετραίη τε σκιὴ καὶ βίβλινος οἶνος
590 μᾶζά τ' ἀμολγαίη γάλα τ' αἰγῶν σβεννυμενάων
καὶ βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας μή πω τετοκυίης
πρωτογόνων τ' ἐρίφων· ἐπὶ δ' αἴθοπα πινέμεν οἶνον
ἐν σκιῇ ἑζόμενον, κεκορημένον ἦτορ ἐδωδῆς,
ἀντίον ἀκραέος Ζεφύρου τρέψαντα πρόσωπα·
595 κρήνης δ' αἰενάου καὶ ἀπορρύτου, ἥ τ' ἀθόλωτος,
τρὶς ὕδατος προχέειν, τὸ δὲ τέτρατον ἱέμεν οἴνου.
δμωσὶ δ' ἐποτρύνειν Δημήτερος ἱερὸν ἀκτὴν
δινέμεν, εὖτ' ἂν πρῶτα φανῇ σθένος Ὠρίωνος,
χώρῳ ἐν εὐαεῖ καὶ ἐυτροχάλῳ ἐν ἀλωῇ·
600 μέτρῳ δ' εὖ κομίσασθαι ἐν ἄγγεσιν. αὐτὰρ ἐπὴν δὴ
πάντα βίον κατάθηαι ἐπάρμενον ἔνδοθι οἴκου,
θῆτά τ' ἄοικον ποιεῖσθαι καὶ ἄτεκνον ἔριθον
δίζησθαι κέλομαι· χαλεπὴ δ' ὑπόπορτις ἔριθος·
καὶ κύνα καρχαρόδοντα κομεῖν – μὴ φείδεο σίτου –
605 μή ποτέ σ' ἡμερόκοιτος ἀνὴρ ἀπὸ χρήμαθ' ἕληται.
χόρτον δ' ἐσκομίσαι καὶ συρφετόν, ὄφρα τοι εἴη
βουσὶ καὶ ἡμιόνοισιν ἐπηετανόν. αὐτὰρ ἔπειτα

Iš po sparnų ištisai, per kankinantį vasaros metą,
585 Tuolaik ir ožkos riebiausios, ir vynas būna geriausias.
Moterys – pačios gašliausios, o vyrai – labiausiai paliegę*
Esti, kai į kelius ir galvą Sirijus plieskia;
Kūnas išdžiūna dėl karščio. Tuomet lai tebūna iš karto
Juodas šešėlis uolos, taip pat ir biblietiškas vynas,*
590 Pieniška duona miežinė ir pienas ožkų išžindytų,*
Ir ganytos miške telyčios mėsa, dar beveršės,*
Ar dar jauniklių ožiukų. Tuomet gerk tviskantį vyną,
Kur šešėly prisėdęs, maistu pasotinęs širdį,
Kreipdamas savąjį veidą link pučiančio smarkiai Zefyro.*
595 O iš šaltinio, kuris per amžius teka, nedrumstas,
Tris prisipilki vandens, o ketvirtąją vyno įlieki.
Vergus paragink iškulti Demetros šventąjį grūdą,
Kai pirmąkart pasirodo skliaute stiprus Orijonas,
Vietoj, kur vaikščioja oras, ir ten, kur grendymas lygus.
600 Dar gerai atmatuok juos saiku į indus. Ir kai jau
Visą turtą sudėsi namie, jį glaudžiai sukrovęs,
Prievaizdu kokį benamį paskirk ir mergą bevaikę,*
Raginu, susiieškok, nes merga vaikinga – tai vargas.
Šunį dar aštriadantį laikyk, nešykštėdamas maisto,
605 Dieną kad miegantis vyras gėrybių tavų nenugriebtų.*
Kraiko ir pašarų prisivežk tu tiek, kad jų būtų
Jaučiams ir mulams lig soties. Po to vergams savo leiski

δμῶας ἀναψῦξαι φίλα γούνατα καὶ βόε λῦσαι.
εὖτ' ἂν δ' Ὠρίων καὶ Σείριος ἐς μέσον ἔλθῃ
610 οὐρανόν, Ἀρκτοῦρον δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος Ἠώς,
ὦ Πέρση, τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε βότρυς·
δεῖξαι δ' ἠελίῳ δέκα τ' ἤματα καὶ δέκα νύκτας,
πέντε δὲ συσκιάσαι, ἕκτῳ δ' εἰς ἄγγε' ἀφύσσαι
δῶρα Διωνύσου πολυγηθέος. αὐτὰρ ἐπὴν δὴ
615 Πληιάδες θ' Ὑάδες τε τό τε σθένος Ὠρίωνος
δύνωσιν, τότ' ἔπειτ' ἀρότου μεμνημένος εἶναι
ὡραίου· πλειὼν δὲ κατὰ χθονὸς ἄρμενος εἴη.

εἰ δέ σε ναυτιλίης δυσπεμφέλου ἵμερος αἱρεῖ·
εὖτ' ἂν Πληιάδες σθένος ὄβριμον Ὠρίωνος
620 φεύγουσαι πίπτωσιν ἐς ἠεροειδέα πόντον,
δὴ τότε παντοίων ἀνέμων θυίουσιν ἀῆται·
καὶ τότε μηκέτι νῆας ἔχειν ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ,
γῆν δ' ἐργάζεσθαι μεμνημένος ὥς σε κελεύω.
νῆα δ' ἐπ' ἠπείρου ἐρύσαι πυκάσαι τε λίθοισιν
625 πάντοθεν, ὄφρ' ἴσχωσ' ἀνέμων μένος ὑγρὸν ἀέντων,
χείμαρον ἐξερύσας, ἵνα μὴ πύθῃ Διὸς ὄμβρος.
ὅπλα δ' ἐπάρμενα πάντα τεῷ ἐγκάτθεο οἴκῳ,
εὐκόσμως στολίσας νηὸς πτερὰ ποντοπόροιο·
πηδάλιον δ' εὐεργὲς ὑπὲρ καπνοῦ κρεμάσασθαι·
630 αὐτὸς δ' ὡραῖον μίμνειν πλόον, εἰς ὅ κεν ἔλθῃ·

Mielas kojas ištiesti ir jáučiu abu iškinkyti.
Kai Orijonas kartu su Sirijum vidurį skliauto*
610 Vėlei pasieks, o Arktūrą išvys Aušra rožiapirštė,*
Persai, tuomet nuraškyk visas kekes savo ūky,
Dešimt dienų jas saulei ir dešimt nakčiai paskleiski,
Dar pridenki penkioms, o šeštą į indus išspauski,
Dovanas baisiai džiugaus Dioniso. Tačiau, kai ims leistis
615 Su Plejadėm Hijadės, taip pat ir stiprus Orijonas,*
Tuosyk tu prisimink, kad árti bus tinkamas laikas:*
Metai pilnai apsisukę ir vėl susijungia virš žemės.

Jei tave noras apims keliauti per jūrą audringą
Tuo metu, kai Plejadės grubumo stipraus Orijono
620 Vengia ir į ūkanotą čia pat pasineria jūrą,
Tuosyk, kai vėjų visókių aplinkui siautėja gūsiai,*
Tuosyk laivų nelaikyk jau ilgiau tamsiojoje jūroj.
Žemę savo įdirbk, prisimindamas tai, ką liepiu tau.
Laivą ištempk sausumon, paramstyk iš visur jį aplinkui
625 Akmenimis, idant vėjų drėgnų siautimus atlaikytų.
Kaištį ištrauk, kad lietus nesupūdytų, Dzeuso atsiųstas.
Įrangą visą sutvarkęs savuos namuos susidėki,
Laivo sparnus sulankstyk tvarkingai, keliautojo jūrų;*
O gražiai padirbìntą vairãirklį džiauki virš dūmų.*
630 Pats gi laiko plaukimui palauk, kol vėl jis ateisiąs:

καὶ τότε νῆα θοὴν ἅλαδ᾽ ἑλκέμεν, ἐν δέ τε φόρτον
ἄρμενον ἐντύνασθαι, ἵν᾽ οἴκαδε κέρδος ἄρηαι·
ὥς περ ἐμός τε πατὴρ καὶ σὸς μέγα νήπιε Πέρση
πλωΐζεσκ᾽ ἐν νηυσὶ βίου κεχρημένος ἐσθλοῦ.
635 ὅς ποτε καὶ τυίδ᾽ ἦλθε πολὺν διὰ πόντον ἀνύσσας
Κύμην Αἰολίδα προλιπὼν ἐν νηὶ μελαίνῃ,
οὐκ ἄφενος φεύγων οὐδὲ πλοῦτόν τε καὶ ὄλβον,
ἀλλὰ κακὴν πενίην, τὴν Ζεὺς ἄνδρεσσι δίδωσιν·
νάσσατο δ᾽ ἄγχ᾽ Ἑλικῶνος ὀιζυρῇ ἐνὶ κώμῃ,
640 Ἄσκρῃ, χεῖμα κακῇ, θέρει ἀργαλέῃ, οὐδέ ποτ᾽ ἐσθλῇ.
τύνη δ᾽, ὦ Πέρση, ἔργων μεμνημένος εἶναι
ὡραίων πάντων, περὶ ναυτιλίης δὲ μάλιστα.
νῆ᾽ ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ᾽ ἐνὶ φορτία θέσθαι·
μείζων μὲν φόρτος, μεῖζον δ᾽ ἐπὶ κέρδει κέρδος
645 ἔσσεται, εἴ κ᾽ ἄνεμοί γε κακὰς ἀπέχωσιν ἀήτας.

εὖτ᾽ ἂν ἐπ᾽ ἐμπορίην τρέψας ἀεσίφρονα θυμὸν
βούληαι χρέα τε προφυγεῖν καὶ λιμὸν ἀτερπέα,
δείξω δή τοι μέτρα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
οὔτέ τι ναυτιλίης σεσοφισμένος οὔτέ τι νηῶν·
650 οὐ γάρ πώ ποτε νηί γ᾽ ἐπέπλων εὐρέα πόντον,
εἰ μὴ ἐς Εὔβοιαν ἐξ Αὐλίδος, ᾗ ποτ᾽ Ἀχαιοὶ
μείναντες χειμῶνα πολὺν σὺν λαὸν ἄγειραν
Ἑλλάδος ἐξ ἱερῆς Τροίην ἐς καλλιγύναικα.

Greitąjį laivą tuomet nuleisk į jūrą ir tankiai
Kroviniais jį pripildyk, kad pelno namõ parsivežtum,
Tėvas kaip mano ir tavo, kvaily tu, Persai, didžiausias,
Plaukiojo jūrom laivais, stokodamas būtino turto.
635 Jis kitados ir čionai atvyko per plačiąją jūrą
Savo juoduoju laivu, ajolietišką Kimę palikęs,*
Bėgdamas ne nuo gėrybių ar pertekliaus, ir ne nuo laimės,
Bet nuo skurdo bjauraus, kurį Dzeusas vyrams suteikia.
Apsigyveno šalia Helikono, vargingame kaime,*
640 Askroj, kur bloga tiek žiemą, tiek vasarą – niekad negera.
Tujen, Persai, atmink, kad laikas tinkamas esti
Kiekvienam iš darbų, o labiausiai tai tinka laivybai.
Mažą laivą tu girk, bet į didelį krovinį dėki.
Juk krovinys didesnis virš pelno pelną didesnį*
645 Tau suteiks, jei tik vėjai grėsmingus gūsius sutramdys.

Jei į prekybą nukeipęs tu savo kvailąją širdį
Trokši pabėgt nuo skolų ir nuo kankinančio bado,
Tau nurodysiu dėsnius be perstojo šniokščiančių marių,
Nors ir neišmanau gerai nei laivų, nei laivybos.
650 Juk ligi šiol dar laivu neplaukęs jūra plačiąja,
Tik iš Aulidės Eubojon, ten, kur kitados daug achajų*
Žiemą visą pralaukę surinko kariuomenę gausią
Iš šventosios Heladės į Troją, moterim gražią.

ἔνθα δ' ἐγὼν ἐπ' ἄεθλα δαΐφρονος Ἀμφιδάμαντος
655 Χαλκίδα τ' εἲς ἐπέρησα· τὰ δὲ προπεφραδμένα πολλὰ
ἆθλ' ἔθεσαν παῖδες μεγαλήτορος· ἔνθά μέ φημι
ὕμνῳ νικήσαντα φέρειν τρίποδ' ὠτώεντα.
τὸν μὲν ἐγὼ Μούσῃς Ἑλικωνιάδεσσ' ἀνέθηκα,
ἔνθά με τὸ πρῶτον λιγυρῆς ἐπέβησαν ἀοιδῆς.
660 τόσσόν τοι νηῶν γε πεπείρημαι πολυγόμφων·
ἀλλὰ καὶ ὣς ἐρέω Ζηνὸς νόον αἰγιόχοιο·
Μοῦσαι γάρ μ' ἐδίδαξαν ἀθέσφατον ὕμνον ἀείδειν.
ἤματα πεντήκοντα μετὰ τροπὰς ἠελίοιο,
ἐς τέλος ἐλθόντος θέρεος, καματώδεος ὥρης,
665 ὡραῖος πέλεται θνητοῖς πλόος· οὔτέ κε νῆα
καυάξαις οὔτ' ἄνδρας ἀποφθείσειε θάλασσα,
εἰ δὴ μὴ πρόφρων γε Ποσειδάων ἐνοσίχθων
ἢ Ζεὺς ἀθανάτων βασιλεὺς ἐθέλῃσιν ὀλέσσαι·
ἐν τοῖς γὰρ τέλος ἐστὶν ὁμῶς ἀγαθῶν τε κακῶν τε.
670 τῆμος δ' εὐκρινέες τ' αὖραι καὶ πόντος ἀπήμων·
εὔκηλος τότε νῆα θοὴν ἀνέμοισι πιθήσας
ἑλκέμεν ἐς πόντον φόρτόν τ' ἐς πάντα τίθεσθαι.
σπεύδειν δ' ὅττι τάχιστα πάλιν οἶκόνδε νέεσθαι,
μηδὲ μένειν οἶνόν τε νέον καὶ ὀπωρινὸν ὄμβρον
675 καὶ χειμῶν' ἐπιόντα Νότοιό τε δεινὰς ἀήτας,
ὅς τ' ὤρινε θάλασσαν ὁμαρτήσας Διὸς ὄμβρῳ
πολλῷ ὀπωρινῷ, χαλεπὸν δέ τε πόντον ἔθηκεν.

Ten aš į rungtynes, kovingojo Amfidamanto,*
655 Į Chalkidę plaukiau, nes buvo daug pažadėję
Prizų suteikti vaikai didžiadvasiai: ten, aš sakau jums,
Himnu savu nugalėjęs trikojį gavau su ąselėm.
Jį paaukojau aš Mūzoms, gyvenančioms ant Helikono,*
Kur pirmą kartą mane jos nukreipė skambiajai giesmei.
660 Tiek tik laivų pažinau, taip gausiai kniedytais šonais,
Bet ir taip pasakysiu tau valią Dzeuso Aigvaldžio.*
Mūzos mane juk išmokė nepaprastą himną giedoti.
Jau penkioliktai dienai po saulės apsigręžimo
Einant link pabaigos, per kankinantį vasaros metą,
665 Imtis tinkamas laikas maruoliams plaukimo: nei laivo
Nesudaužysi, nei vyrų tu mariose nepražudysi,
Jeigu nebent Poseidonas, galingas kratytojas žemės,
Ar nemariųjų karalius, pats Dzeusas, panors sunaikinti:
Galioje jų juk yra vienodai, kas gera ir bloga.
670 Tuolaik pastovūs ir gūsiai, ir jūra yra maloninga:
Nerūpestingas tuomet, patikėjęs greitąjį laivą
Vėjams, į jūrą nuleisk ir visą prekių pakrauki.
Bet skubėk kuo greičiau atgal į namus parkeliauti.
Vyno tu jauno nelauk ir vėlyvos vasaros liūčių,
675 Bei ateinant žiemos ir Noto šuorų baisingų,*
Kai jis šiaušia marias išvien su liūtimis Dzeuso,
Vasarai jau besibaigiant, ir daro jūrą siaubingą.*

ἄλλος δ’ εἰαρινὸς πέλεται πλόος ἀνθρώποισιν·
ἦμος δὴ τὸ πρῶτον, ὅσον τ’ ἐπιβᾶσα κορώνη
680 ἴχνος ἐποίησεν, τόσσον πέταλ’ ἀνδρὶ φανήῃ
ἐν κράδῃ ἀκροτάτῃ, τότε δ’ ἄμβατός ἐστι θάλασσα·
εἰαρινὸς δ’ οὗτος πέλεται πλόος. οὔ μιν ἔγωγε
αἴνημ’· οὐ γὰρ ἐμῷ θυμῷ κεχαρισμένος ἐστίν·
ἁρπακτός· χαλεπῶς κε φύγοις κακόν· ἀλλά νυ καὶ τὰ
685 ἄνθρωποι ῥέζουσιν ἀιδρείῃσι νόοιο·
χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσιν.
δεινὸν δ’ ἐστὶ θανεῖν μετὰ κύμασιν· ἀλλά σ’ ἄνωγα
φράζεσθαι τάδε πάντα μετὰ φρεσὶν ὡς ἀγορεύω.
μηδ’ ἐν νηυσὶν ἅπαντα βίον κοίλῃσι τίθεσθαι,
690 ἀλλὰ πλέω λείπειν, τὰ δὲ μείονα φορτίζεσθαι·
δεινὸν γὰρ πόντου μετὰ κύμασι πήματι κύρσαι,
δεινὸν δ’ εἴ κ’ ἐπ’ ἄμαξαν ὑπέρβιον ἄχθος ἀείρας
ἄξονα καυάξαις καὶ φορτία μαυρωθείη.

μέτρα φυλάσσεσθαι· καιρὸς δ’ ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.
695 ὡραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ οἶκον ἄγεσθαι,
μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πόλλ’ ἀπολείπων
μήτ’ ἐπιθεὶς μάλα πολλά· γάμος δέ τοι ὥριος οὗτος.
ἡ δὲ γυνὴ τέτορ’ ἡβώοι, πέμπτῳ δὲ γαμοῖτο.
παρθενικὴν δὲ γαμεῖν, ὥς κ’ ἤθεα κεδνὰ διδάξεις·
700 τὴν δὲ μάλιστα γαμεῖν, ἥτις σέθεν ἐγγύθι ναίει,

Kitas plaukimas žmonėms jau tik pavasarį būna:*
Tuolaik, kai pirmąjį syk tokio dydžio kaip žengianti varna
680 Įspaudą žemėj palieka, štai šitoks žmonėms pasirodo
Figmedžio lapas ant ūglio, tuomet bus ir marios palankios.
Tuosyk pavasarį būna plaukimas. Bet pats aš jo niekaip
Negiriu: jis mano širdžiai džiugumo jokio neteikia:
Trumpas labai ir sunku išvengti nelaimės: Bet žmonės
685 Net ir dabar šitaip daro stokodami sveikojo proto.
Turtai gyvybę atstoja nelaimėliams šiems mirtingíesiems.*
Siaubas pražūti yra tarp bangų. Bet tau štai ką siūlau:
Viską šitai širdy apsvarstyk, ką sakiau jau ne sykį,
Ir į laivus gaubtašonius visų gėrybių nedėki,
690 Bet didesniąją dalį palik, o mažesnę pakrauki.
Siaubas juk jūroj yra tarp bangų nelaimę sutikti.
Siaubas ir jei ant vežimo, per didelį svorį uždėjęs,*
Ašį sulaužytum: šitaip tu krovinį visą prarastum.

Paisyk visad ribų, juk visų geriausia – tai saikas.*
695 Žmoną, laikui atėjus, į savo namus parsiveski,*
Kai lig trečios dešimties nelabai jau būsią betrūkstant,
Ar nelabai daug virš to. Tada vedyboms pats metas.
Keturis ji lai dar bręsta, penktais po brandos tu ją veski;*
Vis dar mergelę tu vesk, kad išauklėtum tinkamo būdo;*
700 Tą visų pirma tu vesk, kuri prie tavęs įsikūrus,*

πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰδών, μὴ γείτοσι χάρματα γήμῃς.
οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληίζετ' ἄμεινον
τῆς ἀγαθῆς, τῆς δ' αὖτε κακῆς οὐ ῥίγιον ἄλλο,
δειπνολόχης, ἥ τ' ἄνδρα καὶ ἴφθιμόν περ ἐόντα
705 εὕει ἄτερ δαλοῖο καὶ ὠμῷ γήραϊ δῶκεν.
εὖ δ' ὄπιν ἀθανάτων μακάρων πεφυλαγμένος εἶναι.
μηδὲ κασιγνήτῳ ἶσον ποιεῖσθαι ἑταῖρον·
εἰ δέ κε ποιήσῃ, μή μιν πρότερος κακὸν ἔρξεις,
μηδὲ ψεύδεσθαι γλώσσης χάριν· εἰ δέ σέ γ' ἄρχῃ
710 ἤ τι ἔπος εἰπὼν ἀποθύμιον ἠὲ καὶ ἔρξας,
δὶς τόσα τείνυσθαι μεμνημένος· εἰ δέ κεν αὖτις
ἡγῆτ' ἐς φιλότητα, δίκην δ' ἐθέλῃσι παρασχεῖν,
δέξασθαι· δειλός τοι ἀνὴρ φίλον ἄλλοτε ἄλλον
ποιεῖται· σὲ δὲ μή τι νόος κατελεγχέτω εἶδος.
715 μηδὲ πολύξεινον μηδ' ἄξεινον καλέεσθαι,
μηδὲ κακῶν ἕταρον μηδ' ἐσθλῶν νεικεστῆρα.
μηδέ ποτ' οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ
τέτλαθ' ὀνειδίζειν, μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων.
γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
720 φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης·
εἰ δὲ κακὸν εἴπῃς, τάχα κ' αὐτὸς μεῖζον ἀκούσαις.
μηδὲ πολυξείνου δαιτὸς δυσπέμφελος εἶναι·
ἐκ κοινοῦ πλείστη τε χάρις δαπάνη τ' ὀλιγίστη.

Viską gerai sužiūrėjęs, kad juoko nekiltų kaimynams.
Nieko negali geriau juk vyras įgyti nei gerą
Žmoną, vėlgi baisiau nebūna nieko už blogą:
Tikrą pietų pasalūnę: tokia ir vyrą galingą*
705 Svilina net be ugnies ir be laiko senatvę suteikia.
Keršto dievų palaimingų, be to, nemarių, pasisaugok
Ir niekada savo broliui lygaus nedaryk jokio draugo.
Jeigu ir padarytum, tai pirmas blogai nesielki
Ir nemeluok vien liežuvio palaimai: o jeigu įžeistų
710 Ar kokį žodį nemielą pasakęs, ar kaip pasielgęs,
Dvigubai tiek atmokėk prisiminęs: o jeigu ir vėlei
Linktų jis į draugystę ir atpildą siektų pasiūlyt,
Tu tai priimk. Nes niekingas toks vyras, kuris kaskart kitą
Daro draugu. Ką mąstai, neatskleisk tu išraiška savo.
715 Lai nevadina per daug nesvetingu tavęs ar svetingu,
Ar nedorųjų draugu, arba kilniųjų kvotėju.
Ir niekada pražūtingo neturto, veriančio širdį,
Žmogui nedrįski prikaišiot – tai duoda dievai amžinieji.
Lobis brangiausias yra žmonėse – tai liežuvio taupumas,
720 O didžiausia palaima, kai juda jis pagal saiką.
Jeigu ką bloga šnekėtum – daugiau pats atgal tuoj išgirstum.
Ir bendroje puotoje, gausioje svečių, siautulingas
Tu nebūk: juk palaima didžiausia, o išlaidos mažos.

μηδέ ποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον
725 χερσὶν ἀνίπτοισιν μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν·
οὐ γὰρ τοί γε κλύουσιν, ἀποπτύουσι δέ τ' ἀράς.
μηδ' ἄντ' ἠελίου τετραμμένος ὀρθὸς ὀμείχειν·
αὐτὰρ ἐπεί κε δύῃ, μεμνημένος, ἔς τ' ἀνιόντα,
730 μὴδ' ἀπογυμνωθείς· μακάρων τοι νύκτες ἔασιν·
729 μήτ' ἐν ὁδῷ μήτ' ἐκτὸς ὁδοῦ προβάδην οὐρήσεις·
731 ἑζόμενος δ' ὅ γε θεῖος ἀνήρ, πεπνυμένα εἰδώς,
ἤ' ὅ γε πρὸς τοῖχον πελάσας εὐερκέος αὐλῆς.
μηδ' αἰδοῖα γονῇ πεπαλαγμένος ἔνδοθι οἴκου
ἱστίῃ ἐμπελαδὸν παραφαινέμεν, ἀλλ' ἀλέασθαι.
735 μηδ' ἀπὸ δυσφήμοιο τάφου ἀπονοστήσαντα
σπερμαίνειν γενεήν, ἀλλ' ἀθανάτων ἀπὸ δαιτός.
757 μηδέ ποτ' ἐν προχοῇς ποταμῶν ἅλαδε προρεόντων
758 μηδ' ἐπὶ κρηνάων οὐρεῖν, μάλα δ' ἐξαλέασθαι,
759 μηδ' ἐναποψύχειν· τὸ γὰρ οὔ τοι λώϊόν ἐστιν.
737 μηδέ ποτ' αἰενάων ποταμῶν καλλίρροον ὕδωρ
ποσσὶ περᾶν πρίν γ' εὔξῃ ἰδὼν ἐς καλὰ ῥέεθρα,
χεῖρας νιψάμενος πολυηράτῳ ὕδατι λευκῷ.
740 ὃς ποταμὸν διαβῇ κακότητ' ἰδὲ χεῖρας ἄνιπτος,
τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἄλγεα δῶκαν ὀπίσσω.
μηδ' ἀπὸ πεντόζοιο θεῶν ἐν δαιτὶ θαλείῃ
αὖον ἀπὸ χλωροῦ τάμνειν αἴθωνι σιδήρῳ.
μηδέ ποτ' οἰνοχόην τιθέμεν κρητῆρος ὕπερθεν

Ir niekada nenuliek beauštant tviskančio vyno,
725 Dzeusui, rankų neplovęs, taip pat ir kitiems nemaruoliams.*
Šie juk tokių neišklauso ir auką nedelsiant išspjauna.
Ir prieš saulę tiesus besigręžiančią tu nesišlapink,*
Bet, atsimink, tik tuomet, kai ši jau leidžias ar kyla.
730 Ir nebūk nusirengęs: palaimintiems naktys priklauso.*
729 Ir ant kelio arba šalia kelio nemyžk, kai eini juo:
731 Juk dievobaimingas vyras tai daro protingai – pritūpęs,*
Ar palei sieną prislinkęs gerai apsaugoto kiemo.
Ir namų viduje, susitepęs sėkla paslėpsnius,*
Židinio link nesirodyk, bei viso šito privenki.
735 Ir parsiradęs namo jau po šermenų gedulingų*
Tu atžalų nepradėk, nebent po puotos nemaruolių.
757 Ir niekada į srovę link jūros tekančios upės*
758 Ar į šaltinį nemyžk, bei šalinkis šito labiausiai.
759 Ir kitaip nesilengvink – nėra padoriau juk nė kiek tai.
737 Ir niekada amžinųjų, gražiai srovenančių, upių*
Pėsčias nekirsk, bet pirma pasimelsk, stebėdamas tėkmę,
Ir nusiprauski rankas skaidriame vandeny maloniajam.
740 Tas, kas į upę įžengia nedoras ir rankų neplovęs,
Tokiu dievai pasibodi ir kančią atgal jam suteikia.
Beigi nuo penkiašakio, per šventę dievų gausingiausią,*
Tu nekirpki sausų geležim blizgiąja nuo gyvo.
Ir niekada vyno samčio nedėk iš viršaus ant kratero,*

745 πινόντων· ὀλοὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ μοῖρα τέτυκται.
μηδὲ δόμον ποιῶν ἀνεπίξεστον καταλείπειν,
μή τοι ἐφεζομένη κρώξει λακέρυζα κορώνη.
μηδ' ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπιρρέκτων ἀνελόντα
ἔσθειν μηδὲ λόεσθαι, ἐπεὶ καὶ τοῖς ἔπι ποινή.
750 μηδ' ἐπ' ἀκινήτοισι καθίζειν, οὐ γὰρ ἄμεινον,
παῖδα δυωδεκαταῖον, ὅ τ' ἀνέρ' ἀνήνορα ποιεῖ,
μηδὲ δυωδεκάμηνον· ἴσον καὶ τοῦτο τέτυκται.
μηδὲ γυναικείῳ λουτρῷ χρόα φαιδρύνεσθαι
ἀνέρα· λευγαλέη γὰρ ἐπὶ χρόνον ἔστ' ἐπὶ καὶ τῷ
755 ποινή. μηδ' ἱεροῖσιν ἐπ' αἰθομένοισι κυρήσας
756 μωμεύειν ἀΐδηλα· θεός νύ τε καὶ τὰ νεμεσσᾷ.
760 ὧδ' ἔρδειν· δεινὴν δὲ βροτῶν ὑπαλεύεο φήμην·
φήμη γάρ τε κακὴ πέλεται, κούφη μὲν ἀεῖραι
ῥεῖα μάλ', ἀργαλέη δὲ φέρειν, χαλεπὴ δ' ἀποθέσθαι.
φήμη δ' οὔ τις πάμπαν ἀπόλλυται, ἥντινα πολλοὶ
λαοὶ φημίξουσι· θεός νύ τίς ἐστι καὶ αὐτή.

765 ἤματα δ' ἐκ Διόθεν πεφυλαγμένος εὖ κατὰ μοῖραν
πεφραδέμεν δμώεσσι· τριηκάδα μηνὸς ἀρίστην
ἔργα τ' ἐποπτεύειν ἠδ' ἁρμαλιὴν δατέασθαι,
εὖτ' ἂν ἀληθείην λαοὶ κρίνοντες ἄγωσιν.
αἵδε γὰρ ἡμέραι εἰσὶ Διὸς παρὰ μητιόεντος·
770 πρῶτον ἔνη τετράς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ·

745 Kol dar puota, juk dėl to pražūtingas likimas ištinka.
Ir statydamas namą neužbaigto jo nepaliki,
Tam, kad nutūpusi varna triukšmingai kranksėt negalėtų.*
Ir nenaudoki tų indų, kuriais dar nėra paaukota*
Valgymui ar prausimui, kadangi dėl to bus nelaimių.
750 Ir ant daiktų nejudrių sėdėti vaikui netinka*
Dvylikos vos dar dienų, tai vyrą nevyrišką daro,
Dvylikos mėnesių irgi: juk šitai tą patį iššaukia.
Ir nesiprausk vandeny, kuriame jau moteris maudės*
Būdamas vyras: tokiam ilgainiui ateis pražūtingas
755 Atpildas: Ir jei užtiksi kur nors aukojimą šventą –
756 Tik paslapčių nepaniekink: juk dievas tokiais pasibodi.*
760 Šitaip daryk: ir baisaus iš mirtingųjų saugokis Gando.*
Gandas juk tampa ir blogas, bei lengva labai jį pakelti,
Nešti jau daros skausminga, sunku po to nusimesti.
Gandas juk niekad visai nepražūna, jei jį vis kartoja
Daugel žmonių: juk ir pats jis esti nūnai lyg dievaitis.

765 Šias dienas įsimink tu gerai pagal tvarką iš Dzeuso,*
Ir išaiškink vergams: trisdešimtą dieną geriausia
Darbus apžvelgti, taip pat padalinti davinius maisto,
Jeigu tik žmonės teisingai išaiškinę ja vadovausis.*
Dienos šios juk yra pagal Dzeusą, protingą tarėją.
770 Šventosios dienos pirma, ketvirta ir dar septintoji,*

(τῇ γὰρ Ἀπόλλωνα χρυσάορα γείνατο Λητώ)
ὀγδοάτη δ' ἐνάτη τε. δύω γε μὲν ἤματα μηνὸς
ἔξοχ' ἀεξομένοιο βροτήσια ἔργα πένεσθαι,
ἑνδεκάτη δὲ δυωδεκάτη τ' ἄμφω γε μὲν ἐσθλαὶ,
775 ἡμὲν ὄις πείκειν ἠδ' εὔφρονα καρπὸν ἀμᾶσθαι,
ἡ δὲ δυωδεκάτη τῆς ἑνδεκάτης μέγ' ἀμείνων·
τῇ γάρ τοι νῇ νήματ' ἀερσιπότητος ἀράχνης
ἤματος ἐκ πλείου, ὅτε τ' ἴδρις σωρὸν ἀμᾶται·
τῇ δ' ἱστὸν στήσαιτο γυνὴ προβάλοιτό τε ἔργον.
780 μηνὸς δ' ἱσταμένου τρεισκαιδεκάτην ἀλέασθαι
σπέρματος ἄρξασθαι· φυτὰ δ' ἐνθρέψασθαι ἀρίστη.
ἕκτη δ' ἡ μέσση μάλ' ἀσύμφορός ἐστι φυτοῖσιν,
ἀνδρογόνος δ' ἀγαθή· κούρῃ δ' οὐ σύμφορός ἐστιν,
οὔτε γενέσθαι πρῶτ' οὔτ' ἄρ γάμου ἀντιβολῆσαι.
785 οὐδὲ μὲν ἡ πρώτη ἕκτη κούρῃ γε γενέσθαι
ἄρμενος, ἀλλ' ἐρίφους τάμνειν καὶ πώεα μήλων,
σηκόν τ' ἀμφιβαλεῖν ποιμνήιον ἤπιον ἦμαρ·
ἐσθλὴ δ' ἀνδρογόνος· φιλέοι δέ κε κέρτομα βάζειν
ψεύδεά θ' αἱμυλίους τε λόγους κρυφίους τ' ὀαρισμούς.
790 μηνὸς δ' ὀγδοάτῃ κάπρον καὶ βοῦν ἐρίμυκον
ταμνέμεν, οὐρῆας δὲ δυωδεκάτῃ ταλαεργούς.
εἰκάδι δ' ἐν μεγάλῃ πλέῳ ἤματι ἵστορα φῶτα
γείνασθαι· μάλα γάρ τε νόον πεπυκασμένος ἔσται.
ἐσθλὴ δ' ἀνδρογόνος δεκάτη, κούρῃ δέ τε τετρὰς

Šioj pagimdė Letò Apoloną ginklais auksiniais.
Dar aštunta, devinta, dvi dienos pilnėjant mėnuliui,*
Esti palankios labai mirtingíesiems darbus nutriūsti.
O vienuoliktą dieną ir dvyliktą, geros abidvi,*
775 Tinka apkirpti avis, tiek dosnų derlių nuimti.
Dvylikta vis tik yra už vienuoliktą daug pranašesnė
Nes joj mezga gijas ore besisklaidantis voras,
Ištisą dieną, tuomet ir Gudruolė krūvą sau kaupia:*
Tuosyk stakles pasistačius lai moteris metas į darbą.
780 Mėnesiui dar bepilnėjant tu tryliktos visgi privenki
Sėjai pradėti, tačiau puiki augalams ji sodinti.
Nepalanki augalams šeštoji vidurio baisiai,
Bet gimdyti berniuką gera, tačiau ne mergaitę:
Nei visų pirma užgimt, nei po to į santuoką žengti.
785 Ir net pirmosios šešios nėra mergaitei palankios
Gimti, bet ožiukus ir bandas avinų iškastruoti,
Bei atitvert gyvuliams ganyklas diena palankiausia:
Gimti berniukui – gera: jie bus mėgstantys kandžiai kalbėti,
Vylius klastingus, žodžius ir suokalbius regzt paslaptingus.*
790 Mėnesio dieną aštuntą ir kuilį, ir baubiantį jautį
Reikia kastruot, o mulus daug dirbančius – dvyliktą dieną.
Didžiąją dvidešimtą, vidurdienį, tikras išminčius*
Gimsta. Juk labiausiai sumanūs esti tą dieną.
Gimti berniukui gera dešimta, ketvirta bus mergaitei

795 μέσσῃ· τῇ δέ τε μῆλα καὶ εἰλίποδας ἕλικας βοῦς
καὶ κύνα καρχαρόδοντα καὶ οὐρῆας ταλαεργοὺς
πρηΰνειν ἐπὶ χεῖρα τιθείς. πεφύλαξο δὲ θυμῷ
τετράδ' ἀλεύασθαι φθίνοντός θ' ἱσταμένου τε
ἄλγεα θυμοβορα· μάλα τοι τετελεσμένον ἦμαρ.
800 ἐν δὲ τετάρτῃ μηνὸς ἄγεσθ' εἰς οἶκον ἄκοιτιν,
οἰωνοὺς κρίνας οἳ ἐπ' ἔργματι τούτῳ ἄριστοι.
πέμπτας δ' ἐξαλέασθαι, ἐπεὶ χαλεπαί τε καὶ αἰναί·
ἐν πέμπτῃ γάρ φασιν Ἐρινύας ἀμφιπολεύειν
Ὅρκον γεινόμενον, τὸν Ἔρις τέκε πῆμ' ἐπιόρκοις.
805 μέσσῃ δ' ἑβδομάτῃ Δημήτερος ἱερὸν ἀκτὴν
εὖ μάλ' ὀπιπεύοντα ἐυτροχάλῳ ἐν ἀλωῇ
βάλλειν, ὑλοτόμον τε ταμεῖν θαλαμήια δοῦρα
νήιά τε ξύλα πολλά, τά τ' ἄρμενα νηυσὶ πέλονται·
τετράδι δ' ἄρχεσθαι νῆας πήγνυσθαι ἀραιάς.
810 εἰνὰς δ' ἡ μέσση ἐπὶ δείελα λώιον ἦμαρ·
πρωτίστη δ' εἰνὰς παναπήμων ἀνθρώποισιν·
ἐσθλὴ μὲν γάρ θ' ἥ γε φυτευέμεν ἠδὲ γενέσθαι
ἀνέρι τ' ἠδὲ γυναικί, καὶ οὔ ποτε πάγκακον ἦμαρ.
παῦροι δ' αὖτε ἴσασι τρισεινάδα μηνὸς ἀρίστην
815 ἄρξασθαί τε πίθου καὶ ἐπὶ ζυγὸν αὐχένι θεῖναι
βουσὶ καὶ ἡμιόνοισι καὶ ἵπποις ὠκυπόδεσσι
νῆα <τε> πολυκλήιδα θοὴν εἰς οἴνοπα πόντον
εἰρύμεναι· παῦροι δέ τ' ἀληθέα κικλήσκουσιν.

795 Vidurio; dargi avis ir jaučius šleivus, riestarãgius,
Šunį prie to aštriadantį ir sunkiai dirbantį mulą,
Dėdamas ranką, jaukinkis. Tačiau ketvirtosios privenki*
Ir širdyje pasisaugok tiek augant, tiek dylant mėnuliui,
Skausmo, graužiančio baisiai, šią dieną labai sudėtingą.
800 Žmoną namo parsivesk ketvirtą mėnesio dieną*
Paukščių ženklus ištyręs, kurie šiam veiksmui geriausi.*
Bet penktų tu privenki, kadangi jos sunkios ir rūsčios:*
Sakoma, kad penktoje Erinijos rastis padėjo*
Priesaikai, gimdė kurią Eridė, žodlaužų siaubui.*
805 Vidurio septintoje Demetros šventąjį grūdą,*
Ypač gerai apžiūrėjęs, paberk ant grendymo lygaus.
Medžių kirtėją pasiųsk prikirsti trobesiui rąstų
Ir laivams daug lentų, tinkamiausių laivui suręsti.
Dieną ketvirtą pradėk laivus siauruosius statyti.
810 Vidurio devintoji diena vakarop pagerėja,
O devintoji pradžios žmonėms visiškai nekenksminga:
Šioji esti gera tiek sodinti, tiek ir gimdyti
Vyrą ir moterį: itin bloga ji niekad nebūna.
Vėlgi, mažai kas težino: trečia po devynias geriausia*
815 Vyno ąsočiui pradėti ir jungą ant sprando užmauti
Jaučiams ir asilėnams, taip pat ir žirgams mikliakojams.
Greitąjį laivą daugsuolį į jūrą vyno tamsumo
Tu nuleisk; juk mažai kas teisingai šią dieną vadina.

τετράδι δ' οἶγε πίθον – περὶ πάντων ἱερὸν ἦμαρ –
820 μέσσῃ. παῦροι δ' αὖτε μετεικάδα μηνὸς ἀρίστην
ἠοῦς γεινομένης· ἐπὶ δείελα δ' ἐστὶ χερείων.

αἵδε μὲν ἡμέραι εἰσὶν ἐπιχθονίοις μέγ' ὄνειαρ·
αἱ δ' ἄλλαι μετάδουποι, ἀκήριοι, οὔ τι φέρουσαι,
ἄλλος δ' ἀλλοίην αἰνεῖ, παῦροι δέ τ' ἴσασιν·
825 ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ
τάων. εὐδαίμων τε καὶ ὄλβιος, ὃς τάδε πάντα
εἰδὼς ἐργάζηται ἀναίτιος ἀθανάτοισιν,
828 ὄρνιθας κρίνων καὶ ὑπερβασίας ἀλεείνων.

Ketvirtoje tu ąsotį atvožk: iš visų ji švenčiausia
820 Vidurio. Retas bežino, kad po antros dešimties eis,
Auštant rytui, geriausia. Bet vakaro link taps prastesnė.

Dienos šios juk yra žemiečiams didžiulė palaima.
Kitos tik atsitiktinės, vis mainos, neatneša nieko.
Giria kiekvienas vis kitą, tačiau mažai kas išmano.
825 Kartais pamote būna diena ir motina kartais.
Tas palaimingas yra ir klestintis, kas visa šitai*
Puikiai perpratęs dirba, nekaltas prieš nemirtingúosius,
828 Paukščių pažindamas ženklus ir vengiantis peržengti ribą.*

Komentarai

Metų ciklas*

Mėnuo	Žvaigždės	Gamta	Darbai	Eil.
Rugsėjis	Sirijus daugiausia pasirodo naktį	Prasideda lietūs	Medžių kirtimas	419
Spalis				
Lapkritis	Pateka Plejadės Pateka Orijonas	Gervių migracija	Arimo metas	384 448 619
Gruodis	Saulėgrįža		Vėlyvas arimas	479
Sausis	Lenajono mėnuo			504
Vasaris	Arktūras pateka prieš aušrą	Matomos kregždės	Vynmedžių genėjimas	564
Kovas				
Balandis	Plejadės būna pasislėpusios	Auga figmedžių lapai		385
Gegužė	Pateka Plejadės		Jūrų prekyba. Derliaus nuėmimas	678 383 571
Birželis	Saulėgrįža. Pateka Orijonas		Kūlimas	597
Liepa	Pateka Sirijus	Žydi dagys	Puota	582
Rugpjūtis			Jūrų prekyba	663
Rugsėjis	Pateka Arktūras; Sirijus ir Orionas tiesiai pietuose		Vynuogių skynimas	609

* Pagal M. L. West (1996), 253.

1–10. Kai kurie antikiniai šaltiniai nurodo, kad ne visuose poemos tekstuose buvo aptinkamas šis įvadas (pirmosios 10 eilučių). Galbūt tai susiję su rapsodų praktika, kuomet, prieš pradedant giesmę, invokacija dievams būdavo pritaikoma pagal vietovę ar šventę, kurioje giesmė buvo atliekama. Visgi tai buvo privaloma epinio kūrinio dalis. Galbūt todėl kreipiamasi būtent į Pijerijos Mūzas. Invokacijoje aptinkame tris kreipimusis: į Mūzas, į Dzeusą ir galiausiai – į brolį Persą.

1. Mūzos Pijerijietės – *Teogonijoje* Hesiodas kreipiasi į Helikono Mūzas, tačiau *Darbuose ir dienose* į Mūzas iš Pijerijos – vietovės, esančios centrinėje graikų Makedonijos dalyje, netoli Olimpo. *Teogonijoje* Hesiodas nurodo, kad jos yra gimusios būtent Pijerijoje (Hes. *Theog.* 53–63). Šiame kūrinyje jis tarsi bando pasišaukti jas iš Pijerijos į savo gyvenamą Bojotiją, taigi atgal į Helikoną. Mūzos, kurios kadais pasirinko ir įkvėpė Hesiodą būti dainiumi (659[1]), atlieka tarpininkių vaidmenį jam kreipiantis į Dzeusą.

[1] Skaitmenys komentare be konkretaus kūrinio nuorodos nukreipia į *Darbų ir dienų* eilutes.

2. Dzeusą, pašlovinkit savąjį tėvą – Hesiodas tradiciškai kreipiasi į Mūzas, prašydamas, kad jos pašlovintų savo tėvą. Tokiu būdu yra pereinama prie Dzeuso, kuris buvo atsakingas už teisingumo sritį, kuri yra viena pagrindinių temų, nagrinėjamų poemoje. Kaip matyti toliau, žemiškasis teisingumas gali būti iškreipiamas paperkant teisėjus (karalius), todėl Hesiodui yra svarbi aukštesnė, dieviška teisingumo instancija. Priešingai nei Homero poemų pradžiose, kur centrinės figūros yra Achilas ir Odisėjas, t. y. žemiškieji herojai, čia centrine figūra pasirenkamas Dzeusas, kuris gali atstatyti prarastą teisingumą.

3–8. Mūzų šlovinanti giesmė prabyla Hesiodo lūpomis, taigi Hesiodas į Dzeusą kreipiasi vienu balsu kartu su Mūzomis. Jis jaučia, jog tiesioginis kreipimasis į vyriausiąjį dievą negali būti pakankamai reikšmingas. Lygiai taip pat įkvėptas Mūzų, Hesiodas vėliau perduoda ir paties Dzeuso valią (661–662). Taigi, galima sakyti, kad ir visa poema yra paremta dieviško teisingumo principais ir patvirtinta paties Dzeuso. Šiose eilutėse Hesiodas parodo Dzeuso galybę, kur tik nuo jo vieno priklauso, kuriame kraštutinume gali atsidurti žmogus.

9. Tu nuspręski teisingai – šis kreipimasis yra skirtas Dzeusui, teisingumo gynėjui.

10. Persui – Tai pagrindinis poemos adresatas. Tik 633 eilutėje sužinome, kad jis yra Hesiodo brolis. Po to, kai Perso papirkti teisėjai (karaliai) jam neteisingai priteisė Hesiodo palikimo dalį, pastarasis bando parodyti, jog teisingo ir doro žmogaus gyvenimas yra daug naudingesnis nei sukčiaus. Jis nesiekia atgauti sau priklausančios dalies, tačiau bando apsaugoti brolį ir visus skaitytojus nuo neteisingo gyvenimo ateityje.

11. Ne viena padermė Eridžių – Eridė yra ginčo ar nesantaikos deivė. Nors *Teogonijoje* yra minima tik viena, tačiau *Darbuose ir dienose* atsiranda jau dvi Eridės: geroji ir blogoji. Geroji yra kilni ir sąžininga, įkurdinta žemės šaknyse ir pasiekiama darbu, tuo tarpu blogoji yra piktavalė ir pagiežinga. Hesiodas kompozicijos požiūriu dažnai lygina du kraštutinumus, tarsi parodydamas abi galimybių puses. Abi Eridės yra gimusios iš Nakties (*Niktės*, Hes. *Theog.* 123–124). *Iliadoje* nurodoma, kad Niktė, arba Naktis, yra dievų tramdytoja, todėl blogoji Eridė yra bū-

tinasis blogis, gimęs kartu su gėriu (Hom. *Il.* XIV, 259). Pasak filosofo Empedoklio, viskas yra judinama dviejų jėgų – meilės ir neapykantos. Hesiodas užsimena, kad blogoji Eridė nėra mylima žmonių, tačiau, dievų valia, yra vienodai gerbiama (15–16).

Nors atrodo neįprasta, tačiau geroji Eridė sukelia pozityvią nesantaiką, kurią tiksliau galima įvardinti kaip varžymosi dvasią – gr. *agon* (*ἀγών*) (žr. 23–26 komentarą). Būtent Eridės sukelta nesantaika tarp trijų deivių dėl gražiausios titulo įplieskė legendinį Trojos karą.

Vertime paliekamas originalus dievybės vardas, nesistengiant jo pakeisti į lietuviškai skambančią abstrakciją (pvz. Nesantaika), kadangi vertimas turėtų tik neigiamą konotaciją ir neteisingai perteiktų dvejopą Hesiodo Erinijų prigimtį. Be to, tokia yra ir lietuviška šio vardo vertimo tradicija. Toliau tekste dažniausiai abstrakcijos verčiamos tiesiogiai, kadangi turi aiškiai apibrėžtą reikšmę (pvz.: Gėda, Padorumas, Viltis ir t. t.)

17. Pirmagimę savo – turima omeny, kad geroji Eridė yra gimusi anksčiau nei blogoji.

19. Žemės šaknyne – tai nereiškia, kad Eridė yra sena kaip pasaulis, tačiau ji yra esminis žmonių išgyvenimo principas: viskas pasiekiama per darbą, bet jo vaisiai yra paslėpti.

23. Namais pasirūpint – gr. *oikos* (οἶκος). Čia turimas omenyje visas namų ūkis tiek fizine, tiek ir žmogiškųjų santykių, t. y. šeimos ir jai priklausančių vergų, prasme.

23–26. Aprašoma agonistinė graikų dvasia, kuriama gerosios Eridės. Kaimynų atveju kalbama ne apie piktavališką pavydą, o tokį, kuris skatina vienam dirbti uoliau už kitą, idant žmogui netektų pavydėti, tačiau jis pats keltų pavydą kitiems. Taip pat parodoma, kaip amatininkai kovoja dėl ekonominės gerovės, elgetos dėl išgyvenimo, o dainiai – dėl pelningesnių užsakymų. Iš įrašų yra žinomos įvairių profesijų varžybos, tokių kaip puodžių, gydytojų ar skulptorių. Tačiau kartais toks teigiamas varžymasis pavirsdavo į piktavališkas kovas. Hesiodas vienoje eilutėje mini tiek elgetas, tiek dainius. Kadangi pastarieji su savo giesmėmis klajodavo iš vietos į vietą, galbūt tai yra Hesiodo saviironija ir susitapatinimas su pirmaisiais.

29. Kai po agorą šlaistaisi – Hesiodas tikriausiai turi omenyje, kad Persas, paviliotas blogosios Eridės, agorose klausosi kitų žmonių teisinių ginčų, taip bandydamas įgyti daugiau suktų argumentų savo byloje prieš jį patį.

31. Pakankamas derlius – gr. *bios* (*βίος*). Žodis reiškia tiek patį gyvenimą, tiek gyvenimo būdą arba išteklius ir turtą, reikalingą išgyventi. Tai sunkiai vienu žodžiu išverčiamas konceptas, todėl ir šiame vertime skirtinguose kontekstuose verčiamas skirtingai (31, 232 – derlius; 42 – gyvybės šaltinis, 316, 501, 577, 634 – (būtinas / pakankamas) turtas; 689 – gėdybės). Šiuo atveju *bios* suprantamas kaip būtinos maisto atsargos išgyvenimui iki kito derliaus.

34. Bet progos antros neturėsi – Hesiodas tikriausiai turi omenyje, kad Persas neturės pakankamai lėšų dar vienam teisiniam ginčui su juo. Todėl siūlo pagaliau imtis sąžiningos veiklos ir užsidirbti pačiam.

38–39. Karaliams [...]/ Dovių rijikams – Čia minimi karaliai nėra tai, ką mes vadiname šiuo žodžiu. Tai vietos valdančioji klasė, turinti politinę galią, taip pat atsakinga už teisines funkcijas[2]. *Teogonijoje* He-

siodas apie juos atsiliepia pagarbiai, kaip apie šaunius vyrus, kurie sugeba taikiai ir teisingai išspręsti ginčus (Hes. *Theog.* 81–93).

41. Kiek gėrybių didžių dedešvoj arba asfodele – tai augalai, naudoti kaip pigiausias ir paprasčiausias maistas vargingų žmonių mityboje. Teofrastas mini, kad asfodelo sėklos buvo skrudinamos, stiebas – kepamas, o svogūnėlis sutrinamas su figomis (Theophr. *Hist. Pl.* VII, 13.3). Hesiodas nori pasakyti, kad geriau valgyti tokį paprastą maistą nei prabangius patiekalus, įgytus nesąžiningu būdu. Panaši mintis aptinkama ir Biblijoje: „Tas truputis, kurį turi teisusis, vertingesnis už daugelio nedorėlių turtą" (*Ps* 37,16).

42–57. Hesiodas įterpia Prometėjo mitą, kuriuo bando paaiškinti žmogiškų vargų prigimtį. Žmonija kadais prarado galimybę gyventi be rūpesčių, kadangi Titanas Prometėjas Olimpo puotos metu apgavo Dzeusą nesuteikdamas jam prideramo mėsos davi-

---

[2] Polių valdančiosios klasės atsiradimas ir įtaka plačiau aptariami David W. Tandy ir Walter C. Neale įžangoje į Hesiodo kūrinius (14–15 psl.) Jie mano, kad pradžioje jie buvo atsakingi už išteklių paskirstymą, o prasidėjus didžiajai kolonizacijai jų galia tik dar labiau išaugo, nes jie turėjo kapitalo prisidėti prie naujų prekybos kelių.

nio (Hes. *Theog.* 535–616). Supykęs Dzeusas paslėpė pragyvenimo šaltinį giliai žemėje ir atėmė iš žmonių ugnį. Prometėjas nesiėmė veiksmų dėl pirmojo dalyko, tačiau atvogė atgal žmonėms ugnį, paslėpęs ją nendrės stiebe. Pasak kai kurių mitų, žmonės iš molio buvo sukurti būtent Prometėjo (Paus. X, 4.3), todėl Dzeusas ir pasirinko juos kaip keršto objektą. Homerinis himnas Apolonui pasakoja, kad tiek žmonės, tiek dievai yra kilę iš Titanų, o būtent prieš juos Dzeusas kovojo dėl valdžios. Todėl atrodo, kad Dzeusas turėjo pakankamą priežastį bausti žmones, kaip Titano Japeto sūnaus Prometėjo kūrinį. 240 eilutėje Hesiodas taip pat mini kolektyvinę bausmę dėl vieno nedoro individo poelgių.

45. Vairairklį savo virš dūmų – laivairklis tokiu būdu būdavo išdžiovinamas ir apsaugomas nuo pelėsio ir puvinio. Hesiodas prekybą laivais laiko vengtinu užsiėmimu, kurio tenka imtis tik kraštutiniu atveju.

48. Prometėjas – vardas, reiškiantis „numatantis į priekį".

51. Atvogė – manymas, kad žmogus gavo ugnį vagystės būdu, yra aptinkamas ir kitose kultūrose. Tai

paremta manymu, kad ugnis priklauso ne Žemės sričiai, bet dangaus, ten, kur dega saulė ir iš kur atkeliauja žaibas.

53–54. Eilutės beveik identiškos *Teogonijos* 559–560.

60–105. Aprašomas Pandoros mitas. Dzeusas, suteikęs žmonijai dvi bausmes (atėmęs ugnį ir paslėpęs pragyvenimo šaltinį žemėje), galiausiai paskiria ir trečiąją, kadangi Prometėjas vieną panaikino, sugrąžindamas žmonėms atgal ugnį. Taigi, Dzeusas paliepia sukurti neatremiamai žavingą, tačiau suktą moterį, kuri sukeltų blogį visai žmonijai. Kiekvienas dievas Pandorai suteikia tokias savybes, kokias sritis kuruoja: Hefaistas, kaip kalvystės dievas, imasi kurti žmogiškąjį pavidalą (nors paprastai su keramika siejamas Prometėjas, tačiau šiame kontekste jis negalėjo būti pasitelktas); amatų globėja Atėnė suteikia jai gebėjimą austi; Afroditė, meilės deivė, įkvepia meilės ir apžavų menų; Hermis – be kitko, vagių ir sukčių globėjas, suteikia Pandorai klastingą būdą. Prie išorinio Pandoros puošimo prisideda ir kitos dievybės: Peito – gundymo ir įtikinėjimo personifikacija, kartu su Charitėmis, grožio ir grakštumo deivėmis, padabina ją auksiniais karoliais; Horos – metų

laikų personifikacijos, papuošia pavasariniais žiedais. Prometėjo mitas taip pat aprašytas Hesiodo *Teogonijoje* (Hes. *Theog.* 535–593).

68. Hermiui, vėlių palydovui ir Argo žudikui – viena iš Hermio funkcijų buvo palydėti vėles į mirusiųjų pasaulį. Argas buvo šimtaakis sargas, kuriam Hera paskyrė saugoti telyčia paverstą Ijo, vieną iš Dzeuso meilužių. Pastarasis pavedė Hermiui nužudyti Argą. Šis, apsimetęs piemeniu, sugebėjo užmigdyti visas Argo akis savo ilgomis istorijomis ir galiausiai jį nugalabijo. Toks epitetas taip pat siejamas su Hermio, kaip vagių dievo, funkcija, kuomet šis padėdavo išvengti vienos iš vagių kliūčių – sarginių šunų.

70. Šlubius šaunusis – t. y. Dzeuso ir Heros sūnus Hefaistas. Pagal Hesiodą, Hera jį pagimdė pati viena, nesugulusi su Dzeusu (Hes. *Theog.* 927–929). Jis arba jau gimė šlubas, arba susižalojo, kuomet motina nusviedė jį nuo Olimpo į Lemno salą dėl jo bjaurios išvaizdos.

73. Dievaitėm Charitėm – *Teogonijoje* nurodoma, kad Charites pagimdė Okeano dukra Eurinomė. Jų vardai buvo Aglaja, Eufrosinė ir Talija (Hes. *Theog.* 907–909).

81. Pandora pavadino – pagal graikišką (liaudies) etimologiją, Pandora turėtų būti verčiama kaip „visų apdovanota". Hesiodas ją aprašo būtent pagal tokį aiškinimą. Visi dievai suteikia Pandorai po kokią nors būdo savybę ar išorinę dovaną. Vardas gali būti interpretuojamas ir kaip „visų dovana", t. y. visų Olimpo dievų dovana žmonėms. Manoma, kad seniau Pandora buvo Žemės deivė, kurios epitetas Pandora būtų verčiamas kaip „viską duodanti". Galbūt todėl Hesiodas jos sukūrimą aprašo kaip chtonišką, iš žemės ir vandens, o ne dangiškos prigimties.

83. Vylius didžius – tikriausiai toks apibūdinimas parodo, kad juos sudėtinga perkopti, įveikti. Šiuos vylius galima įsivaizduoti kaip iš aukštai užgriūnančią bangą, kuri nugramzdina žmogų atgal į gelmes.

84–89. Epimetėjas – Prometėjo brolis, pasižymintis priešingomis savybėmis. Jo vardas reiškia „išmintingas po laiko". Todėl, nors Prometėjas, numatydamas nelaimes, perspėjo nepriimti jokių dovanų iš Dzeuso, Epimetėjas jo nepaklausė ir pasiliko Pandorą. Ir tik po laiko suprato, kad buvo apgautas.

91. Nuošalyje nuo sunkumų – čia sunkumais tikriausiai yra laikomas darbas. Po to, kai žmogui būtinas pragyvenimo šaltinis buvo paslėptas po žeme, ir po to, kai buvo sukurta moteris, eikvojanti vyro išteklius (374–375, 704), žmonėms kilo nuolatinis išgyvenimo rūpestis.

93. Greitai [...] nuo nedorybių – ši eilutė yra tapati *Odisėjos* XIX giesmės 360-tajai ir laikoma vėlesniu įterpiniu.

94. Puodynės – tai ne dėžė ar skrynia, tačiau didžiulė puodynė (gr. *pithos, πίθος*), kurioje būdavo laikomos maisto atsargos. Tokias turėjo ir Dzeusas savo rūmuose, iš vienos semdamas gėrybes, iš kitos – blogybes (Hom. *Od.* XXIV, 527–528). Hesiodas nenurodo, iš kur Epimetėjas gavo tokią puodynę. V a. po Kr. filosofas neoplatonikas Proklas, komentavęs *Darbus ir dienas*, manė, kad Prometėjas šią puodynę gavo iš Dioniso palydovų satyrų ir padėjo ją pas Epimetėją, įspėdamas jį nepriimti Pandoros. Hesiodo tyrinėtojas Paulas Mazonas rašo, jog Prometėjas tikriausiai įtikino satyrus pavogti puodynę su blogybėmis iš Dzeuso, kuris ketino jas anksčiau ar vėliau paskleisti žmonėms.

96. Viltis – graikams apima tiek gerų, tiek blogų dalykų lūkestį. Verta pastebėti, kad puodynė ir Pandora abi buvo pagamintos iš molio ir jose glūdėjo blogybės. Jei puodynėje lieka vien viltis, tai ir Pandoroje tikriausiai turėjo slypėti toks pats atitikmuo. Vėlesni mitai pasakoja, kad būtent iš Pandoros ir Epimetėjo dukters Piros ir Prometėjo sūnaus Deukalijono atgimė visa žmonija, prieš tai paskandinta Dzeuso pasiųsto tvano. Taigi, nors, pasak Hesiodo, moteryse slypi visos nelaimės, ten pat slypi ir viltis.

106–201. Mitas apie penkias žmonių kartas. Pats mitas yra labai senas ir aptinkamas daugelyje kultūrų, todėl tikrai nesugalvotas paties Hesiodo. Kaip matyti iš šumerų ir babiloniečių karalių sąrašų, anksčiau buvo manoma, jog pirmieji karaliai gyvendavo ir valdydavo net po kelis tūkstantmečius. Panašus kartų mitas yra aptinkamas ir indų kultūroje. Tuo tarpu zoroastristai tikėjo, kad zoroastrizmas išgyvens 4 skirtingus amžius, kurie atitinka keturias medžio šakas. Šios buvo pagamintos iš keturių skirtingų metalų: aukso, sidabro, plieno ir geležies. Tokią viziją dievas Ahura Mazda atskleidė pranašui Zaratustrai. Kadangi Hesiodas aprašo paprasto žemdirbio vargus,

jam taip pat reikalingas savas paaiškinimas, iš kur yra atsiradę visi žmonių sunkumai.

108. Kaip iš ten pat atsirado dievai ir žmonės mirtingi – Hesiodas nepateikia šio pasakojimo *Darbuose ir dienose*, tačiau pasakoja apie skirtingas žmonijos kartas. Iš *Teogonijos* sužinome, kad dievai yra kilę iš Gajos – personifikuotos žemės. Tuo tarpu *Darbuose ir dienose* aprašytas Pandoros sukūrimas iš tos pačios žemės. Kiti Antikos autoriai nurodo, kad ir visa žmonija Prometėjo buvo sukurta iš žemės ir vandens (Apollod. *Bibl.* I, 7.1; Pl. *Prot.* 320 d–321 e). Todėl tiek dievų, tiek ir žmonių prigimtinė medžiaga yra tokia pati.

Kai kurie tyrinėtojai laiko šią eilutę atsiradus vėliau, būtent dėl teiginio, jog dievai ir žmonės yra sukurti iš tos pačios medžiagos. Galbūt ši eilutė turėjo paaiškinti 112-ąją, kur auksinė karta gyveno tarsi dievai. Kita vertus, Hesiodas *Teogonijoje* pasakoja, kad kadais žmonės ir dievai gyveno kartu (Hes. *Theog.* 353, 586).

109. Auksinę – tikriausiai nereikia suprasti tiesiogiai, kad žmonės buvo padaryti iš aukso. Šis žodis apibūdina teigiamas savybes, kurias turėjo tiek ši kar-

ta, tiek auksas: vertingas, tyras ir nepažeidžiamas (negendantis). Auksas nesioksiduoja, taigi yra nepaveikus laikui, tačiau gali būti sunaikintas kitais būdais. Taip ir ši karta gyveno tyra ir nepaveikiama laiko, vis dėlto pasmerkta mirčiai. Tačiau ji nėra sunaikinama staiga. Žmonės miršta vienas po kito ir taip atsiduria po žeme. Galiausiai jie įgauna naują funkciją – tampa gerosiomis dvasiomis (daimonais), kurie sergsti teisingumą žemėje (žr. 122).

111. Jie gyveno prie Krono – t. y. pačioje laikų pradžioje. Kronas taip pat buvo laikomas gausaus derliaus globėju.

114. Kojos ir rankos niekad nekito – t. y. nerodė jokių senėjimo ženklų vietose, kur jie pastebimi geriausiai.

116. Miego lyg įveikti, numirdavo – *Teogonijoje* nurodoma, kad Miegas (gr. *Hypnos*, Ὕπνος) yra Mirties (gr. *Thanatos*, Θάνατος) brolis (Hes. *Theog.* 756). Graikai manė, kad mirti miegant yra pats geriausias būdas išeiti iš šio pasaulio (pvz.: Hom. *Od.* XVIII, 201–202; Hdt. I, 31.3–5).

120. Pertekę [...] laimingiesiems – šį eilutė pacituota tik Diodoro ir dažnai praleidžiama viduramžių rankraščiuose. Todėl dažnai ir leidėjų dedama į laužtinius skliaustus, kaip abejotino autentiškumo.

122. Tapo jie daimonais žemės – tai tarsi tarpininkai tarp dievų ir žmonių pasaulio. Pavadinimas kilęs iš graikiško veiksmažodžio *daiesthai* (*δαίεσθαι*), reiškiančio „padalinti, paskirstyti". Todėl daimonai seka žmones per jų gyvenimą dalydami laimę arba nelaimes.

122. Malone didžiojo Dzeuso – nors Hesiodas tvirtino, kad auksinė karta klestėjo valdant Kronui, tačiau daimonais jie tampa jau Dzeuso valdymo laiku, kadangi viena iš Dzeuso funkcijų – moralinio teisingumo globa.

124–125. Šios eilutės yra tapačios 254–255 eilutėms, todėl manoma, jog šioje vietoje jos yra patekusios per klaidą.

124. Sergsti jie teisingumą ir stebi darbus niekingus – Homero dievai patys atlieka žmonių elgsenos stebėjimus, keliaudami po žemę apsimetę keleiviais.

Tuo tarpu Hesiodas šią funkciją perleidžia daimonams, kurie veikia kaip tarpininkai tarp žmonių ir dievų.

125. Apsisiautę migla – tokiu būdu dievai tampa nematomi ir gali būti šalia žmonių.

126. Karališką garbę – karaliai visada turėdavo pirmąjį pasirinkimą grobio ar dovanų dalybų metu.

127–139. Sidabrinė žmonių karta, priešingai nei auksinė, nesugebėjo gyventi bendruomeniškai. Jie vaizduojami kaip amžini vaikai, niekada nesubręstantys protiškai ir dėl to nesugebantys sutramdyti savo išdidumo bei ambicijų. Tai jiems atneša nelaimes ir pražūtį. Vienintelis panašumas su dievais – amžina jaunystė. Tačiau dievai yra brandūs ir nemirtingi, todėl išmintingi. Tai juos skiria nuo sidabrinės kartos žmonių.

134. Puikybės baisios – tai graikiškas *hubris* (ὕβϱις), kuris gali būti verčiamas ir kaip įžūlumas. Jis yra antonimas graikiškai sąvokai *dike* (δίϰη), kuri apima teisingumą ir visas kitas teigiamas žmogiškąsias savybes.

136. Nei atnašaut nenorėjo aukų – atrodo, kad sidabrinė karta vis dar gyveno „tarsi dievai“, tačiau jie

nebepasiekdavo tokio brandos laipsnio, koks būdingas dievams.

141. Esti po žemėm – ši karta, kaip ir pirmoji, nebuvo pasiųsta į Hadą, tačiau liko po žeme. Tai ne tokia palanki vieta kaip auksinės kartos, kuri klaidžioja kaip daimonai žemės paviršiumi, tačiau vis tiek geresnė nei būsimų kartų, kurios keliauja į požemių karalystę.

145. Jai iš uosio – uosis buvo naudojamas karių ietims gaminti. Tas pats žodis Homero epuose buvo naudojamas ieties reikšme. Kitas paaiškinimas graikišką žodį *melia* (*μελία*) sieja su deivėmis Melijomis arba Melijadėmis, kurias pagimdė žemės deivė Gaja, pastojusi nuo iškastruoto Urano kraujo ir sėklos lašų. Kartu su jomis gimė ir gigantai (Hes. *Theog.* 178–187). Tokiu atveju trečioji karta būtų kilusi iš šių nimfų. Tai atsispindi ir jų charakteryje: gimę iš brutalaus veiksmo ir patys buvo nuožmūs ir karingi, tokie kaip ir gigantai.

145–146. Arėjo [...] darbai terūpėjo – ši karta turėjo ne tik sidabrinės kartos puikybę (*hubris*, *ὕβϱις*), bet ir žiaurų bei karingą būdą. Tai yra vienas iš Hesiodo pabrėžiamų degeneracijos požymių.

146–147. Nevalgė / Duonos – bronzinė karta nedirbo žemės. Žemdirbystė graikų buvo laikoma civilizacijos pagrindu.

151. Geležies juodosios nebuvo – geležies dirbiniai Graikijoje pasirodo XI a. pr. Kr., tačiau epinėje poezijoje yra įprasta iečių ar strėlių antgalius vaizduoti bronzinius, nors aprašomais laikais jie dažniausiai gaminti iš geležies.

158. Geresnę ir teisingesnę – nesutariama, kodėl Hesiodas kartų degeneracijos mite ketvirtąją kartą padaro geresnę už trečiąją. Galbūt jis nori parodyti savo laikmečio žmonėms, o ypač *karaliams*, kad herojų karta buvo teisingesnė už jų, ir šio teisingumo praradimas yra didžiausias pavojus dabartinei kartai ateityje.

159. Dievišką kartą žmonių-herojų – tai herojų karta, kuri dalyvavo įvairiuose graikų mituose papasakotuose žygiuose. Būtent su jais daugelis giminių bandė susieti savo kilmę. Hesiodas pamini dvi konkrečias herojų kartos istorijas: Trojos karą ir Oidipo (Tėbų miesto) mitą. Šie du įvykiai užbaigė herojų kartą. Nors jie buvo karingi, kaip ir bronzinė kar-

ta, tačiau Hesiodas nusprendžia juos išskirti į atskirą kartą dėl vienos priežasties. Bronzinė karta kovodavo dėl pačios kovos, o herojų kartos kovos turėdavo konkretų, dažnai aukštesnį moralinį tikslą, pvz.: atkurti teisingumą ir sugrąžinti karaliui pagrobtą žmoną arba atiduoti miesto valdžią teisėtam įpėdiniui.

160. Pusdieviais – galimos dvi interpretacijos: pirmoji – pagal kilmę, kaip, pavyzdžiui, Homero herojai, kurių tik vienas iš tėvų yra dievas; antroji – jie taip vadinami dėl to, kad savo savybėmis panašūs į dievus. Kaip žinome iš mitų, dievai neretai savo elgesiu taip pat labiau panašėdavo į žmones.

162–163. Žemėj Kadmo [...] Oidipo – karaliaus Oidipo sūnūs kovėsi vienas prieš kitą dėl valdžios Tėbuose, kuriuos buvo įkūręs protėvis Kadmas. Per pirmąjį puolimą abu į sostą pretendavę broliai žuvo nuo vienas kito rankos. Kitoje kartoje krito ir pats miestas. Mito pagrindu sukurta Aischilo drama *Septynetas prieš Tėbus.*

166. Ten [...] apgaubus – eilutės trūksta kai kuriuose papirusuose, ji ignoruojama Antikos komentatorių. Neaišku, ar ji buvo įterpta vėliau, ar praleista perrašinėjant, kadangi vėliau imta manyti, jog visi

Trojos karo herojai atsidūrė Palaimintųjų salose. Taigi ši eilutė vėlesniais laikais nebuvo palanki bendrajai nuomonei.

167–168. Kitus [...] pasaulio krašte apgyveno – pagal Homerą, tokia garbė buvo suteikta tik Menelajui ir Radamantui (Hom. *Od.* IV, 561–569). Hesiodas aiškiai turi galvoje didesnį kiekį herojų.

171. Ten, palaimingų saloj – tai vieta, atribota nuo baugiosios požemio karalystės. Į ją patenka teisingai gyvenę ir dievų mylimi herojai. Tai vos ne krikščioniškojo rojaus provaizdis. Graikiškame tekste salos yra paminėtos daugiskaita. Buvo įsivaizduojama, kad šios salos esti vandenyno pakraštyje.

173. triskart – skaičius trys – gausybės, užbaigtumo ir tobulumo simbolis.

173 a–e. Šis tekstas yra randamas tik dviejuose papiruso fragmentuose ir yra laikomas vėlesniu įterpiniu. Eilutės išliko apgadintos, todėl iš dalies rekonstruojamos. Pagrindinis fragmento tikslas – paaiškinti, jog Dzeusas susitaikė su savo tėvu Kronu, ir suteikti panašią įžangą penktajai kartai, kokią turėjo ir ankstesnės keturios.

174–201. Hesiodas, aprašydamas savo kartą, tarsi pranašauja, koks bus kelias iki jos sunaikinimo. Čia jis išdėsto savo laikų blogybes, tarp jų ir tas, kurias patiria ginče su broliu. Jis teigia, kad būtent sukčiai gauna didesnę žmonių pagarbą nei gyvenantys teisingai. Pasak Hesiodo, visa tai veda į susinaikinimą, todėl ši ištrauka yra įspėjimas tiek klausytojams, tiek jo broliui, jog nedoras elgesys galiausiai pakenks ne tik jam pačiam, bet ir visai visuomenei.

174. Gyventi kartu su penktąja – ši karta nebuvo sukurta dievų, kaip ankstesnės, tačiau kilo iš herojų kartos.

175. Ar gimti po to jau – Hesiodas tiki, kad Dzeusui sunaikinus penktąją, geležies, kartą, bus sukurta kita, geresnė, kurioje gyventi būtų daug geriau. Tai tarsi viltis, jog galiausiai kartų degeneracija nėra begalinė. Galbūt šis tikėjimas yra susietas su bergždžia Viltimi, likusia Pandoros atvožtos puodynės dugne.

181. Kai vos užgimę vaikai jau smilkiniuose bus pražilę – kartų degeneracijos pasekmė, kai vos gimusių naujagimių kūnuose jau bus matyti senatvės požymiai.

183. Svetys šeimininkui – Graikijoje Dzeusas globojo keliautojus ir kiekvienas, svetingai nepriėmęs prašalaičio, galėjo užsitraukti dievo rūstybę. Plačiau žr. 327.

184. Brolis daugiau jau mielas nebus – galbūt šiomis eilutėmis Hesiodas pateikia nuorodą ir į savo brolį, su kuriuo kilęs ginčas įkvėpė parašyti ir visą šią poemą.

185. Vos tik susenus tėvams vaikai ims jų nebegerbti – pagarba tėvams buvo svarbi vertybė graikams. Apie ją dar kartą užsimena Hesiodas (331–334), taip pat pasakoja ir Homeras (Hom. *Od.* II, 130–134). Pagarba tėvams buvo suprantama ir kaip religinė pareiga.

190. Besilaikantis priesaikos – priesaikos laikymasis buvo viena svarbiausių moralinių graikų vertybių. Ji svarbi ir Hesiodui, nes apie tai dar kartą kalba 219 ir 282 eilutėse.

195–196. Pavydas / [...] sukiosis nuolat – čia vaizduojamas kaip personifikuota dievybė, turinti antgamtiškų galių (gr. *Zēlos*, *ζῆλος*).

200. Gėda ir Padorumas – dar kelios abstrakcijos, Hesiodo vaizduojamos kaip turinčios fizinį kūną.

Gėda (*Aidōs*, *Αἰδώς*) veikia žmogų iš vidaus. Tuo tarpu Padorumas (*Nemesis*, *Νέμεσις*) turi platesnę reikšmę. Jis pasireiškia ne vidiniu žmogaus įsivertinimu, bet tuo, kaip žmogus yra vertinamas aplinkinių, ar jis atitinka bendruomenės teisingumo ir moralumo standartus. Hesiodas dar kartą pabrėžia aplinkinių vertinimo svarbą 760–765 eilutėse, kur nurodo, jog kartą įgytas blogas vardas arba paskleistas gandas praktiškai niekada nedingsta. Graikiškai šis vardas yra moteriškos giminės. Mitologijoje Nemesidė buvo atpildo ir keršto deivė.

202–212. Į poemą įterpta pasakėčia. Šis žanras buvo ypač paplitęs tarp hebrajų ir šumerų. Geriausiai mums žinomi graikiški pavyzdžiai – Aisopo pasakėčios. Vis tik čia minima pasakėčia atrodo, tarsi būtų neužbaigta. Šioje alegorijoje Hesiodas galbūt tapatina save su lakštingala, kuri neturi jokių galimybių pasipriešinti brutaliai vanago jėgai, atstovaujančiai broliui Persui ir jo papirktiems teisėjams. Vis dėlto pasakėčia stokoja moralo ir atpildo vanagui dėl jo neteisingų poelgių. Galbūt pabaiga tuometiniams klausytojams buvo aiškiai žinoma, todėl poemoje praleista. Pamindami Teisybę (*Dikē*, *Δίκη*), karaliai

tampa panašesni į laukinius gyvūnus, kur svarbiausia fizinis pranašumas, o ne žmones, kurie turi vadovautis dievų nustatytais moraliniais principais.

Pagal kitą interpretaciją vanagas yra ne neteisingi teisėjai-karaliai, bet pati Teisybė, stipresnė už naivią įžūlią lakštingalą, reprezentuojančią teisėjus. Mat pasakėčia adresuojama teisėjams (202), kurie būdami gudrūs, sumanūs, vis dėlto nesupranta tikrosios dalykų padėties. Tai apibendrinama 213–218 eilutėje, kur Hesiodas nurodo, kad Teisybė nugali Įžūlumą, o kvailiai tai supranta tik tai patyrę.

208. Net ir būdama giesmininkė – graikiškame tekste naudojamas žodis *aoidos* (ἀοιδός), kuriuo buvo vadinami epinės poezijos dainiai. Todėl kai kas mano, jog Hesiodas savo beviltišką padėtį sutapatino su lakštingalos.

213–285. Eilutės skirtos teisingumo temai. Čia taip pat nagrinėjama, kas nutinka jos nepaisantiems.

213. Teisybei – arba Dikei (gr. *Dikē*, *Δίκη*). Ji yra Dzeuso dukra ir teisingumo deivė, kuri kartu su savo seserimis Eunomija (teisingo įstatymo deive) ir Eirėne

(taikos deive) stebi žmonių elgesį ir padeda tėvui Dzeusui palaikyti tvarką žemėje (Hes. *Theog.* 901–903). Už nedorybes Dzeusas baudžia ne tik nedorėlį, bet ir jo palikuonis ar net visą bendruomenę.

213. Įžūlumą – gr. *hubris* (*ὕβρις*). Žr. 134.

214. Menkam mirtingajam – čia turimas omenyje žemas socialinis statusas.

219. Priesaika – gr. *Horkos* (*Ὅρκος*). Hesiodas nurodo, kad jis (originaliai ‘dievas’, vyriškos giminės) gimė iš Eridės, kartu su kitomis suabstraktintomis dievybėmis: sekinančiu Darbu, Skausmais, Mūšiais, Kovomis, Skerdynėmis, Žmogžudystėmis, Barniais, Melais, Ginčais ir t. t. Horkas baudžia už melagingas priesaikas, atlygindamas didžiausiais skausmais (Hes. *Theog.* 226–232; *Op.* 804). Vėliau *Darbuose ir dienose* Hesiodas nurodo, kad Priesaika, padedama Erinijų, gimė penktąją mėnesio dieną, todėl ši diena yra sunki ir rūsti (802–804). Erinijų, keršto deivių, paminėjimas nurodo, kokie žiaurūs palydovai lydi Priesaiką. Graikijoje priesaikos savyje turėjo formuluotę, kuria buvo prakeikiamas tas, kuris ją sulaužytų. Taip pat žr. 190.

223. Žmonėms ji dalina blogybes – tikriausiai ne pati Teisybė (Dikė) skiria bausmę, tačiau Dzeusas, kuriam ji praneša apie žmonių nedorybes. Panašiai *Iliadoje* sako ir Homeras: Dzeusas pyksta ant žmonių, kai jie vykdo neteisingus teismų nutarimus ir pamina teisybę. Tuomet jis pats siunčia žmonėms pelnytą bausmę (pvz.: viską naikinantį potvynį) (Hom. *Il.* 386–392).

225–247. Teisingai besielgiančiam žmogui dievai gausiai atlygina. Šis motyvas sutinkamas ir Homero *Odisėjoje* (Hom. *Od.* XIX, 109–114). Abiejuose kūriniuose nurodomi tie patys klestėjimo požymiai: gausus derlius, didelės kaimenės ir vaisingos žmonos.

230. Badas – gr. *Limos* (*Λιμός*). Limas yra Eridės sūnus (Hes. *Theog.* 226–227). Dar kartą jis aprašomas 300 ir 302 eilutėse, kaip lydintis nedirbantį žmogų.

231. Beprotystė – gr. *Atē* (*Ἄτη*). Kaip ir Badas, ji yra Eridės vaikas.

235. Labai panašius į jų tėvus – kuomet Hesiodas aprašo geležies kartą, jis nurodo, kad vaikai yra visiškai nepanašūs į savo tėvus (182). Tai reiškia, kad dėl

pakrikusios dorovės vaikai nebūtinai būdavo to tėvo, kurio turėjo būti. Todėl teisingai gyvenančiųjų vaikai priešingai – esti panašūs.

236. Ir į laivus nesiveržia – plaukimas laivu Hesiodui buvo pavojingas ir nemalonus užsiėmimas, todėl pateisinamas tik būtinybės atveju (682–683).

240–247. Tokių pavyzdžių, kai dėl vieno žmogaus nedorybių kenčia visas miestas ar bendruomenė, žinome iš mitologijos. Visų pirma tai Trojos karo epizodas, kuomet Agamemnonas nedorai pasielgė su Apolono žyniu Chrisu ir dėl to achajų stovyklai Apolonas pasiuntė marą. Arba Tėbų mitas, kuomet Oidipui nužudžius savo tėvą ir vedus motiną, visą miestą užgriuvo maras.

243. Marą ir badą kartu – Hesiodas žaidžia šių dviejų žodžių sąskambiu: *limon ir loimon* (*λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν*).

249–255. Nematomos dievybės, kurios klajoja po žemę, aptinkamos jau *Avestoje* ir *Vedose*, todėl greičiausiai ši idėja yra indoeuropietiškos kilmės. *Odisėjoje* Homeras pasakoja, kaip dievai, apsirengę keliautojų rūbais, klajoja po žemę ir tikrina žmonių

dorumą (Hom. *Od.* XVII, 185–187). Galbūt šie sargai yra anksčiau Hesiodo aprašyti auksinės kartos atstovai.

252. Trisdešimt tūkstančių esti – tai nėra tikslus skaičius, bet nuoroda į nesuskaičiuojamą daugybę. Paprastai nenusakomai daugybei graikų poezijoje buvo naudojamas skaičius 10 tūkstančių.

256. Mergelė – tai reiškia, kad ši deivė buvo skaisti, be sutuoktinio. Ji nuolat būdavo šalia savo tėvo Dzeuso.

282. Melagingą priesaiką duoda – žr. 190, 219.

294. Tuoj supranta [...] gale naudingesnis – Persas nuolat žiūri tik tokios naudos, kuri yra čia ir dabar, negalvodamas apie ateitį, todėl Hesiodas bando įtikinti, jog galiausiai apsimoka sąžiningas darbas ir atlygis ateityje, o ne trumpalaikis pelnas dabar.

299. Persai dievų giminės – graikai vesdavo savo giminės liniją iki dievų arba herojų. Tikriausiai ir Hesiodo šeima kildino save iš kurio nors dievo. Neatmestina, kad tai yra ironiškas kreipimasis į Persą,

kuris gyvena tarsi kilmingasis, nesivargindamas užsiimti darbu.

300. Badas – žr. 230.

303. Piktina [...] kas vis be darbo – nereikia manyti, kad Hesiodas aukština darbą dėl paties darbo. Jis jį laiko vienu iš būtinų elementų, Dzeuso skirtų geležies kartos žmogui. Darbas garbingas būtent todėl, kad iš jo kyla klestėjimas.

304. Panašus į tranus – Hesiodas lygina nedirbantį žmogų su tranais, kurie naudojasi bičių darbo vaisiais. Panašus epizodas yra aprašytas *Teogonijoje* (Hes. *Theog.* 594–599). Tačiau *Teogonijoje* tranams prilyginama moteriškoji giminė, kuri naudojasi vyrų darbo vaisiais ir yra Dzeuso skirta bausmė vyriškajai giminei.

310. Šios eilutės trūksta dalyje papirusų fragmentų, todėl dažnai ji nėra laikoma originalia.

313. Šaunumas – gr. *aretē* (ἀρετή). Šis žodis nurodo teigiamas žmogiškas savybes arba gebėjimus, vėliau jo reikšmė darėsi vis labiau susieta su moraliniu elgesiu, kol įgavo „dorybės“ prasmę.

317–319. Gėda – atrodo, kad šiose eilutėse ji nėra personifikuojama. Tačiau 324 eilutėje Begėdystė paveja Gėdą, tarsi jos būtų antropomorfiškos. Alternatyvus vertimas galėtų būti „drovumas“, kadangi 319 eilutėje kaip priešinga savybė yra pateikiama drąsa.

317. Gėda nėra pajėgi – Persas tikriausiai laiko save per daug kilmingu darbui, tačiau toks darbo gėdijimasis nesuteiks būtino pragyvenimo šaltinio.

327. Svečiui kas kenkia [...] prašo pagalbos – Dzeusas globojo keleivius ir tuos, kuriems reikia pagalbos. Asmuo galėjo gauti apsaugą šventyklose arba privačiuose namuose. Toks turėdavo ateiti prie aukuro arba prie namų židinio ir prašytis apsaugos. Tai svarbus motyvas *Odisėjoje*, kur po pasaulį blaškomas Odisėjas yra visur pagarbiai sutinkamas kaip svečias: „Dzeusas, globėjas keleivių, kurie reikalingi pagalbos“ (Hom. *Od.* XIX, 270; vert. A. Dambrauskas). Šiuo atveju svetys labiau reiškia nepažįstamą užklydėlį nei kokį nors pažįstamą draugą. Kaip supriešinimą menkai pažįstamam svečiui, Hesiodas kitose eilutėse aprašo artimojo, t. y. brolio, galimus nedorus poelgius.

328–329. Į savojo brolio [...] / Lovą ir guolį žmonos – svetimavimas su brolio žmona buvo laikomas baisiu nusikaltimu. Tai buvo dažniausia brolžudystės priežastis.

330. Vaikus našlaičius – Homeras vaizdžiai papasakoja Andromachės raudą, kai žūsta jos vyras Hektoras, palikdamas savo sūnų našlaičiu. Toks, nors ir sosto paveldėtojas, jei neturi užtarėjo, tampa visų engiamas ir nebetenka turėto statuso visuomenėje (Hom. *Il.* XXII, 488–514). Tokio vaiko globėju tapęs artimas giminaitis nesunkiai galėjo paveržti ir vaikui atitekusį turtą.

331–332. Žr. 185.

337. Tyras ir nesusitepęs – Aukojimai galėjo būti vykdomi tik tada, kai aukotojas atlikdavo apsivalymo ritualus. Pirmasis žodis labiau nukreiptas į vidinį, sielos tyrumą, antrasis – į išorinį švarumą.

345. Tuoj nesiruošęs ateitų kaimynas, kol giminės ruoštųs – tai svarbus Hesiodo pastebėjimas, parodantis, kaip visuomenė pereina nuo glaudžių gimininių prie bendruomeninių santykių.

348. Jautis joks neprapultų – t. y. nepabėgtų arba nebūtų pavogtas.

356. Dovis [...] Grobimas – dar dvi personifikuotos abstrakcijos (*Dōs*, *Δώς* ir *Harpax*, *Ἅρπαξ*).

370–372. Šios eilutės greičiausiai yra vėlesnis įterpinys, kadangi nėra aptinkamos papirusuose. Vis tik jos tinka kontekste ir parodo, kad Hesiodas ir Persas tėvo turto dalybas tikriausiai vedė be liudininkų. Hesiodas siūlo pasikviesti liudininką tarsi juokais, kad tarp dviejų šalių nekiltų nepasitikėjimo, tačiau tuo pačiu būtų ir užtikrinamas susitarimas.

373. Geidulinga – nevisiškai aiškus žodis (gr. *πυγοστόλος*). Manoma, kad juo apibūdinama moteris, kurios drabužis glaudžiai aptraukia sėdmenis, taip juos labai išryškindamas.

374. Vylius – šis žodis taip pat Hesiodo naudojamas aprašant Pandorą (78).

374. Teneiššiuoja aruodų – moterį, kaip vyro sukaupto turto švaistytoją, Hesiodas aprašo ir *Teogonijoje* (Hes. *Theog.* 593–601). Panašus epizodas aptinkamas graikų poeto Semonido poemėlėje apie skirtingų

moterų būdus. Dievai vieną tokią atmainą sukūrė iš purvų (kaip ir Pandorą), jos vienintelė veikla buvo pravalgyti vyro turtą (Semon. fr. 7, 21–24). Šitaip apie moteris mėgo rašyti ir klasikinio laikotarpio komediografas Aristofanas.

376–378. Vaikas vienturtis [...] antrą vaiką – šios eilutės interpretuojamos įvairiai. Hesiodas sako, kad geriausia yra turėti vienintelį tėvo turto paveldėtoją, kuris perimtų turtą visą ir taip jis nebūtų padalytas į mažesnes dalis. Tokiu atveju būtų lengviau jį pagausinti. Galbūt šiuo patarimu Hesiodas vėl prisimena savo ginčą su broliu Persu, su kuriuo dalijosi turtą tarpusavyje ir dėl to patyrė daug ginčų. Vis dėlto vyrui, kuris ruošiasi gyventi ilgai, pravartu turėti ir antrą, daug jaunesnį sūnų, kuris galėtų rūpintis senais tėvais, kai pirmasis jau bus sukūręs savo šeimą. Nors Hesiodas ir pataria su moterimis elgtis atsargiai, bet įspėja tuos, kurie vengia vestuvių, kad senatvėje nebus, kas juos karšina, o turtus išsidalins tolimi giminaičiai (Hes. *Theog.* 604–605). Galbūt Hesiodo ir Perso tėvas mirė gana jaunas ir nespėjo tinkamai aprūpinti abiejų savo sūnų. Todėl Hesiodas pataria susilaukti antro vaiko jau senatvėje, kai pirmas jau yra aprūpintas. Taip pat, ilgai gyvenant,

vaikai gali užsitikrinti pakankamą turtą ir numirus tėvui taip aršiai nebesidalinti palikimo. Kita interpretacija teigia, kad jaunesnysis vaikas iš tiesų yra vaikaitis, kuris leidžia ramiai numirti žinant, kad giminė ir toliau sėkmingai gyvuos.

383. Atlanto gimdytos Plejadės – šis žvaigždynas danguje pasirodo pirmoje gegužės pusėje, o nusileidžia spalio pabaigoje arba lapkričio pradžioje. Jo pasirodymas žymi ne tik javų pjovimo, bet ir laivininkystės sezono pradžią (gr. *pleō*, *πλέω* – plaukti, keliauti jūra).

385. Keturiasdešimt dienų ir naktų pasislėpusios būna – tuo laikotarpiu Plejadės pasirodo danguje jau patekėjus saulei ir nusileidžia dar prieš saulės laidą. Todėl šviesiuoju paros metu nėra matomos. Jų pasirodymas danguje buvo laikomas vasaros pradžia.

391–393. Nėra aišku, kodėl Hesiodas nurodo žemės darbus dirbti nuogam. Galbūt tai turėjo kokią nors religinę reikšmę, taip pat tai gali būti vien praktiniai, patogumo sumetimai.

414–417. Aprašomos rugsėjo liūtys.

417–419. Sirijaus žvaigždė (didžiausia Šuns žvaigždyne) danguje pasirodo maždaug liepos 19 dieną. Tuomet ji keliauja dangaus skliautu kartu su saule. Todėl buvo tikima, jog Sirijaus žvaigždė atneša karščius ir sausras. Jos patekėjimas sutampa su karščiausiais mėnesiais Graikijoje – liepa ir rugpjūčiu. Šis laikotarpis buvo vadinamas „šuns dienomis". Čia aprašoma antra rugsėjo pusė, kuomet Sirijus pateka 4 valandomis anksčiau nei saulė. Todėl Hesiodas nurodo, jog Sirijus daugiausia keliauja naktį.

420–422. Hesiodas pataria kirsti medžius jau po Sirijaus pasirodymo, kuomet jų medžiagų apytaka yra lėčiausia. Tokiu būdu mediena greičiausiai ir geriausiai išdžiūsta.

420. Netrūnija ir medžiai – turima omenyje, kad tokiuose medžiuose jau nebesiveisia kinivarpos ir negadina medienos.

423–425. Aprašomas įrengimas, skirtas malti grūdams.

423. Piestą trijų pėdų – apie 92 cm ilgio. Su ja žmogus galėjo grūsti grūdus stovėdamas. Visgi nu-

rodomas ilgis atrodo trumpokas, todėl manoma, kad tuomet žmonės buvo žemesni, arba kad daugiausiai grūdus grūsdavo moterys.

423. Grūstuvę triuolėktę – apie 137 cm.

424. Ašį – pėdų septynių – apie 214 cm. Ašis yra skirta vežimui.

425. Jei aštuonpėdė [...] kūlę – apie 244 cm. Kūlė buvo skirta sutrupinti didesnius žemės grumstus. Visgi likęs ilgis nuo vežimo ašies kūlei atrodo per trumpas, todėl tikriausiai iš jo galėjo būti pagaminta tik kūlės galva.

426. Ratą sprindžių trijų [...] dešimtdelniui vežimui – šie matai atitinka maždaug 69 ir 76 cm. Iš tokio trumpo aprašymo nėra aišku, apie kokį vežimą Hesiodas šneka. Galbūt pirmasis matmuo nurodo rato diametrą, o antrasis – vežimo ilgį.

427–436. Hesiodas aprašo du skirtingus arklus – vieną vientiso medžio, kitą – sudėtingesnį, sudarytą iš atskirų dalių. Kalbėdamas apie kreivą medį, jis turi omenyje iš kamieno išaugusią tvirtą šaką, kuri gali būti panaudota arimui tarsi noragas.

429. Ąžuolo akmeninio – (gr. *πρῖνος*, *prinos*; lot. *Quercus ilex*) tai ąžuolų rūšis, daugiausiai auganti pietų Europoje palei Viduržemio jūrą. Lietuviškai jis vadinamas akmeniniu dėl savo kietos medienos.

430. Kai tik tarnas Atėnės – Atėnė buvo amatų globėja, todėl dailidė vadinamas jos tarnu.

436. Jaučius du – devynmečius – nors jaučiai įprastai buvo kinkomi jau nuo trejų metų, tačiau naudingiausi būna kiek vėliau, kuomet dar nėra patys stipriausi, tačiau jau patyrę ir žinantys, kaip teisingai reikia eiti palei vagą.

441. Vyras lai eina su jais, ketvirtą dešimtį baigęs – sunku pasakyti, kodėl toks vyras apibūdinamas ir kaip artojas, ir kaip sėjėjas. Viena vertus, Hesiodas sako, kad nesiblaškydamas vyras tiesiai verčia vagas, kita vertus – nepaskleidžia per daug sėklų. Vėliau Hesiodas nurodo, kad žemdirbys, o ne samdinys pats turi arti savo žemę (467–468).

442. Ketvirtį duonos užkrimtęs iš kepalo aštuoniadalio – neaišku, ką Hesiodas nori tuo pasakyti. Galbūt aštuntadalis duonos buvo įprasta porcija, ta-

čiau darbininkui pravartu suvalgyti dvigubai. Kaip matyti iš suanglėjusių duonos kepalų, rastų Pompėjuose, juose prieš kepant būdavo pažymimos aštuonios dalys. Tikriausiai tokia praktika būdavo taikoma ir Hesiodo laikais.

448. Tuoj suklusk, kai tik balsą išgirsi klykiančios gervės – gervių migracija pietų link buvo dar vienas papildomas ženklas arimo pradžiai pažymėti, prie anksčiau jau minėtų Plejadžių nusileidimo (384). Migracija įprastai vyksta spalio–lapkričio mėnesiais. Gervių bėgimą nuo rudens liūčių ir žiemos aprašo ir Homeras (Hom. *Il.* III, 4).

456. Reiks ratams šimto lentelių – Hesiodas nori pasakyti, kad reiks labai daug lentelių. Ratais čia vadinamas primityvus vežimas.

462. Pulki pavasarį, bet neapgaus ir vasaros darbas – N. Athanassakis nurodo, kad ir šiais laikais Hesiodo gyventame regione ariama du kartus: pirmasis, pavasarinis arimas – balandžio antroje pusėje arba gegužę, antrasis – liepą arba rugpjūtį. Tuomet sėjama po pirmo lietaus.

465. Melskis chtoniškam Dzeusui – tikriausiai tai užuomina į Dzeuso brolį, požemių ir turtų valdytoją Hadą, kurio žmona buvo Demetros dukra Persefonė. Pastrasis buvo įsivaizduojamas ne tik kaip atimantis, tačiau ir kaip suteikiantis dievas. Visgi atrodo, kad 474 eilutė vėl nurodo į Dzeusą, todėl galbūt čia turima omenyje dar viena paties Dzeuso globojama sfera.

479–482. Hesiodas pataria nearti žemės žiemos saulėgrįžos metu, kadangi tai suteiks menką derlių, kurį reiks pjauti klūpint. Javus aukštais stiebais pjaudavo ties viduriu, tuo tarpu žemus – palei žemę. Tuomet ir derlius būdavo dulkėtas, niekam nekeliantis pavydo.

481. Ryšulius dulkinus kerbsi – graikiškame tekste nurodoma, kad javai bus rišami skirtingomis kryptimis, t. y. vienos varpos bus viršuje, o kitos – apačioje, ties pirmųjų stiebais. Tikriausiai taip rišama dėl to, kad trumpi stiebai neleidžia surišti visų varpų vienoje pusėje ir kitu atveju pėdai iširtų.

486. Kai sukukuoja gegutė – šis paukštis buvo laikomas pavasario pranaše, suteikiančia žmonėms laimę. Tikriausiai turimas omenyje kovo mėnuo.

489. Bet ne daugiau negu jaučio kanopa ir ne mažiau jos – čia nurodomas tinkamiausias lietaus kiekis, kuomet prilyja tiek, kad jaučių dirvoje palikti kanopų įspaudai yra prisipildę vandens, tačiau šis nesilieja per kraštus.

493. Priekalą kalvio lankyk, taip pat dirbtuvès jo šiltąsias – Žiemos metu žemdirbiai turėjo mažiau darbo, todėl galėdavo užsisakyti reikiamų įrankių pas kalvį, kurio dirbtuvės dėl kūrenamo žaizdro buvo visad šiltos.

497. Sulysusiom rankom negniaužtum sutinusios pėdos – badavimo simptomai. Rankos netenka svorio, tuo tarpu kojos pradeda tinti.

500. Viltis – žr. 96.

501. Sėdinčiu leschėj dykai ir neturinčiu būtino turto – lesche vadinamas viešas pastatas ar salė, miestiečių susitikimo vieta. Hesiodas kritikuoja ten besirenkančius vyrus, kurie švaisto laiką, užuot užsidirbę būtiną gyvenimui turtą.

503. Todėl statykit pašiūres – jos yra skirtos darbininkams, kur jie galėtų praleisti žiemą.

504. Mėnesio Lenajono – sausio antra ir vasario pirma pusės. Tai pats žiemos vidurys. Toks mėnesio pavadinimas nenaudotas Hesiodo gimtojoje Bojotijoje, tačiau buvo paplitęs tarp jonėnų, įskaitant ir atėniečius. Taigi arba tai vėlesnis teksto pakoregavimas, arba Hesiodas taip norėjo pasiekti platesnę auditoriją.

505. Odą diriančios jaučiams – nurodomas dienų šaltumas ir vėjo žvarbumas, kuris tarsi gali nudirti jaučių odą.

506. Borėjui – žvarbus šiaurės vėjas.

507. Trakiją – regionas į šiaurės rytus nuo Graikijos, maždaug dabartinė Bulgarija ir šiaurinė Graikija, bei europinė Turkijos dalis. Tai gana plokščia sritis, tinkama auginti žirgams ir siautėti smarkiems vėjams. Šiame kontekste aprašomas kaip labai šaltas kraštas.

518. Ir senį suriečia į ragą – pažodžiui suriečia į ratą, t. y. žvarbus vėjas priverčia susiriesti į apvalų pavidalą. Vertimui pasirinktas labai panašios reikšmės ir skambesio lietuviškas atitikmuo – suriesti į (ožio) ragą.

519–525. Neįprastas sugretinimas jaunos merginos, kuri nuo šalčio slepiasi namuose šalia savo motinos,

ir aštuonkojo, kuris, nematydamas saulės, slepiasi giliai jūroje.

524. Kai bekaulis tiesia jau koją – kalbama apie aštuonkojį. Hesiodas nevengia gyvūnų ar kitų dalykų pateikti mįslėmis: taip sraigė tampa „nāmo nešėja“ (571), nagų kirpimas aprašomas kaip „sausų“ kirpimas nuo „gyvo“ (743), o skruzdėlė vadinama „Gudruole“ (778).

527–528. Po šalį žmonių juodųjų [...] / Klaidžioja – graikai manė, kad žiemos metu Saulė daugiausia laiko praleidžia virš Afrikos.

533. Į trikojį mirtingą panašūs – kaip ir garsiojoje Sfingės mįslėje, turimas omenyje žmogus, pasiramsčiuojantis lazda, nelyg trečia koja.

538. Reikia daug ataudų suausti į metmenį retą – žiemą buvo vilkimi kitokio audimo drabužiai, kurių tankis buvo didesnis ir geriau saugodavo nuo šalčio.

541. Iš paskersto jaučio – tai tikriausiai nurodo į odos kokybę, t. y. geresnė paskersto nei nugaišusio gyvulio oda.

559–560. Kadangi gyvuliai žiemą stovi tvartuose be darbo, jiems nereikia tiek daug ėdesio. Taip pat ir žmonėms galima sumažinti davinius, kadangi žiemos metu naktys būdavo ilgesnės ir žmonės ilgiau miegodavo.

562. Dienos ir naktys taps lygios – pavasario lygiadienis, maždaug kovo 21 d.

564–565. Po saulėgrįžos saulės dienų šešiasdešimt užbaigia / [...] Dzeusas – maždaug vasario 17–18 d.

566. Arktūras – trečia pagal ryškumą naktinio dangaus žvaigždė, esanti Jaučiaganio žvaigždyne. Ji pasirodo rytinėje horizonto dalyje vasario pabaigoje arba kovo pradžioje.

568. Šaiži kregždė Pandijono – Pandijonas buvo vienas pirmųjų Atėnų karalių. Mitas pasakoja, kad jis už pagalbą pažadėjo savo dukrą Proknę Trakijos valdovui Terėjui. Vėliau jųdviejų atvyko aplankyti Proknės sesuo Filomelė. Terėjas ją iškart įsimylėjo, todėl paslėpė savo žmoną ir pranešė jos seseriai, kad Proknė mirusi. Tuomet išprievartavo Filomelę. Kad neišaiškėtų klasta, Filomelei buvo išpjautas liežuvis. Tačiau ši sugebėjo

susisiekti su seserimi laišku. Viskam išaiškėjus Proknė nužudė jųdviejų su Teréju vaiką ir jo mėsą sumaitino vyrui. Tai sužinojęs jis pradėjo vytis seseris, tačiau dievai visus juos pavertė paukščiais: Filomelę – lakštingala, Proknę – kregžde, o Terėją – lukučiu. Kregždė, kaip ir gegutė, Graikijoje buvo laikoma pavasario pranaše.

570–572. Hesiodas, nurodęs pavasario ženklus, ragina apgenėti ir apkasti vynuogienojus. Tai buvo daroma sausio ar vasario mėnesiais.

571. Nāmo nešėja – sraigė. Žr. 524.

572. Vengdama Plejadžių – jos pasirodydavo danguje maždaug gegužės viduryje.

582. Kai pražysta auksinis dagys – maždaug birželio mėnesį.

586. Moterys pačios gašliausios, o vyrai – labiausiai paliegę – šį įsitikinimą, kad vasaros karščiai išdžiovina vyriškus syvus, todėl vyrai esti mažiau seksualiai aktyvūs vasaros metu, o moterys atvirkščiai, nagrinėjo ir Aristotelis (Arist. *Hist. An.* 542a 32–542b 1; *Pr.* 879a 27–35).

589. Biblietiškas vynas – geros kokybės vynas, tikriausiai iš Trakijos. Kai kurie tyrėjai bando sieti šį vyną su Biblės miestu Foinikijoje, tačiau joks Antikos komentatorius tokios versijos nepatvirtina.

590. Pienas ožkų išžindytų – buvo manoma, kad paskutinis pienas, kurį duodavo žindančios ožkos, būdavęs pats geriausias ir maistingiausias.

591. Ganytos miške telyčios mėsa – gyvuliai, kurie laisvai ganydavosi pamiškėse, galėdavo skabyti ne tik žolę, bet ir įvairias žoleles ar krūmokšnius, todėl, buvo manoma, jų mėsa tapdavo daug skanesnė.

594. Pučiančio smarkiai Zefyro – gaivus vakarų vėjas.

596. Tris prisipilki vandens, o ketvirtąją vyno įlieki – graikai vyną skiesdavo vandeniu. Čia aprašytos proporcijos leidžia atsigaivinti gaiviu gėrimu vasaros metu, tuo pačiu smarkiai neapgirstant. Tai didžiausia proporcija atmieštas vynas: tikriausiai taip buvo daroma norint suteikti gėrimui daugiau gaivumo, kadangi šaltinio vanduo turėjo būti ypač vėsus.

598. Kai pirmąkart pasirodo skliaute stiprus Orijonas – tai įvykdavo maždaug per vasaros saulėgrįžą. Taigi, grūdų kūlimas vykdavo birželio pabaigoje arba liepos pradžioje. 383 eilutėje Hesiodas nurodo, kad javapjūtė prasideda tekant Plejadėms, beveik mėnesiu anksčiau. Gali būti, kad skirtinguose Graikijos regionuose derlius subręsdavo skirtingu metu. Orijono žvaigždynas lietuviškai vadinamas Septyniais Šienpjoviais arba Kūlėjais.

602. Prievaizdu kokį benamį – turimas omenyje žmogus, neturintis nuosavo ūkio, kuriuo reikėtų rūpintis.

602. Mergą bevaikę – vaikas šiuo atveju būtų papildoma burna, kurią reiktų maitinti.

605. Dieną [...] miegantis vyras – t. y. vagis, kuris dieną miega, o naktimis eina vogti.

609–610. Kai Orijonas kartu su Sirijum vidurį skliauto / Vėl pasieks – nurodomas rugsėjo vidurys. Skliauto vidurys gali reikšti pietinę dangaus pusę.

610. Arktūrą išvys Aušra rožiapirštė – poetinis Arktūro patekėjimo aprašymas prieš išauštant rytui. Tai įvykdavo rugsėjo pradžioje.

615. Su Plejadėm Hijadės taip pat ir stiprus Orionas – Hijadės leidžiasi lapkričio pradžioje. Jos kildinamos iš graikiško žodžio *huō* (ὕω) – lyti arba *hus* (ὗς) – kiaulė. Lotyniškai šis žvaigždynas vadinamas *Suculae* – kiaulytės. Taip pat žr. 383, 385.

616. Arti bus tinkamas laikas – spalio mėnuo. Čia Hesiodas užbaigia žemdirbystės ciklo aprašymą.

621. Tuosyk, kai – maždaug lapkričio mėnesį.

628. Laivo sparnus sulankstyk – gr. *ptera* (πτερά), kurių pirmoji reikšmė plunksnos arba sparnai. Graikų laivai dažnai buvo lyginami su paukščiais. Čia taip vadinamos burės, tačiau Homeras šiuo žodžiu apibūdina ir laivo irklus (Hom. *Od.* XI, 125).

629. Vairairklį džiauki virš dūmų – Žr. 45.

636. Ajolietišką Kimę – vieta, iš kur kilo Hesiodo šeima. Miestas buvo Mažojoje Azijoje, netoli Hermo upės, priešais Lesbo ir Chijo salas.

639–640. Šalia Helikono [...] / Askroj – kaimelis Bojotijoje, sugriautas V a. pab. šalia Helikono įsikūrusio Tespijų miesto. Pausanijas rašo, kad jo

laikais (II a. po Kr.) buvo išlikęs vos vienas akmeninis bokštas (Paus. XI, 29.9). Šis matomas ir mūsų dienomis.

644. Virš pelno pelną didesnį – toks pakartojimas leidžia pabrėžti dalyko svarbą. Panašiai Hesiodas konstruoja ir 382 eilutę („[...] darbą po darbo nuolat tu dirbki“).

651. Iš Aulidės Eubojon – Aulidė buvo rytinėje Bojotijos dalyje, artimiausiame taške iki Eubojos salos, besidriekiančios palei rytinę Graikijos pakrantę. Jas skiria vos 65 m jūra. Prie Aulidės achajai (graikai) telkė savo laivyną prieš išplaukdami į Troją. Kaip pastebi G. Nagy[3], šis epizodas gali būti kontrastingas Hesiodo oponavimas Homerui ir jo kūriniams, kur kelionės jūra užima svarbią dalį. Netgi išplaukimo vieta pasirenkama ta pati. Tik Hesiodas plaukia trumpiausią įmanomą atstumą, kai tuo tarpu Homero herojams lemta klaidžioti jūromis ištisus dešimtmečius.

---

[3] G. Nagy, 1992: *Greek Mythology and Poetics*, Ithaca and London: Cornell University Press, 77–79.

654. Amfidamanto – sakoma, kad tai didvyris, kovojęs Chalkidės pusėje prieš kaimyninę Eretriją dėl Lelanto lygumos, plytėjusios tarp šių polių. Tai buvo du svarbiausi Eubojos salos miestai.

654–659. Hesiodas aprašo, kaip dalyvavo poetinėse varžybose Chalkidėje, kur laimėjo trikojį. V a. po Kr. neoplatonikas Proklas teigia, kad tose varžybose Hesiodas nugalėjęs patį Homerą. Šių poetų dvikova buvo vaizduojama per visą Antiką ir yra aptinkama tarp daug senesnių fragmentų. Teigiama, kad Hesiodo pranašumas prieš Homerą buvo tas, kad pirmasis giedojo apie žemdirbystę ir taikų gyvenimą, o antrasis – apie karą ir jo žiaurumus. Pausanijas nurodo, kad kai jis lankė Helikono kalną, seniausias ten buvęs trikojis buvo paties Hesiodo (Paus. XI, 31.3). Toks ekskursas tikriausiai ne tik paaiškina Hesiodo sąsajas su jūra, bet ir suteikia didesnį pasitikėjimą kūriniu, kadangi jį parašė poetas nugalėtojas. Tai reiškia, kad jį globoja pačios Mūzos ir jis yra dieviškos tiesos skleidėjas.

658–659. Užuomina į *Teogonijos* pradžią (Hes. *Theog.* 1–34).

661–662. Žr. 3–8.

675. Noto šuorų baisingų – Notas yra pietų vėjas, priešpriešis Borėjui.

677. Vasarai jau besibaigiant – antroje rugsėjo pusėje.

678–682. Balandžio antroje pusėje.

686. Turtai gyvybę atstoja – atrodo, kad Hesiodas kritikuoja žmonių įprotį kaupti turtus, jei tai nėra būtina pagyvenimui.

692–693. Hesiodas kalba apie vežimus, kuriais gėrybės yra nugabenamos iki laivų. Jei bus vežamas per didelis krovinys ir dėl to lūš vežimo ašis, tai ir laivai liks tušti. Todėl visur reikia paisyti saiko (694).

694–764. Dalis apie socialinius ir religinius santykius. Tokie patarimai buvo įprasti Rytų išminties tekstuose.

695–967. Graikai manė, kad vyrams tinkamas laikas vesti yra vėlyvesnis nei merginoms. Solonas nurodo, kad geriausias metas yra tarp 28–35 metų, Platonas – tarp 25–35, o Aristotelis siūlo net 37-tuosius metus.

698. Po brandos – t. y. po pirmųjų menstruacijų, taigi kai merginai yra maždaug 18 metų. Platonas siūlo ištekėti tarp 16 ir 20 metų, o Aristotelis taip pat nurodo 18-tuosius.

699. Vis dar mergelę – t. y. vis dar skaisčią. Ksenofontas rašo, kad geri tėvai augina savo dukrą kuo mažiau išmanančią įvairius dalykus, idant ji visko išmoktų patekusi pas savo vyrą. Tokiu būdu šis gali merginą išauklėti taip, kaip jam atrodo tinkamiausia (Xen. *Oec.* III, 13; VII, 5).

700–701. Mažose bendruomenėse būdavo svarbu, kad naujai į šeimą atėjusi mergina būtų jau pažįstama ir nepadarytų gėdos. Todėl Hesiodas rekomenduoja vesti artimoje kaimynystėje gyvenančią merginą ir prieš vedant įsitikinti, kad ji yra tinkamo būdo ir nepadarys gėdos prieš aplinkinius.

704. Tikrą pietų pasalūnę – Hesiodas dar kartą akcentuoja įsitikinimą, kad blogiausios tokios žmonos, kurios eikvoja vyro turtus, tarp jų ir maistą. Toks įsitikinimas aptinkamas ir Rytų išminties literatūroje. Taip pat žr. 304, 374–375.

725. Dzeusui, rankų neplovęs – rankų nusiplovimas buvo svarbus veiksmas prieš aukojant dievams. To pavyzdžių randame ir Homero poemose (Hom. *Il.* I, 449; XVI, 230; XXIV, 302; *Od.* III, 440).

727–732. Prieš atliekant visus tuštinimosi veiksmus reikia atminti, kad žmogų visur mato dievai. Todėl tai turi būti atliekama santūriai, neįžeidžiant nei dieną, nei naktį veikiančių dievų. Patarimas šlapintis palei sieną arba pritūpus tikriausiai susijęs su siekiu kuo mažiau demonstruoti genitalijas. Tai taip pat gali būti susiję su bendru tvarkingumo noru. Panašūs pamokymai apie vietas ir laiką, kur negalima šlapintis, yra aprašomi ir senovės indų teisniame sąvade *Manusmriti*.

730. Ir nebūk nusirengęs: palaimintiems naktys priklauso – sunkiai interpretuojama eilutė. Galbūt minimi palaiminėtieji yra auksinės kartos žmonės, dabar klajojantys po žemę ir sergintys teisingumą. Anot Homero (*Od.* X, 335–340) nuogas žmogus guolyje tampa silpnas ir pažeidžiamas burtams. Galbūt todėl patariama naktį einant šlapintis nors kiek apsitaisyti.

731. Pritūpęs – Herodotas rašo, kad egiptiečiai elgėsi priešingai negu graikai: vyrai šlapindavosi pritūpę, o moterys stačios (Hdt. II, 35.3). Pritūpus buvo įprasta šlapintis ir Persijoje.

733–734. Namų židinį globojo deivė Hestija, kuri, anot mitų, atsisakė tekėti, todėl visada išliko skaisti. Jos kultu rūpindavosi skaisčios mergelės. Todėl pasirodymas prie židinio sutepus genitalijas sėkla būtų traktuojamas kaip deivės įžeidimas ir švenčiausios namų vietos suteršimas. Po sueities ar poliucijos į sakralią vietą galima buvo patekti tik pasikeitus drabužius, tinkamai apsiplovus ar praėjus tam tikram laiko tarpui.

735–736. Po šermenų gedulingų / Tu atžalų nepradėk – mirtis ir gyvybė yra priešingi poliai, todėl turėtų būti vienas nuo kito kaip galima labiau atriboti.

737–741. Upėse taip pat gyveno dievybės, kurios dažnai būdavo vadinamos tų upių vardais. Todėl ir čia reikėjo parodyti tinkamą pagarbą dievams. Odisėjas taip pat malda kreipiasi į upės, kurią nori perplaukti, dievą ir prašo leidimo tą padaryti (Hom. *Od.* V, 445–450).

742–743. Penkiašakis – tai pirštai. Šios eilutės draudžia kirpti nagus geležinėmis žirklėmis. Šio priesako reikšmė nėra aiški. Tikriausiai nagų kirpimas taip pat buvo laikomas nešvariu reikalu, netinkamu atlikti švenčių metu. Toks plaštakos apibūdinimas yra sutinkamas ir sanskrito tekstuose.

744–745. Dar vienas prietaras, kurio niekas įtikinamai negali paaiškinti. Vazų piešiniuose samtis vaizduojamas pakabintas virš kratero, arba padėtas ant jo dangčio. Taigi, kol indas yra naudojamas, samtis neturėtų būti padėtas virš jo. Keliama versija, kad tokia samčio pozicija svečiams galėjo parodyti, kad vakarėlis baigiasi. Galbūt tai tik nepaaiškinamas blogas ženklas, kaip kad ir kiti sukryžiuoti rakandai.

747. Varna triukšmingai kranksėt negalėtų – Graikijoje varnos, kartu su pelėdomis, buvo laikomos bloga lemiančiais paukščiais, greičiausiai pranašaujančiais blogą orą ar net mirtį. Todėl Hesiodas ragina nepalikti neužbaigto namo, kur būtų patogu joms tupėti.

748–749. Prietaras neaiškus. Galbūt tai gali būti susiję su galimu indų užteršimu. Galbūt, jei juo naudo-

josi nuodėmingas žmogus, neatlikus indo apvalymo nedorybės galėjo pakenkti kitam juo besinaudojusiam žmogui.

750–752. Nejudrūs daiktai tikriausiai yra antkapiai arba aukurai. Nežinoma, ką tiksliai reiškia šis prietaras. Kadangi antkapiai yra susiję su pomirtiniu pasauliu, manoma, jie galėjo būti įsivaizduojami kaip kenkiantys vyrų vyriškumui. Panašus prietaras, susijęs su gyvųjų ir mirusiųjų pasaulių susidūrimu, buvo aptartas anksčiau (žr. 735–736). Dar vienas iš prietarų teigė, kad užlipus ant antkapio žmogų gali ištikti nelaimės. Taip pat nėra aiški skaičiaus dvylika reikšmė šiame kontekste.

753–754. Tikriausiai toks paliepimas kyla iš senovinio įsitikinimo, kad bet koks vyro kontaktas su „silpnesniąja lytimi" silpnina vyriškumą. Dar viena priežastis – baimė, kad vandenyje, kur maudėsi moteris, gali būti menstruacinio kraujo.

756–759. Žr. 727–732.

757–758. Į srovę [...] upės / Ar į šaltinį nemyžk – Apie tokį draudimą tarp persų pasakoja ir Herodotas: „Upėje persai nesišlapina ir į ją nespjaudo. Joje

nesimazgoja rankų ir kitiems neleidžia to daryti. Mat jie labai gerbia upes." (Hdt. I, 138; vertė Jonas Dumčius).

760–764. Graikiškai naudojamas žodis *Fēmē* (*Φήμη*), reiškiantis gandą ar garsą apie ką nors. Šiame kontekste tiksliausias vertimas būtų reputacija ar geras vardas. Mažose bendruomenėse reputacija būdavo pats svarbiausias dalykas, o kartą jos netekęs, žmogus vargiai galėdavo toliau likti toje bendruomenėje. Kadangi Hesiodas užsimena, kad tai yra tarsi koks dievaitis, todėl jis vertime rašomas iš didžiosios raidės. Jis yra vaizduojamas augantis ir sunkėjantis, todėl ilgainiui tampa vis sunkesnis žmogui pakelti. Taip pat žr. 200.

765–822. Sėkmingos ir nesėkmingos dienos. Čia prasideda antroji poemos dalis. Pirmoje dalyje laikas yra skirstomas pagal įvairių žvaigždynų ar kitų dangaus objektų pasikeitimus, tuo tarpu antroji aptaria atskiras mėnesio dienas pagal mėnulio kalendorių, kurios paklūsta ne gamtos dėsniams, tačiau prietarams, kurių daugelio kilmė jau turbūt nebuvo aiški ir pačiam Hesiodui. Toks palankių ir nepalankių dienų pasiskirstymas buvo būdingas ir kitoms seno-

sioms kultūroms. Hesiodas mėnesį (29–30 dienų) dalina net trimis būdais: pirmasis – pagal mėnulį, t. y. pirmoji mėnesio dalis, kuomet mėnulis pilnėja, ir antroji, kuomet jis dyla. Antrasis skirstymas dalija mėnesį į tris dalis po 10 dienų. Trečiasis, įprasčiausias mums, skaičiuoja dienas paeiliui nuo mėnesio pirmosios. Toks trijų sistemų naudojimas padaro tekstą gana painų, o kai kurios dienos, atrodo, tampa ir palankios, ir ne tuo pat metu. Skirtingi poliai naudojo skirtingas sistemas, todėl galbūt tai buvo bandymas įtikti visiems.

Visgi, palankiausios dienos yra pilnėjant mėnuliui, kadangi tuomet pilnėja ir derlius. Dylant mėnuliui mažėja ir palankių dienų. Hesiodo kalendorius nėra nei išsamus, nei nuoseklus, todėl galiausiai jis pateikia apibendrinimą, kad kiekvienas žmogus giria vis kitą dieną, o ta pati diena gali būti ir gera, ir bloga (824–825). Gal todėl poemoje daug didesnę dalį užima kalendorius, sekantis gamtos kitimus, nei tas, kuris kliaujasi prietarais.

765. Pagal tvarką iš Dzeuso – Hesiodas nurodo, kad dienų savybės yra nulemtos dievų, dėl to daž-

niausiai nesistengia paaiškinti, kodėl vienos yra palankios, o kitos ne.

768. Jeigu tik žmonės teisingai išaiškinę ja vadovausis – Mėnulio ciklas trunka 29,5 dienos, todėl kas antras mėnuo turi po 29 arba 30 dienų. Tačiau paskutinė mėnesio diena visuomet buvo vadinama 30-tąja. Manoma, kad paskutinės mėnesio dienos galėjo būti skaičiuojamos ne pagal eilę nuo pradžios, tačiau apskaičiuojamos būtent nuo paskutinės dienos. Todėl Hesiodas ragina tinkamai apskaičiuoti, kada būsianti ši mėnesio diena.

770. Šventosios dienos pirma, ketvirta ir dar septintoji – Pirmoji diena buvo šventa dėl to, kad mėnuo imdavo pilnėti. Graikai ypač vertino šią dieną dėl mėnulio pasikeitimo ir vadindavo ją *seno ir naujo mėnulio diena*. Buvo manoma, kad ketvirtą dieną yra gimęs Hermis ir Heraklis. Šią dieną vykdavo aukojimai Poseidonui, Apolonui ir Artemidei, taip pat ir Afroditei. Galbūt dėl to Hesiodas liepia ketvirtą mėnesio dieną namo parsivesti žmoną (800). Septintąją dieną įvairiuose poliuose buvo rengiamos šventės, skirtos Apolonui.

772. Dar aštunta – aštuntoji diena Atėnuose buvo skirta pagerbti Poseidoną ir Tesėją. Elafebolijono devintąją (maždaug balandį) Atėnuose prasidėdavo Miesto Dionisijų šventė.

774–775. Šiomis dienomis stodavo pilnatis, todėl minimi darbai tikriausiai siejami su nustojusiu pilnėti mėnuliu. Kalbant apie derlių, čia tikriausiai turimi omenyje javai.

778. Gudruolė – skruzdėlė. Aristotelis teigia, kad skruzdė naudojasi mėnulio pilnaties šviesa darbui (Arist. *Hist. An.* 622b) Taip pat žr. 524.

789. Vylius klastingus, žodžius – tokiais pačiais žodžiais apibūdinamos savybės, kurias Hermis suteikė Pandorai (78).

792. Didžiąją dvidešimtą – tam tikras lūžio taškas graikų kalendoriuje. Nuo šios dienos baigiama skaičiuoti padieniui į priekį, dienos imamos apskaičiuoti nuo mėnesio paskutinės, t. y. 30 dienos. Dvidešimtoji taip pat buvo siejama su Apolonu. Šią dieną prasidėdavo ir Eleusino misterijos.

797–798. Ketvirtosios privenki / [...] dylant mėnuliui – kaip atrodo pagal jau minėtą skaičiavimą, tai turėtų būti 27-oji, bet ne 24-oji mėnesio diena. Tačiau Hesiodas šią dieną aprašo kitoje vietoje kaip pačią geriausią (814–818).

800. Žmoną namo parsivesk ketvirtą mėnesio dieną – Žr. 770.

801. Paukščių ženklus ištyręs, kurie šiam veiksmui geriausi – santuoka buvo toks svarbus dalykas, kad vien tik reikiamos mėnesio dienos nepakako. Taip pat reikėjo ištirti kitus ženklus, patvirtinančius santuokos teisingumą. Paukščių ženklų stebėjimai prieš verstuves buvo paplitusi praktika ir senovės Romoje.

802. Bet penktų tu privenki – neaišku, ar Hesiodas vis dar kalba apie vedybas, ar tai tik bendras perspėjimas. „Penktos“ nurodomos daugiskaita. Greičiausiai tai kiekvienos dekados penktoji diena, t. y. penkta, penkiolikta ir dvidešimt šešta.

803. Erinijos rastis padėjo / Priesaikai – Erinijos buvo keršto deivės, kurios imdavo veikti, kuomet

būdavo pažeidžiama ar sulaužoma priesaika. Čia ji vaizduojama kaip personifikuota dievybė Horkas (Žr. 219).

804. Gimdė kurią Eridė – tiesioginė nuoroda į *Teogonijos* 226–232 eilutes.

805–808. Šias dienas kaip tinkamas kūlimui (Plin. *HN.* XVIII, 322) ir medžių kirtimui (Varro *Rust.* I, 37; Columella *Rust.* XI, 2.11, Plin. *HN.* XVI, 190) aprašo ir romėnų autoriai.

814. Trečia po devynias geriausia – turima omenyje 27-oji mėnesio diena. Vertime stengtasi kuo tiksliau atspindėti graikišką tekstą, kadangi toks dienos aprašymas gali turėti ir magišką reikšmę. Tiesa, yra galimybė, kad Hesiodas omeny turi 29-tą dieną.

826. Tas palaimingas yra ir klestintis – panašiomis formulėmis baigdavosi ir babiloniečių dienų aprašymų almanachai.

828. Paukščių pažindamas ženklus – Buvo manoma, kad ši eilutė tai yra įvadas į kitą Hesiodo kūrinio dalį, skirtą būrimui iš paukščių siunčiamų ženklų (*Ornithomantia*).

Vardų rodyklė

Vardų rodyklėje pateikiame *Darbuose ir dienose* minimus dievavardžius, asmenvardžius ir vietovardžius. Skaitmenys nurodo *Darbų ir dienų* teksto eilutes.

Helenė – Dzeuso ir Ledos dukra, Spartos karaliaus Menelajo žmona. Ji pabėgo į Troją su jos princu Pariu 165.

Helikonas – kalnas Bojotijoje, mūzų buveinė 639, 658.

Hermis – Dzeuso ir Majos sūnus. Pirklių, keliautojų ir vagių globėjas 68.

Hijadės – Atlanto dukterys, septynios žvaigždės, atnešančios lietų 615.

Horos – Dzeuso ir Temidės dukros, metų laikų deivės 74.

Įžūlumas (Hubris) – personifikuota abstrakcija 213, 214, 217.

Japetas – Gajos ir Urano sūnus, titanas, Prometėjo ir Epimetėjo tėvas 50, 54.

Kadmas – Finikijos karaliaus Agenoro sūnus, Tėbų miesto įkūrėjas 162.

Kimė – miestas Mažojoje Azijoje, netoli Hermo upės, priešais Lesbo ir Chijo salas Hesiodo tėvo gimtinė. 636.

Kronas – Urano ir Gajos sūnus, valdęs pasaulį iki Dzeuso 111, 173a.

Leto – Kojo ir Foibės duktė, pagimdžiusi nuo Dzeuso Apoloną ir Artemidę 771.

Mūzos – Dzeuso ir atminties deivės Mnemosinės dukros, meno, poezijos ir mokslų globėjos 1, 658, 662.

Naktis (Niktė) – personifikuota dievybė, atsiradusi iš Chaoso 17.

Notas – Astrajo ir Aušros sūnus, Zefyro ir Borėjo brolis, pietų vėjo dievas 675.

Oidipas – Tėbų miesto karalius 163.

Okeanas – žemę juosianti pasaulio upė 171, 566.

Olimpas – kalnas Graikijoje, dievų buveinė 81, 87, 110, 128, 139, 197, 257.

Orijonas – medžiotojas milžinas iš Bojotijos, Eos numylėtinis, nukautas Artemidės ir paverstas žvaigždynu 598, 609, 615, 619.

Padorumas (Nemesis) – personifikuota abstrakcija. Nakties (Niktės) dukra 200.

Pandijonas – vienas pirmųjų Atėnų karalių 568.

HESIODAS

Darbai ir dienos

Poema

Knygos dizaineris Tomas Riklius

Išleido VšĮ „Naujasis Židinys-Aidai“
Pilies g. 8, LT-01123 Vilnius
Spausdino UAB „Petro ofsetas“
Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius